

M
817.902

ELMENYEK

a szentföldi úton

ÍRTA:

BILKEI FERENC

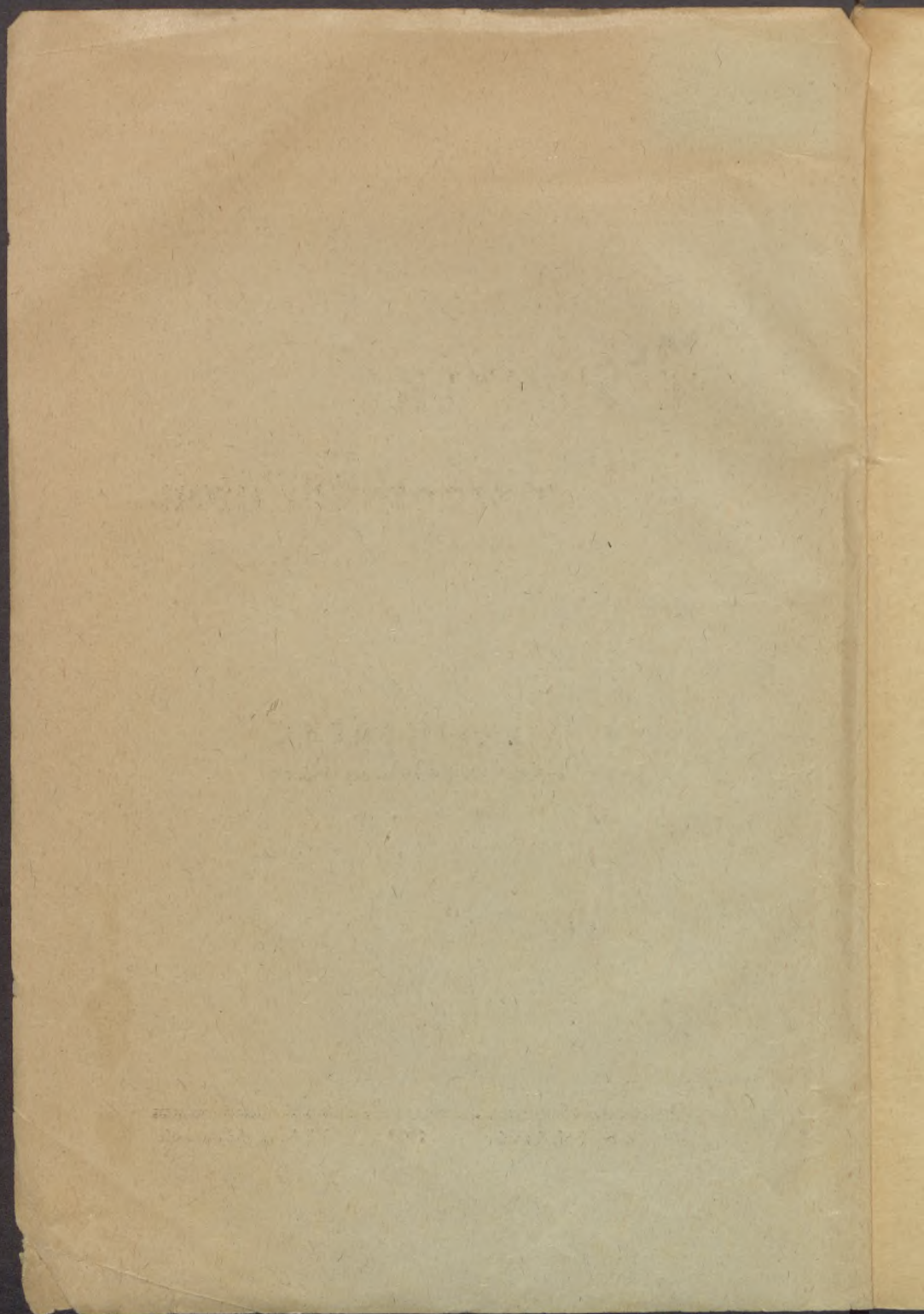
székesfehérvári esperesplébános

Ára: P 1.20

Székesfehérvár

1938

Vörösmarty-nyomda

ELMÉNYEK

a szentföldi úton

ÍRTA:

BILKEI FERENC

székesfehérvári esperesplébános

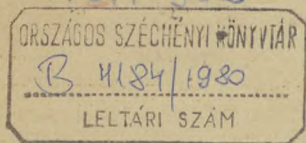
Székesfehérvár

1938

Vörösmarty-nyomda

M 817.902

Búcsúzás az otthontól

No! Nem nagyon! Csak egy kicsit. Rövid egy hónapra. Így számítjuk.

Hétfőn, 13-án reggel indulunk Jeruzsálem felé.

Persze egyik-másik erre azt gondolja:

— Urak a papok, van pénzük, hogy erre az útra vállalkoznak.

A másik azt gondolja, hogy miként lehet ilyen meleg időben délre indulni, hiszen elevenen megsülnek.

— No! nem is mindennapi látványosság lenne: napon sült plébános!

A harmadik azon örül, hogy az áldott napsugár minden felesleget leolvaszt belőlünk s mire hazaérünk, a szilfidi karcsúság mintájaként mulogathatjuk magunkat.

Hát erre a sokféle kérdésre felelni kell.

A dolog úgy kezdődött, hogy Lényi Vince székesfehérvári egyházmegyei pap, jelenleg amerikai magyar plébános arra szánta magát, hogy az eucharisztikus ünnepekre hazajön az ő hazába, amelyet nyolc év óta nem látott. Azonban, mint praktikus amerikai, magával hozta az autóját is, egy elsőrendű túraautót. Mert — így okoskodott — neki sokkal kevesebbe kerül az, ha a saját autóját Amerikából 200 dollárért ideszállítatja és azzal megy minden eszébe jutható kirándulásra, mintha Nápolytól kezdve mindenfelé vasúton,

kocsin, autóbuszon, autón, de mindig a más alkalmatosságain utazik. Ha pedig annyira elszánta már magát, hogy az autóját magával hozza, akkor megvalósítja régi, kedves tervét és autón elutazik Jeruzsálembe.

Erre a nagy útra azonban nem akart egyedül utazni. Unalmas is volna, meg kellemetlen is. Tehát megbízta Aradi Ignác esperes urat, volt principálisát, hogy keressen, ajánljon három kellemes urat, akiket méltónak tart, hogy erre a nagy útra ingyen és bérmentve magával vigye. Tehát ajánlottan, ingyen és bérmentve.

Az első kellemetes úr Aradi barátom lett volna. Valamikor principálisa volt az autógazdájának, tehát mint principális nem is lehet más, mint köllemetes ember. Én a felhívás idején Polgárdin lelkigyakorlatokat tartottam. Nem csoda tehát, ha Aradi barátom bennem is felfedezte a kellemet. Ezen — azt hiszem — mások sem csodálkoznak. Tovább bogarászva, én Dornis barátomat neveztem meg, mint olyat, akiben a kellem, szellem és jellem szintén kiadósan jelentkezik. Dornis barátom azonban az utolsó héten egészségére való tekintettel — félfok láza volt — végtelen sajnálatunkra lemondott. Az ötödik, illetve most már negyedik kellemes úr Varga János dr. teológiai tanár, aki nem tévesztendő össze Varga Jenő konviktusi igazgatóval. Aki egymás mellett látja, esetleg mérlegre teszi őket, első pillanatban tudja, hogy lényeges különbség van köztük, azonban a nevük papiroson mégis csak csalódást okozhat.

Hogy az igazsághoz, szokásom szerint, egészen hű legyek, megemlítem, hogy az autóélelmezését, vagyis a benzint mi, az utasok

vállaltuk, ami személyenkint és kilométerenkint körülbelül három fillérre megy.

Mindezekben feleltem a cikkem elején felvetett pénzbeli kérdésekre, vagyis az eddigiekből mindenki látja, hogy nem a kövér erszény taszigálódik a zsebünkben, hanem egy olyan alkalom adódott, amelyet 100 ember közül 101 bizonyosan nem utasítana vissza. Mert Jeruzsálemben utazni ingyen és bérmentve, olyan szerencse, amit az embernek nem szoktak mindennap felkínálni.

Hogy mennyire népszerű az utazásunk, abból is következik, hogy amióta hallottak róla, egész sereg ismerősünk kért, könyörgött, hogy őt is vigyük magunkkal. Sőt, hogy szerénységüket is nyilvánvalóvá tegyék, kijelentették, hogy megelégesznek akárha a mellényzsebbe dugjuk is őket. Legutóbb egy másfélmázsás ismerősünk is megelégedett volna a kis mellényzsebbel. Mi pedig szerény emberek lévén, megköszöntük a ritka szerencsét és legfeljebb arra mutattunk hajlandóságot, hogy az autó tetején, vagy az autó alatt rendelkezésére bocsájtjuk a szabadságot.

Ami most már a meleget illeti, ne felejtse el senki, hogy autón utazunk. Az autó pedig arról nevezetes, hogy akkora légvezetést csinál benne az ember, amekkorát akar. Ha tetszik, akár szélvihart, amely a kalapot is lehordja az ember kobakjáról.

Az autóval együtt jár a másik kellem, hogy tudniillik az ember akkor lassít és akkor áll meg, amikor akarja. Vagyis nem zsarnokoskodik úgy, mint a vonat, amely örülten rohan a legszebb tájakon is s amikor az ember a gyönyörűségtől szinte önkívületbe jut, egy éleset fűtlyent és bevágat egy sötét

alagútba. Ott aztán annyi füstöt etet velünk, hogy nem győzzük a cikákolást és méltatlankodást hogy pont a legszebb kilátás közepén csinál ilyen csunya viccet velünk.

Ami most már magát az utazást illeti, hát az nagyon szép dolog. Azonban mégis nehéz, főleg a válás. Nem a fiatalembernél, hanem az öregnél. Mert tetszik tudni, miben áll az öregség? Abban, hogy az ember szeret otthon lenni. A lelke odanő mindenhez, amivel foglalkozik. Jaj! Mi lesz a templomommal, ha én elmegyek?

Tegnap meglátogattam egy kedves beteg hívemet. Aligha látom még egyszer s még a temetésén se lehetek ott? Jaj! De szomorú az élet!

Most nyílnak a rózsafáim. Száz rózsafám ezer meg ezer gyönyörű virága. A rózsaszínűek, a fehérek, a sárgák, a sötétek. Mindig születésem napjára, június 13-ra szoktak kinyílni és én most, a 67-ik születésnapomon utnak indulok. Jaj, de nehéz elválni a testvéreimtől, a híveimtől, akiket szeretek s engem szeretnek.

Csak négy hétre, de mégis olyan messze.

De amikor ott vár rám az élet könyve, a megelevenedett biblia, amelyet kisgyermek korom óta lapozgatok, keresek és tulajdonképpen most fogok meglátni szemtől-szembe, úgy, ahogyan van. Leborulni a szent kövek előtt, amelyek a legdrágább és legszentebb jeleneteket látták. Tudni azt, hogy ott szenvedett, halt meg az Üdvözítő, akitől minden jó származik. Hiszen ami bennem jó van, mind-mind, az utolsó vonásig, mind onnan, az Úr Jézustól van. Az tanított meg a templomot szeretni. Neki templomokat építeni, szépíteni,

álmodozni, tervezgetni, rajongani az ő dicsőségéért, most már 42 esztendő óta. Tőle tanultam meg gyengédnek lenni, a szegényeket, a kicsinyeket, az elhagyottakat, a megtaposottakat szeretni, értük áldozatot hozni. Tőle tanultam meg az ő igazságáért lelkesedni, írni tollal, beszélni, tőlem tellő ékes szóval. Ő tanított meg bízni az irgalom, a szeretet hatalmában, Aki nem hagy el a gyengeségben. És most mindezért hálát adni, ezt mind megköszönni forró könnyel, a hideg kövekre lehelt forró csókkal. Belemélyedni az örök szeretetbe, hálát adni a vett jókért, imádkozni azokért, akiket szeretek s akikkel egykor ott fenni együtt akarok gyönyörködni a megvalósult igazság szépségében.

Ime! az egyik érzés odahúz a messze-ségbe, a másik szeretne visszatartani az itt-levőknél s én engedem magamat vitetni az eseményekkel, mint a madár, amikor a szárnyaira ereszkedik s száll a kék levegő óceánjában. Mi vár rá?: mosolygó enyhe szellő-suttogás vagy robogó vihar, cikázó vilámokkal ékes égzengés? Nem tudom. Isten tudja s én rábízom magamat az Isten gondviselő kezére. Ó Istenem! mennyit, de mennyit kell rábízni az Isten gondviselésére!

Mikor legutóbb Megyéspüspök urunknál voltam s a nagy utra főpásztori engedélyét és áldását kértem, Ő nagyméltósága azt az óhaját fejezte ki, hogy a szentföldi utunkról levelekben fogok beszámolni. Természetesen az Új Fehérvárban. Püspök Atyánk óhaja parancs és így az Új Fehérvár olvasóinak el kell szenvedniök, hogy a becses lap hasábjait itt-ott az én irataim fogják lefoglalni. Ezzel szemben ígérem, hogy lehetőleg igyekszem

a bizalomnak megfelelni s a magam jó felsővárosi módján minél őszintébben és minél szeretetremlőbben nyilatkozni.

Azt szintén elárulhatom, hogy a nagy utra a lehető legpraktikusabban felkészülődünk. Mi itt a legpraktikusabb? Először is ruházatunk a legszélső határig szellős, bő, hogy akár két úr elférhetne benne. Pardon! Itt nem Varga Jenőről van szó. A szín persze fehér, még a sapkánál is, hogy a többiről ne is ejtsék szót. Bájos kaki szín. Ahogy végignézek a ruházatunkon, valami titokzatos báj ömlik rajtunk végig. Olyanok vagyunk — bocsánat az engedelemért, — mint egy csoport zárdanővendék. Persze domonkosrendi nővendékeket értek, akiknél szintén a fehér szín a kötelező. Azt talán említenem se kell, hogy diadalmasan lobogó hajfürtjeimet a borbély nullásgépével irgalom nélkül lekaszáltattam, mint ahogyan rendre dönti a kaszás június havában a rét tarka virágait.

Napok óta érzékeny búcsúzások. Mindenkitől. Mindentől. A rózsáimtól is.

A vacsora nem ízlett.

Alig aludtam egy-két órát.

Utolsó szentmise.

Jön a töf-töf. Búgva, duruzsolva, dudálva.

Isten veled Fehérvár, te drága, kedves Fehérvár. Isten veletek mindnyájan.

Dicsérjük Jézust.

Most és mindörökké!

Még Magyarországon

Zenta, június 15. Reggel 6 óra.

A hotel most kezd ébredezni. Európai módra megmosakodva és megberetválkozva, itt ülök szűkkörű íróasztalom mellett. A szomszéd szoba falán keresztül átbúg Varga tanár úr zengő horkolása. Azt hiszem, hogy a Tisza tükre itt szemben is azt hallgatja, mert fölötte csendes, mélázó hangulatban úszik lefelé a nagy Dunába.

De hát kezdjük elülről. Érzékeny búcsúzások és annak mozifilmre való felvétele után (mert Lényi testvér ilyen masinát is hozott magával) gyors iramban magára hagytuk szívünk vigasztalását, Fészkesfehérvárt. Itt ülök a hátsó ülésen és szinte megigézetten bámulom Lényi barátunkat a volán mellett. Hol tanulta ez az ember a soffőrtudományt?! Vagy Amerikában a levegőben van már? A rossz nyelvek azt mondják, hogy a kispapöt föl sem veszik, ha nem tud autót vezetni. Ott az embernek hat érzéke van: látás, hallás, ízlés, szaglás, tapintás és autóvezetés. A leány nem kap vőlegényt, a legény mennyasszonyt, ha nem biztos a volán mellett. A leánykérés pl. ilyenformán történik. A vőlegényjelölt meglátogatja választottját és így kezdi az udvarlást:

— Bájos Miss, maga nagyon tetszik nekem és őszintén szólva, szeretném feleségül venni. A telekkönyvet megnéztem már. Ott minden rendben van. A ház és az ingatlanok tehermentesek. A kedves papája üzlete szín-

tén kifogástalanul megy. Eddig rendben volnánk és csupán egy életbevágó kérdésem volna még. Mennyire vagyunk az autóvezetéssel?

— Nem kerülgetem a forró kását — mondja az angyal, — hanem a dolog lényegére térve csak annyit mondok, hogy háromszor ítélték már el gyorshajítás miatt. Elgázoltam három libát, egy kakast és egy bivalyborjut.

— Igazán?

— Jesz! Jesz!

— Hiszen akkor minden rendben van. A szívem molorja máris százkilométeres gyorsasággal zakatol érted, te drága angyal. Gyerünk és beszéljünk a papával, onnan pedig minél előbb az anyakönyveshez.

— All right! Érzem, hogy a tied vagyok örökre — illetve a legközelebbi válásig — mondja a mennyasszony.

És mennek a papához, mamához és egymáséi a legközelebbi válásig.

Lényi barátunk olyan biztosan ül a volán mellett, mint amily biztosan én a fehérvári gyalogjárón járok. Az igaz, hogy megfelelő az autója is. Elsőrendű a karosszériája, azonban még annál is kitünőbb a motorja és a fékezője. Ezt az utóbbit most újíttatta, mert a régi 35 ezer mérföldet (50 ezer kilométert) szaladottat nem akarta a nagy útra vinni. A motort szintén rendbe hozatta és oly biztos a fogása, mintha mást se tanult volna életében. Mondtam is neki, hogyha olyan biztos a lélekhalászásban is, mint a volán mellett, hát rövid idő múlva püspök lesz — ha ugyan az irigység el nem rontja a dolgát.

Röviden azt akarom mondani, hogy nem

európai talicskán robogunk, hanem elsőrendű amerikai túrakocsin, átlag 70 - 80, de némely helyen 100—110 kilométeres sebességgel. És mindig biztosan. Első állomásunk persze Pesten volt. Persze a vizumok miatt. A bolgár, török, angol vizumokkal két nap alatt tudtak csak végezni, a francia és jugoszláv hét-főre maradt. Ez a körülmény azonban csodálatos szerencsék forrása lett. A jugoszláv követség előtt álldogáltunk, várva Varga barátunkat, akit beküldtünk az oroszán torkába, hogy ő viaskodjék az aláírásokért. Rettenő tolongás volt — amint mondotta. Amint beszélgetünk, egyszerre egy bájos, mosolygó-arcú hölgy közeledik felénk. Mennél közelebb jutunk egymáshoz, annál nagyobb az örvendő meglepetésünk. Dr. Szőke Gyula főrendiházi tag neje, Glattfelder püspök úr kedves testvére volt a hölgy. Nekem néhai kispapi napjaimból való kedves ismerősöm, amikor Öméltósága még elemi iskolás leányka volt és a nagy ragyogó fekete szemeivel nem győzte csodálni, hogy milyen farkasétvágya van a Központi Szeminárium kispapjainak. T. i. Glattfelder barátunk, a későbbi püspök úr egynéhányunkat, 5—10 kispap társát megszokta hívni egy kis uzsonnára a Magdolna utca 9. szám alá. A jó Kádi néni, a mi barátunk nagynénje a jó Glattfelder nénivel pedig abban gyönyörködtek, hogy mennyit tudunk mi elpusztítani. Hát ami jó és ízletes volt, azt mind az asztalra rakták. Persze bámulva nézték, hogy a zsonglőrök ukmukfuk mindent eltüntettek. Ezt bámulta ezelőtt 42—45 évvel a jó méltóságos asszony s azóta se felejtette el, hogy én is a hálás vendégek közé tartozom.

Azóta sokszor és most újra találkoztunk. Persze csodálkozott azon, hogy miféle exotikus ruha van rajtunk. De rövid magyarázat után látta, hogy mindez nem is lehet más-ként. Mivel pedig a jugoszláv követség Szőke dr. úr házával szemben van, azonnal meg-invitált bennünket ebédre. Hiába szabadkoz-tunk kézzel-lábbal, hogy így, hogy úgy nem vagyunk szalonképesek, nem volt pardon, el kellett fogadni a kedves jóságot s röviden ebédhez kellett ülni. Közben megismerkedtünk ő méltósága gyermekeivel, bájos leánykájával, rövid idő múlva fehérvári lakossal, Hutter dr. katonaeorvos feleségével és férjével, akik a József utcában fognak lakni.

A kedves találkozásnak még egy prak-tikus haszna is volt. Varga tanár úr az orosz-lán barlangjában nem tudott boldogulni a vízum aláírásával. Elmondtuk Szőke dr. úrnak, aki rögtön vállalta az elintézését és 2 perc múlva hozta az aláírt utipasszust.

Hát azt mondja a közmondás, hogy aki-nek Isten a barátja, az könnyen boldogul, de a jelen esetben, amikor egy főrendiházi tag és a polgárdi egyházközség elnöke fogott ben-nünket hóna alá, még az emberi közbenjárás is segít. Mert bizony nélküle még most is a jugoszláv követség előtt váraoznánk.

Az esetnek azután más következése is lett. Szőkéné Öméltósága megígértette velünk, hogy okvetlenül bemegyünk Szegeden a püspöki palotába Glattfelder püspök úrhoz. Hiába szabadkoztunk, hogy a reverendánk a koffer legalján van, nem tudunk átöltözni, nem engedett, azt mondta, hogy az ő kedves püspök bátyja van annyira okos ember, hogy tudja, hogy a Jeruzsálem városába zárandokló

jámbor emberek kivételek a többi hétköznapi alakok közül. Egyebekben pedig megfenyegetett, hogy be fog árulni a bátyjának, aztán lesz majd nekem hadd el hadd. Ez aztán hatott. Bekopogtunk és persze a régi kedves, jóságos iskolatárs fogadott bennünket.

Ez a látogatás azonban egy másik szerencsével is járt. Az autónkat a nagy út előtt bizonyos olajozási szakértelemnek kellett alávetni. Sopsich irodaigazgató úr előkerített egy kitűnő teológiai tanárt, aki a sofförtudományoknak is borostyánosa, az aztán egy mechanikussal úgy rendbe tett mindent, hogy most már százszázalékos nyugalommal indulunk a Balkán felé.

Persze megnéztük a dómot, kiszörnyűlödöttük magunkat Aba-Novák borzalmas képén, amelyet a hősök diadalívén elkövetett, aztán nyolc órakor indultunk Jugoszlávia felé.

Tizennyolc kilométeres pompás műút után a határra értünk. Velünk igen udvariasan bántak, (igaz, hogy mi is velük, Lényi barátunk olyan finom amerikai szivarokkal kedveskedett nekik, hogy soha el nem felejtik), azonban az autónak minden porcikáját úgy le kellett írni, hogy senki többé egy másikkal össze nem téveszti. Ez az autócsempészés miatt van, tehát helyes és mi is megnyugodtunk benne.

Az utat most csinálják, hát bizony nem volt ideális a helyzet. De aztán átvágtunk a zentai útra s 50 kilométer levágása után este 10 órakor Zentára érkeztünk. Egy idegen világba, ahol csak a holdvilág világított, no meg a mi autónk nagyszerű reflektora, olyan biztosan mentünk, mintha odahaza volnánk. Az ötven kilométer uton összesen egy autóval

találkoztunk, két faluban 3–4 ember jött elénk, egyéb senki, egyéb semmi.

A jugoszláv fináncok igen jó hotelt ajánlottak, amellyel meg vagyunk elégedve, mert tiszta és vízvezeték is van benne. Legfeljebb a földszinti kávéház bandája brummogott még éjfél után is a fülünkbe. Azt azonban hallottuk is, nem is. Aludtuk az igazak álmát édesen, álmatlanul, amint megérdemeltük.

Ma megyünk Belgrádba.

Keresztül Szerbián.

Nis, Hotel Park. Reggel 6 óra.

Először is amugy fehérváriasan: vót-e arrafelé eső? Mert mi reggel is, délután is áztunk. Este 11 órakor pedig égzengés és zuhogó zápor közt robogtunk be a Park Hotelbe. Ilyen jó eső odahaza is elkelne, főleg a kukoricákra.

Másodszor: Jelentem, hogy minden nagyszerűen megy. Hétfőn Szőke dr. öméltóságánál ebédeltünk, este Glattfelder önagyoméltóságánál vacsoráztunk. Kedden Zentán jámbor zarándokhoz illően templomba mentünk. Ott a plébános, Tamás Vilmos boldog emlékü elődöm rokona, felfedezte, hogy engemet jól ismer és akkora röggelít csapott a tiszteletünkre, amekkorát otthon se kapunk. Lám, ilyen a mi szerencsénk! Mivel azonban sietnünk kellett, 9 órakor fölkapunk a paripánkra és vágattunk a zentai buzaföldeken keresztül,

40 ezer hold vetésen át. Bizony Isten, nem merném ezt a tizezer, meg tizezer hold csupa búzát — de milyen búzát! — az én fehérvári hiveimnek megmutatni, mert egész biztosan kedélybetegek lennének, aminthogy mi is olyan furcsákat mondtunk a szerbókokra, hogy itt le sem merem írni.

Délig folyton vetések közt jártunk. Falu, város, mind magyar ma is, de a falvak szörnyű távolságban vannak egymástól.

Délben Belgrádba értünk, ott azonban csak a nyakunkot forgattuk jobbra-balra, meg se álltunk, csak siettünk Nis felé — 262 kilométer Belgrádtól. — Pardon! mégis megálltunk Péterváradon túl egy gyönyörű magaslaton. Lenn komoly méltósággal hömpölygött a Duna. Távol egy gyönyörű zöld sziget, tele tehenekkel és libákkal. (Istenem, ha kézre keríthettük volna őket egy öreghegyi uzsonna előtt!) Zöld erdők üde pompája integetett felénk alulról, közvetlen közelben pedig egy vidám kis fülemile szakasztott olyan nótákat csattogott felénk, mint amilyenekhez otthon szoktunk.

A sokoldalu gyönyörű jelenet annyira elragadott bennünket, hogy neki buzdultunk — a kosztolásnak. Tudni illik a jó hazaiak otthon attól való féltükben, hogy az idegen kosztolás megárt a kis gyomrunknak, annyi jót pakoltak össze, hogy muszáj az elfogyasztásához hozzálátni. Nohát! Ne tessék félteni bennünket, mi itt röndös emberek vagyunk. Még az ide mellékelt zöldhagymát is megeszszük. Mert otthon soha, lévén a hagymaevő 3 lépésről — hogy is mondjam: szalonképtelen — de itt, Szerbiában, ez is szabad. Aztán, hogy még egy okosabbat is cselekedjünk,

bementünk egy útszéli kis korcsmácskába s ott annyi söritalt szedtünk be, amennyit drága lelkünk gyarló porhüvelyé fölszívni képes volt.

Az útirány délfelé Kragujevác irányába. Amilyen szép a régi Magyarország és Észak-Szerbia rónasága, épp oly vadregényes Szerbia középső része. Csupa hegy. Akár a Manréza terrasszáról a budai hegyeket nézném. Erdők, nagy kinnal megmunkált szántóföldek. Se lónak, se földművesnek nem volna jó itt lenni. Kevés szép, de ritka városok.

Szerbia most kezd nyugati módra lélegzeni. Vannak igen jó utai is, akár a fehérvári öreghegyi út, azonban sok helyen most csinálják. Ilyen helyen aztán nagy kerülőkön 20—30 kilométeren át mellékutakon döcögünk, míg végre megint egyenesbe jutunk. A városokban azután — kivéve Belgrádot — valamennyiben kriminális a kövezet. Úgy látszik ezt még a békeidőben csinálták meg s azóta nem volt idő és pénz az átalakításra. Bíz itt általában 20—30 ki óméterrel döcögünk.

Egy kis defekt is akadt közben, Kragujevác körül egy szög veszekedett bele a guminkba és egész rendesen keresztülyukasztotta. Pont a város közepén. De mégis szerencsés helyen, mert rögtön akadt egy soffőr, aki egy dollárért fél óra alatt megreperálta. A fél város ifjúsága ott tátotta a száját, míg elkészültünk. Egyébként egész nap egy angol autóval kergetőztünk, annak rosszabbul sikerült, mert az országút közepén akadtak el és bizony nem volt kellemes a déli hőség közepén kasalni az autó körül és pumpálni a levegőt. Izzadtak is, mint a kanonok cselédje — evés közben.

Pardon! a meleg? Hát az is van, de nem az autóban. Illetve ott csak akkor, ha megállunk, vagy ha autó jön és hangzik a jelszó: Lezárni! Akkor gyors tempóval becsukjuk mind a 8 ablakot és várjuk, míg a porfelhő eltakarodik, aztán újra beszabadítjuk a lengedező zefirkét. No meg persze a városokban is meleg van, mert lassan kell járni s a léghezamnak sincs alkalma játszadozni velünk. Egyébként nem unatkozunk, mert ha kifogyunk a mondanivalóból, hát én rágyujtok hogy: Nincs cserepes tanyám, sem szűröm, sem subám. Aminthogy igaz is!

Az autódefekt meg a délutáni kosztolás megint késleltetett bennünket. Nyolc órakor már egészen sötét minden, csak az autó reflektora veti előre a fényét. Mi azonban olyan nyugodtan robogunk előre, mint fényes nappal. Vince barátunkat mindig jobban csodáljuk. Mindent lát, minden követ kikerül, lassít, gyorsít, úgy, ahogy dukál 20–30–50, esetleg 80 kilométerrel jár. Ha püspök atyánk finom amerikai autójának jó gondviselőt akar, akkor tegye meg Lényi barátunkat számfeletti titkárnak jó amerikai fizetéssel s aztán mindig csak vele járjon a megyében és egyebütt. Nincs püspök Magyarországon, akinek a sofőrje különben vigyázna. Tapasztaljuk magunkon.

Bizony 11-re járt, mikor nagyszerű égzengés közben berobogtunk a régi Szerbia fővárosába. Jelszó: egyenest a legelőkelőbb hotelba, mert mi nem vakarózni akarunk, hanem szépen csendesesen, mélyen aludni.

Annyit bizony el kell ismernem, hogy elegancia dolgában a legszebb pesti hotel se pipálja a mi Park Hotelünket. Igaz: egy

szoba 50 dinár (6 pengő), de az álomtalan édes alvást nem lehet megfizetni. Első pillantásra annak örvendeztünk, hogy a hotel vendégei mind az ajtó elé rakják ki a cipőiket. Vagyis: nem kell félni, mint valamikor, hogy valami műkedvelő reggelre valamennyit elviszi emlékébe.

Hideg és meleg víz is van. Már hajnali 3 órakor búgott a meleg víz, úgy hogy fölébredtem rá.

— No, — gondoltam — ezek is úgy vannak, mint Göre Gábor, aki a főbíró tiszteletére kánikula közepén befűtetett a község kályhájába, mert hát ő tudja, hogy mi a tisztőség.

Makkegészségünk vagyon. A kedvünk kitűnő. Fáradtak annyira vagyunk, mint amennyire a mai tisztességes ember fáradt lehet a — munka után.

Nagy túra vár ránk. Még délelőtt Szófiába akarunk érni, délután pedig Drinápolyba, hogy aztán csütörtökön megtarthassuk a díszbevonulást Konstantinápolyba — a jezsuitákhoz. Azok majd eligazítanak bennünket az ázsiai útra.

Neményi szerkesztő úr! Kérem vigyázzon Fehérvárra meg Magyarországra, mert mi most nem érünk rá, más dolgunk van.

Szeretettel a kompánia nevében.

Amikor ember tervez, autó végez.

Haskó, jún. 17. Bulgária.

Szerbia csupa hegy. Bulgária szintén. (Ott északon, itt délen, a török határ felé találunk síkságot. Ez itt olyan, mint nálunk a Magyar Alföld, — de kevesebb emberekkel. Földművelő nép, amely gyönyörűen dolgozza a maga veteményeit. A kukorica Szerbiában nagyobb, mint nálunk volt, itt sokkal kisebb, de a szőlőt csak olyan német permetezővel permetezik, mint mi otthon. A szőlő már virágzik. A rozsot, búzát már kezdik aratni.

Bulgária közepén, Sofián innen gyönyörű hegyes vidéken jártunk, de szörnyű meredek, csupa szerpentin, akár a Via Mala Svájcban.

Az emberekkel semmi baj. Sőt, jobb emberekkel talán még otthon sem találkozhatnánk. Udvariasak, előzékenyek, ha az ember valamit kérdez: Hol van trafik? Hol a legszebb hotel? — mindjárt akad valaki, aki elkíséri az embert. Akár Szerbiában, akár Bulgáriában csak jót és szépet mondhatok róluk. A külsejüket mindenki ismeri, itt is olyan vasfazék színűek, mint odahaza. A bugyogójuk szinte olyan bő, hogy kettő is elérne benne. Vastag szőr suba, vastag szőr harisnya és vastag szőr bocskor, a fejükön pedig szögletes bársony bőrsipka. Hogy hogyan bírják, nem tudom. Az intelligens nők, akárcsak nálunk, egyformán túlzó párisi divat szerint öl-

töznek, de annyi a rúzs az ajkukon, hogy azzal pótolják a ruha hiányosságát.

A baj inkább az utakkal van, vagyis inkább volt. Nem tudom, azért-e, mert Bulgária haragszik Szerbiára, tehát arrafelé nem csináltatta meg az utakat. Szörnyű emelkedések és esések, fölforgatva minden. Ebből következik, hogy az autónak szörnyű munkája volt, vagy talán hogy Pesten vastag olajat öntöttek bele, de a vízhűtő készülék nem működött jól, kihagyott, a víz fölforrott. Ez a motor romlását hozta volna magával, tehát öntözni kellett. Pohárral, üveggel hordtuk bele a vizet. Azonban így is meglett a baj, mert a szegény, agyonhajszott motor mégiscsak felmondta a szolgálatot. Megállt. Pihentünk. Aztán jöttek a jó bulgárok, akik tolták egy darabig, míg újra begyulladt. Később egy másik teherautó kihuzatta a homokból. Mert a jó bulgárok azt tartják, hogy tisztességes ember éjjel ugys otthon van, hát nem jelezték, hogy: ez az út az útcsinálás miatt zárva. Éjjel kellett bemenni a legközelebbi faluba embe rekért. Éjféltájban azonban Sofiától 20 kilométerre mégiscsak elakadtunk. Mit volt egyebet csinálni, szépen bevonultunk a „Hotel Lényibe” és aludtunk reggel háromig. Akkor világosodott. Felkeltünk és elkezdtük a kocsit tolni, hogy begyuladjon.

Ez volt az életem legkeservesebb erőfeszítése. Tessék elképzelni a 17 métermázsás autót, amely ezer kilométer nyargalás után egyszerre hullának teteti magát. Beszélhetünk neki magyarul, németül, a világ minden nyelvén. Azt mondja, hogy ő már eleget húzót vont bennünket, hát próbáljuk most meg mi, hogy mi az: futni. Először toltuk fölfelé. Na-

gyon nehéz volt, dehát négy legény, pláne ha magyarok, mégiscsak birtunk valahogy vele. Kutyába se vett bennünket. Mikor már jó magasra jutottunk a dombra, akkor elkezdtek futtatni lefelé. Izzadtunk, szuszogtunk, mint a kovácsfujtató. Nem használt. Akkor kezdtük újra fölfelé, meg újra lefelé. Minden erőfeszítés hiábavaló volt. Már majdnem célt értünk, már vettük észre, hogy kezdi a töftőt, de úgy kifogyott a szusz, hogy félreálltam az utból. Inkább elmegyek Sofiába gyalog, de nem bírom ezt a rettentő erőfeszítést. Megálltunk és vakaróztunk ott is, ahol nem viszket. Néztük tehetetlenül a gyönyörű járművet, amely sztrájkba lépett. Végre egy érai erőlködés után jött négy bulgár kötőrő, azok neki álltak és befejezték a mi munkánkat. A gép begyuladt s ment vigan tovább, mintha semmi se történt volna. Szépen bejutottunk Sofiába s kerestünk egy mechanikust, aki széjjelszedte az egészet és megállapította, hogy semmi hiba és hogy valószínűleg az olaj volt a bűnös. Vettünk 700 leva ára finom olajat (35 pengő), jól megkentük, benzinnel teleitattuk, hogy teljes legyen a rend.

A helyzet azonban mégis csak az lett, hogy az úrnapi misére, életemben először, mégiscsak mosdatlanul jutottam el a többi urral együtt.

Itt egy kedves eset történt. Szépen imádkozgattam, amikor egy fiatal hölgy ül mellém. Véletlenül az órámra nézek, látom: megállt. Föl kell húzni. De hány az óra? Mondok: megkérdézem, először magyar, aztán latin, német, olasz, francia nyelven.

— Hány óra? — kérdem.

— Fél tíz — feleli.

— Hát maga magyar, a jö Isten áldja meg mind a két kezével.

Ebből is láthatja az ember, hogy kicsiny a világ.

Az eddig hagyományos szerencsénk itt is kísért bennünket. Az egy éves trónörökös kis király születésnapja volt. Ünnepezt az egész Bulgária. Ünnepi díszmise a székesegyházban a királlyal és királynéval, talán a trónörökös-sel együtt. Mise után előttünk vonult el az egész hivatalos Bulgária: katonazene, a király, királyné, díszszázadok, miniszterek, cserkészek, népviseletek képviselői, kistrombita, nagytrombita, kisdob, nagydob, minden, ami Bulgáriában megcsodálni való. Láttuk a királyt, a királynét is, éljeneztünk és intettünk nekik, hogy köszönjük szépen, hogy ezt a gyönyörű ünnepet éppen a mi magyar jelenlétünk alkalmával kegyeskedtek megrendezni. Ófelségeik kegyesen visszaintettek, hogy nagyon szívesen. Mi meg örültünk, hogy nemcsak a magyarok jó legitimisták, hanem a bulgárok is. Volt olyan éljenzés és taps, hogy csak úgy viharzott.

Utána megnéztük a gyönyörű templomot. Hát szebbet képzelni sem lehet. Az Úr Jézus egész élete képekben. Igazi bizánci alapon és vonásokkal, de a kifejlődött művészet oly csodás haladásával, hogy ezért magáért érdemes Bulgáriába eljönni. De szerettem volna sok modern művészt odahívni: jöjjenek és tanuljanak a bulgároktól és ne pingálják le olya szörnyűségesen a mi drága Úr Jézusunkat, hogy az ember megrémül tőle. Hiszen többet rontanak vele, mint használnak.

Délután 2 órakor nekivágtunk a nagy útnak. A motor kitűnően működött. Csak úgy

ette a kilométereket. Este 11-ig 340-et. A nagy hegyek és kanyargóik miatt sokat késtünk. Még inkább azonban az útcsinálás szörnyűségei miatt. Különösen Pazercsekk környékén. El is neveztük Pazarnyekknek. És szídtuk a törököket, hogy miért nem csinálták meg 400 évvel ezelőtt jobban az utat, amikor Magyarország felé és Magyarországból ezen át hurcolkodtak. Akkor nekünk sem kellene annyit nyekkenni, mint most.

Drinápoly ide még 100 kilométer. Az mára marad s még 240 kilométer Konstantinápolyig.

Haskóban meg kellett szállnunk. S elkövekezett, amitől rémes álmainkban rettegtünk. A szörnyű, vérengző éjjeli támadás. Alig feküdünk le egyszerre csak fel kellett szisszenni:

— Az öregapádat! hát pont az én véremre esett gusztusod.

Aztán a másik, aztán a harmadik.

Lenn a Hotel udvarában dűnnyögött a tangó, mi pedig itt az ágyban a gonosz, bestia, vérszopó kannibálok gerjedelmei miatt vakaróztunk, sz szegtünk, átkozódtunk, míg poloska ide, poloska oda, a fáradtság mégis csak elnyomott bennünket. Reggel megnéztem a csatateret, hát álmomban láthatatlanul is megbosszultam magamat az éji háborgatás miatt.

Hogy mit viszünk innen magunkkal? — nem tudom. Polost-e, vagy csak emlékeket?!

Annyi azonban bizonyos, hogy itt már a Balkán. Főleg a higienia kényelmének hiánya miatt. Erről azonban beszélni sem lehet. Az elegantissimum hotel messze van az elegantitól. Reménylem, hogy Konstantinápolyban kárpótolhatjuk magunkat. Addig azzal vigasz-

talódunk, hogy zarándok létünkre lemondunk az otthoniak kényelméről. Azután meg, hogy mennyivel jobb, hogy nem 300—400 évvel ezelőtt éltünk, amikor a derék, szép, életrevaló magyarokat ezerszámra hurcolták ezen az úton Törökországba rabszolgáknak, hogy mindenféle magyar szó, bús magyar ének és siralom visszhangzott.

Minket, az ilyen derék, jó kiállítású, szép, autótóló legényeket bizonyosan odahurcoltak volna.

Így meg — no, majd erről ezután.

A törökök legszebb városában.

Istanbul, jún. 19. röggel.

Pénteken, 17-én megérkeztünk a gyönyörű fővárosba. Még pedig nappali világitásban.

Azt kérdezhetik onnan hazulról: hogyan találunk el egy világvárosban mi, akik azt soha nem láttuk? Először is Vince barátunk csodálatosan tud tájékozódni. Olyan nyugodtan hajtott Istanbul zég-zúgos, emberekkel zsúfolt utcáin, mintha régi ismerőse volna. Mikor aztán jól benn voltunk a város közepén, megszólítottunk egy-egy jobbképű, uriformájú embert, akiről feltételeztük, hogy törökön kívül más nyelven is beszél. És pedig: magyarul, németül, franciául, olaszul, szlávul angolul. Ennyi nyelv áll négyünknek rendelkezésére. Egy darabig kínlódunk, aztán

a harmadik úr kijelentette, hogy ő angol. Felültettük a bakra és bementünk vele Pera, az európai városrész közepébe. Ott hamarosan ránkfigyelt egy öreg német zsidó, aki ismerte jól a jezsuitákat, mert a fia már katolikus. Iszonyú nyaktörő utakon elvezetett egyenesen a jezsuiták kapujához. Egy öreg, hosszúszakálás páter jelent meg az ajtóban.

— Páter Derecskeit keressük.

Azonnal hívta.

— Bilkei vagyok.

— Az író?

— Igen.

— Ó, régen jól ismerem.

Készen volt a barátság. Megludtuk azt is melegiben, hogy a jó Páter pap akart lenni. A szülei ellenezték. Törvényszéki bíró lett, azután végigküzdötte a világháborút s a nagy világégés után bevonult a jezsuitákhoz. Révay Tibor, volt kalocsai kanonokkal együtt végzett a noviciátusban. A bírói nyugdíját most az édesanyja élvezi, ő pedig a jezsuiták világmissziójában működik. Két évig volt Ankarában, ott van egy sereg katolikus, 350 magyar, őket gondozta, hogy a lelkük megmaradjon. Most két év óta Konstantinápolyban van: Itt lakik 30.000 katolikus, 3–4000 magyar, akik szétszórtan élnek a nagy város rengetegében, ezeket látogatja, neveli, hódítja, visszatartja a bajtól, védelmezi stb., szóval jópásztor. Teljesen civilben jár, nyakkendővel, szürke tropical ruhában, mert Isztambulban a papnak, még a töröknek sem szabad papi ruhában járni. Ez Atatürk pasa rendelete. A jó páter megígérte, hogy másnap velünk lesz. Együtt is jártunk vele egész estig.

Az öreg német zsidó pedig elvezetett

bennünket egy német hotelba: Novotnihoz, ahol jó sört kapni, ami szerinte okvetlenül szükséges a lélek megbékéléséhez. Mi pedig megvigasztaltuk az öreg német zsidót, hogy Magyarországon nincs fasizmus, ott nem früstökölnek zsidókat és a külföldi zsidók 10 napon túl is ott maradhatnak, azonban jó, ha pénzt hoznak, nemcsak vinni akarnak.

A hotel egészen jó, európai, vízvezeték mindenütt, ahol annak lennie kell. Jól lehet étkezni. A pincérek németül is beszélnek. Szóval rendben vagyunk.

Szombaton reggel elmentünk a magyar konzulhoz, Barkóczy úrhoz. Végtelenül kedves ember. Felvilágosított mindenről, főleg Ázsiáról, ahol ő is sokszor járt. Megmutatta a térképeket. A nagy hegyeken keresztül vannak itt-ott elkészített utak is, aztán az út elfogy, következnek a dűlőutak, azután azok sincsenek és azután mehet az utas arra, amerre jól esik neki. Szíriában pláne baj van, mert ott az arabok ellenséges indulatúak. Az európaiak úgy szoktak tenni, hogy csatlakoznak az autóikkal egy-egy katonai csapathoz, vagy egy páncélos autó megy előttük, egy másik mögöttük, ők pedig készen tartják a revolvereket. Mondtuk, hogy Lényi barátunk mindenáron autón szeretne bennünket Jeruzsálembe liferálni. Mosolygott:

— Hát ha mindenáron, hát lehetséges, de — ellenben — különben — azonban és egyáltalán — stb.

Ami azt jelentette, hogy ha az urak bele akarnak ugrani az oroszleány torkába, hát iszen nem lehet megakadályozni, de...

Ránk nézett és én megértettem a tekintetét, kinézett belőlünk annyi értéket, amenny-

nyire a szegény Magyarországnak még szüksége van.

Én rögtön készen voltam a lemondás tervével. Utóvégre nemcsak magamért vagyok felelős, hanem van két drága jó testvérem, vannak rokonaim, jó híveim, barátaim, Mit szólna a püspököm, ha csak úgy ukmukfuk ott hagynám a fogamat a Taurus hegyek közt. Az én pecsenyémből nem fognak lakmározni az arabusok, bármennyire ráéheztek is. Varga tanár úr pláne fiatal, zsenge husu ember, azonban inkább csak kocsonyának volna jó.

A továbbutazást tehát a következő bölcsességgel intéztük el: Kizsázsián, Szyrián keresztül Damaszkuszig nem autón megyünk, hanem vasúton. Onnan aztán autón tovább Jeruzsálembe. Mert a Touring Club ajánlata, amely a prospektusban piros vonallal szépen megjelölte az autó útját, nem ér egy hajítófát. Illelve igen szép a papiroson, de nem ér semmit a valóságban.

Konstantinápoly gyönyörű. A világ egyik legszebb városa. Első sorban a fekvését értem. Különösen meg kell említeni az Aja Sofiát, a gyönyörű bizánci templomot 1400 esztendő előtt (533—537) építtette Jusztinián császár. A világ egyik csodája. Gyönyörű mérnöki mű. Óriási épület. A kupolája 115 méter magas. Az én templomom tornya kétszer alája férne. (A Szt. Péter templom 150 méter.) Gyönyörű mozaikok, festmények ékesítik. Tele márvánnyal és arannyal. Az ember nézi, csodálja és csak sóhajtozik és csapkodja a kezét, hogy hála Istennek, hogy ezt is megérhettem. Ezért magáért érdemes Konstantinápolyba eljönni.

1453-ban elfoglalták a törökök. Úgy

5–6 méter magasságban a fehér márványfalon egy tenyér sötét vonalai látszanak. A hagyomány szerint az elfoglalás után a templomba menekült és lemészárolt emberek hullahegye 5–6 méter magas volt. Azon keresztül lovagolt a szultán s mivel a keze tele lett vérrel, rátenyerelt a fehér márványfalra és otthagyta a véres keze nyomát

Van egy másik igen érdekes kép is. A márvány sötétebb vonalaiból egy vigyorgó, gonosz, kárövendő sátáni pofa kacag. Ilyen csodát láttam a Hradsinban Prágában. Ott Nepomuki szent János ezüst koporsója közelében egy márványlapon tenyérnyi nagyságban egy tökéletes Krisztus-kép van. A természetnek? — nem! mondjuk inkább: a jó Istennek különös kegye alkothat ilyen megmagyarázhatatlan tüneményeket.

Annyi bizonyos, hogy Hercegh Ferenc gyönyörű darabját, a Bizáncot újra meg fogom nézni, mert az Aja Sofia után még érdekesebb lesz.

A törökök lefoglalták a világhírű templomot és mecsetté alakították át. A gyönyörű mozaikokat bemázolták, mert hiszen Krisztust, Szűz Máriát és a szenteket ábrázolták. Az új török uralom egyik legérdemesebb ténye, hogy 4 év előtt megszabadította ezt a világcsofót a török vallás elhomályosításától és múzeális értéknek nyilvánította. A pompás mozaikokat amerikai pénzen szép lassan megtisztogatták és most úgy látjuk őket, ahogyan a műizlés 1400 év előtt megalkotta. Nagyon szépek a Krisztus és Szűz Mária képek. Megleptek a főangyalok képei: óriási 10–20 méteres szárnyak közt egy angyalfej, semmi egyéb. Az előbb említett sátán bizonyára vi-

gyorgott, amikor a remek keresztény templom török kézre került, de, azt hiszem, keserű lett a szája íze, amikor a bemázolt képek újra az Isten dicsőségét hirdetik. Hát még ha majd keresztény kézre kerülnek teljesen.

Az Aja Sofia mellett van a törökök nagy mecsetje. Ugy látszik a törökök meg akarták mutatni, hogy ők is tudnak az Aja Sofia mellett szépet alkotni. Hiszen szép, de sem nagyság, sem szépség tekintetében nem léphet az Aja Sofia nyomába.

Szombat este 7 órakor lévén, éppen török istentisztelet volt. Nekünk, szegény pogányoknak nagy papucsokat kellett lábainkra húznunk, hogy a templom padlójára terített szőnyeget gyarló lábaink, illetve cipőink ne érintsék. Azonban a mi picike lábainkról folyton leesett a papucs s állandóan a huzással-vonással vesződünk. A törökök pedig keletre fordulva, térdenállva, arcra borulva, a földet csókolva énekeltek és imádkoztak. Tisztelettel néztük őket, hiszen az egy Istent imádják ők is.

A török egyetem mellett van az óriási vásárcsarnok. Ne olyat tessék gondolni, mint a pesti vásárcsarnok. Ez körülbelül 6–7 méter magas és 10–12 méter széles bolthajtásos árkádokból áll. Egy egy árkád van néhány száz méter hosszú abból jobbra balra nyílnak a mellékárkádok. Az egész lehet egy pár kilométer, közepén vagy négy méter út, azon jár-kei a vevő közönség. A bolt nem szélesebb 3–4 méternél és nem is mélyebb annál. Az egész front nyitva. Ott dolgoznak, seftelnek, veszekednek, kínálnak ezer meg ezer boltból. Van ott minden a bölcsőtől a könyveken keresztül egész a koporsóig,

ami a szemet kápráztatja, a gyomrot elrontja. Fölruházkodhatsz, elronthatod az étvágyadat, tudós lehatsz, de legjobban akkor örülsz, ha kikeveredtél közülük.

Délelőtt megnéztük a bencések kolostorát, ahová II. Rákóczy Ferencet, feleségét, Zrinyi Ilonát, nagy Bercsényi Miklóst eltemették s ahonnan a jó magyarok a háború előtt nagy tisztességgel szállították el szép Magyarországba, a nagy fejedelem édes, drága hazájába. Oda is Kassára, ahol most nyugtalan álmát piheni, várván a boldog nyugalmat, amikor végre ő is igazán otthon lesz, amikor a szent magyar föld a cseh igától megszabadulva, megint a mienk, megint szép Magyarország lesz. Adná Isten mielőbb, még az idén.

Istanbul, június 20.

A jezsuitákkal újra kell foglalkoznom. Ilyen távolságból látja az ember, hogy milyen fontos szerepet töltenek be az Egyház óriási szervezetében. A konstantinápolyi vagy isztambuli ház a keleti misszió keretébe tartozik. A házuk és templomuk török fürdő volt. S úgy, mint ahogyan az Árpád-fürdőből mozit csináltak, úgy itt templom és rendház lett a régi boltozatos házból. Három páter dolgozik benne: egy francia, egy örmény és egy magyar. Mellettük egy magyar és egy szír laikus testvér. Rengeteg a dolguk, mert ebben a 800.000 lakosú városban a legtöbb hívőt egyénileg kell kezelni, látogatni. Tegnap a páterrel három kórházban voltunk és pedig óriási távolságban. Ott gondoskodik a hívei lelkéről, akik különösen a bajban ráébrednek az Isten iránt

való kötelességeikre. Tegnap egy kálvinista beteg valósággal átkarolta a jó pátert, nem akarta elereszteni, olyan jól esett neki a lelki megtisztítás.

Isztambulban igen sok katolikus templom van. És a szétszórtnak élő 30.000 hívő lehetőleg közel találja meg a lelkét üdítő forrást. A tegnapi misén mindenféle náció volt, általában intelligens emberek. Egy török zene-tanár harmóniumon játszott — persze ingyen. A páter mindet ismeri. Valami megdöbben-tően csodálatos, hogy ez, a világ minden tá-járól összeverődött ember az utolsó betűig megegyezik a közös hitben. A pap kiejtése más, azonban valamennyiük hite egy, ugyanaz, amely 1900 esztendő előtt vert gyökeret.

A mise az Oltáriszentség imádásával vég-ződött. Könnyek jöttek a szemembe, amikor arra gondoltam, hogy az én kedves káplánom otthon most az Oltáriszentség processzióját vezeti, a hiveim boldogok az ünnep virágos, énekes szépségében, én pedig itt, másfélezer kilométer távolságban ugyanazt a Krisztust imádom az Oltáriszentségben s ahogyan otthon imádkoznak értem, én is könyörögve kérem az Istent híveimért, minden hozzám tartozóért. Ez a világegyház nagyszerűsége. Ilyenkor éri meg pl. az ember a latin nyelv összekötő erejét, amikor mindenki együtt imádkozza: *Tantum ergo Sacramentum* — azért ezt a nagy Szentséget leborulva imádjuk, itt Konstantinápolyban, Fehérvárt, Afrikában, az egész világon mindenütt. Ez összekapcsol bennünket, meg a közös liturgia.

Érdekes Konstantinápoly élete. Az egész város hegyoldalon fekszik. Akármerre megy az ember, mindig hegynek föl vagy völgynek

le megy. Olyan mint Veszprém, a pupos város. Ott se tehet le az ember az utcán egy tojást, hogy helyben maradjon, mert feltétlenül gurulni fog vagy Északnak vagy Délnek vagy másfelé. Ebből a puposságból következik az autósok szörnyű vakmerősége. Irtózatossággal hajtanak, ha aztán meredek út következik, legyen akár 45 fok alatti, egész nyugodtan nekivágnak. Az embernek az ég felé mered a hajaszála, amikor a vakmerő erőlködéseket látja, pláne ahol minden csupa hepe-hupa. Természetes, hogy Lényi Vince barátunk sem maradt el a bizánciak mögött. Ő is oly vakmerően hajtott, került, előzött, mint azok.

Hallgatom az utca lármáját. Egy forgalmas utcában lakunk. Alattunk a villamosforgalom. Meglepően keskeny kocsik, mert az utcák szintén keskenyek. Az autók üvöltenek, búgnak, sípolnak, dudálnak, mint a pokolban. Az utcai árusok pedig valamennyien igen magas hangon kínálják a portékájukat. Ha messziről hallja őket az ember, úgy tűnik fel, mintha valami néplázadás volna. A különböző hangok össze-vissza kiabálnak: Le vele! Zsarnok! Bitorló! Abcug! Pedig a török jámbor, csendes, békés nép, amely velünk szemben végtelen udvarias, azt hiszem egymással is békében él.

A vallásos élet köztük lelohadt. Megismerkedtünk egy török mérnökkel, aki Pesten járt az egyetemre 20 évvel ezelőtt. Még most is meg lehet érteni. Ő mondta, hogy a templomokban vagyis ahogy ők mondják: a dzsámikban nagyon kevés az ájtatoskodó: 10—20. Mi a hatalmas Achmed dsámiban legfeljebb 40-et láttunk. A mohamedán vallás a

maga külsőségeivel, rég elavult szabályaival nagyon súlyosan nehezedett rá az egész államéletre. Hogy példát hozzak föl: ezelőtt 40 évvel Konstantinápolyban nem voltak még villamos vasútak, azért mert a Koránban nincs róluk szó. Ha pedig nincs róluk szó, akkor vagy veszedelmesek vagy szükségtelenek. Ez esetben szükségtelenek. Atatürk, vagyis Kemal pasa, a nagy reformátor, szétválasztotta az államot és egyházat, az egyház elvesztette az állami támogatást és most egyszerre megbénulva tehetetlen a maga lábán. Van-e elég belső ereje, hogy fönn tudja magát tartani — nem tudom. A kereszténységet, illetve katolicizmust minden támadás csak acélozottabbá tette. Egy darabig szörnyen érezte a rájazuhogó csapások fájdalmát, aztán lassan-lassan magához tért, mint az akácfa, amelynek a gyökereiből új, erőteljesebb virulás fakad. Az is bizonyos, hogy a kereszténységnek könnyeb lesz ezután a mohamedánok közt híveket hódítani, mert nincs már állami törvény, amely a vallásváltoztatást lehetetlenné tette. A papság kihalóban. Nincs papnevelde, pótlás. Ez elég baj. De Kemal pasának pl. egyik legokosabb intézkedése volt, hogy megszüntette a török betűket. Európai ember nem tudja olvasni, amint nem tudja olvasni a szerbek és bolgárok betűit sem. A latin betűk nemzetköziek és könnyen olvashatók.

Egy másik igen okos intézkedés volt Kemal pasa részéről, hogy kipusztította Isztambul utcáiról a rengeteg kutyát. Mondják, hogy amerre az ember azelőtt ment, minden lépését követte az éhes, girhes, koncert marakodó kutyahad. Kemal pasa hajóra rakatta

őket és elvitette valamennyit Konstantinápolytól jó messze, egy kopár terméketlen szigetre, a Kutyaszigetre. Ott aztán a nyomorultak éhen pusztultak. Először megették egymást, végül az utolsó megette önmagát.

Kegyetlen do'og, de használt. Konstantinápolyban ma a kutya csak luxusnak van.

A valutanehezségek iszonyú sok kellemetlenséget okoznak. A bankok még a legnemesebb valutát sem akarják kormányengedély nélkül beváltani. Nagynehezen sikerült végre egy dollárcsekket értékesíteni — mégpedig jó drágán. Nem mondjuk, hogy annyi pénzünk volna, amennyivel Magyarország adósságát kifizethetnénk, azonban mégis van annyi, amennyi elegendő, de a pénzünk mellett akár éhen is halhatnánk a beváltás nehezégei miatt.

Hála Isten, senkinek semmi baja, főleg nekem semmi. Legfeljebb Varga tanár úrnak vannak nehézségei az n betű közül, amennyiben egy kicsit dáthás. A délutáni alvás hiányzik egy kicsit. Azonban aki ennyiről sem akar lemondni, az maradjon otthon kotolni.

A koszt ha jó is, de nem olyan mint az otthoni. Ép ezért az illetékes köröket szigorúan és dorgálás terhe alatt figyelmeztetem, hogy a paprikás csirke és a túrós csusza valahogyan ne hiányozzék annak idején.

Kisázsiaán keresztül

Adana, jún. 22.

A jezsuitákat mindenki szereti vagy legalább becsüli — aki ismeri. És mennél jobban ismeri, annál jobban szereti. Bennünket feledhetetlenül lekötelezett a jó Derecskei páter. Úgy dédelgetett mint az alig járni tudó gyerekeket. Utánunk járt s megtudta, hogy a bankkat nehézségeink vannak a jegyváltás körül. Jött és az ő nagy tekintélyével még jelentős kedvezményekhez is jutottunk. A vasúti jegy express gyorsvonaton egész ázsiai Törökországon keresztül és vissza 21 török líra — kb. 60 pengő. Elkísért bennünket az állomásra, az ázsiai oldalra, föladott bennünket. Le is fényképeztük a búcsúzás pillanatát, mégpedig mozgófényképezéssel — Lesz ebből olyan előadás sorozat, hogy csodájára jár Fehérvár és Vidéke.

Boldogan robogtunk ki az állomásról hétfőn este. Órák hosszat gyönyörködtünk a tengerpart buja természeti szépségeiben. Mert Törökország jóformán csak a tenger mellékén szép. A fenyő, babér, füge, olaj, diófák pazar pompában váltakoznak. Köztük a szebbnél-szebb villák villannak kifelé, amelyek mellett órákhosszat robogva, nem győz a lelkünk betelni. Este 9—10 óra tájban következett a nagy emelkedés. Ankara felé. Mert az ország fővárosát az irigy, kajánkodó ellenségek lő-

távolától jó távol választotta ki Kemál Atatürk-pasa. Az emelkedés csupa szakadékok, sziklák, jobbra-balra kanyargó utak közt változik. Egy motor húzza, kettő pedig tolja a vonalokat és úgy szuszognak, mint a mi társaságunk, mikor Sófiától 20 kilométernyire húztuk-toltuk föl-le az autót.

Ankara 600 m. magasságban van a tenger színe fölött. Azelőtt 20—25 ezer lakosa volt nyomoruságos viskókkal, amelyeket egy ott lakó barátunk szerint legjobb volna fölrobbantani. Az új városnak 120 ezer lakosa van. Van egy pár gyönyörű palotája is — bankházak, kereskedelmi társaságok palotái — a legtöbb azonban iskátulya, akár az új fehérvári katonai irodaépület a Vásártéren. Amit építettek a legmodernebb tervek szerint legpraktikusabbaknak csinálták. Főleg az állomásépület gyönyörűen imponál óriási és nemes ízléssel épített arányaival. Akármelyik európai főváros büszke lehetne rá.

Először úgy volt, hogy a vonatjárás alkalmatlan volta miatt Ankarában kipihenjük a 12 órás utat, ott alszunk és másnap rohanunk tovább. Azonban a jó szerencse egy vonatot hozott az utunkba, amely pár perccel indulóban volt.

— Csak gyorsan! siessünk — hangzott egy másik csoportból.

Egy magyar mérnöktársaság volt, akik egy új vasútvonal építésénél 10 új hidat építenek még ebben az esztendőben. Ők is siettek, mi is siettünk, de elképzelhető mindkettőnk öröme és boldogsága, amikor szép hazánktól távol, 2000 kilométeres távolságban egymásra akadtunk. A vonaton persze beszélgettünk és sok-sok érdekes dolgot tudtunk.

meg a diadalmasan előretörő Törökország nyílt titkaiból. A mi barátunk Kemal pasát nagyobbnak tartja Hitlernél, sőt Mussolininál is. Mert Kemalnak mindent a semmiből kellett előteremtenie. Egy sereg idegen állam ült a török nyakán: angol, francia, orosz, görög stb., amely mind szipolyozta, szívta a vérért ügyes körmönfont kereskedelmi szerződések révén. A békekötés egész csomó béklyót kötött a lábára. Kemal pasa maga köré gyűjtötte az ifjú törökök szabadságra vágyó csapatát. A szultánt szépen nyugalomba tették, a szerződéseket karddal, hatalmi parancsszóval szétvagdalták, a görögöket egyszerűen kikergették, noha az európai hatalmak pénzzel, puskaporral segítették őket. Akinek nem tetszett, annak azt mondták: tegyen róla, vagy pukkadjon meg. Mivel nem tudtak ellene tenni és megpukkadni sem akartak, hát pukkadoztak, míg végre szép csendesen megbékélnek és szorongatják a most már laposabb bugyellárisukat. Kemal pasa azt mondta, hogy aki vele verekedni akar, az jöjjön Ankarába, 600 kilométerre a tengertől. Ott ő otthon van, az idegen hatalmak pedig toporzékolhatnak, mint a tyúk, mikor a kis kacsái a vízben lubickolnak.

Kemal pasa megtartotta a parlamentet, de kijelentette, hogy a parlamentnek csak ahhoz van joga, hogy a bevételek és kiadások tiszta kezelését ellenőrizze. A politikát pedig ő és vezérkara csinálja. Abba ne kotnyeleskedjék senki, pláne, aki nem ért hozzá. Ha okos ember, azt ugyis beveszik az államtanácsba.

Aztán hozott különös törvényeket. Például eltörölte az arab írást és behozta a la-

tin betüket. Egyben azonban azt is elrendelte, hogy 3 hónap alatt minden török tanulja meg az új írást. Iskolába kellett járni mindenkinek, mert az utcákon csak latin betűk láthatók, például velem szemben itt:

Doktor

MÜZEFFER LACHMANN

Azt hiszem drogériája is van Lachmann úrnak. Kérdés: Van-e Bilkei teája?

Hát nagyon jól nem tanultak meg, mert például tegnap Varga tanár úr bicskát vásárolt — persze egészen szelid szándékkal. Kérdezte az árát. A késes mutogatott mindenféle csudákat. Nem értettük. Végre leírt egy *i* betűt. Azt még kevésbé értettük. Azonban ott állt a sok szájtató közt egy fiu, — mert ha az ember valahol megáll, rögtön 5—10—20 szájtató akad — aki rögtön ki-korrigálta az öreget és leírt egy 20-as számot, ami azt jelenti, hogy fizess magyar 20 kurust (garas), ami 60 fillér magyarul. Mert a pénzegység a török líra, vagy török font. Az ára 3 pengő. Egy török fontban van 100 kurus, egy kurusban 40 para.

Törökországban kevés a fa. Kemal pasa elrendelte, hogy minden török minden évben köteles egy fát elültetni. Igen, megtették, bár egyiket a másiktól egy araszra ültették, de ültetnek. Mert a török nem szereti a fát. Azt mondják azért, mert van egy régi babona, hogy akinek elszárad a fája, az abban az évben meghal. Mivel meghalni ott sem nagyon szeretnek, hát inkább nem ültetnek fát. Ha azonban Kemal pasa 100 év előtt hozta volna ezt a rendeletet, Törökország ma nem volna olyan kétségbeejtően kopár.

Az adók igen nagyok. Akinek 100 font a jövedelme 20 fontot, akinek 200, 50 fontot ad le adóban.

Kemal pasa eltiltotta a fez hordását. Úgy látszik egészségtelennek tartotta, Ma mindenki betartja, mert egyetlen fezt sem láttam. A nők nem viselnek fátyolt, hanem a legtöbb egészen európai ruhában jár. Pláne Konstantinápolyban. Az egyszerűbbek hordják még a bugyogót, a fejüket pedig úgy takarják be, hogy a homlokuk fele, a szemük, szájuk látszik, a többit eltakarják, akár a mi apácáink.

Az új törökök sok mindent csinálnak, de amit építenek, az mind a legmodernebb. Az európai mérnököknek igen jó keresetük van itt. Az autók mind a legszebbek és a legmodernebbek.

Azt mondják, hogy Kemal pasa beteges. Vesebaja van. Már nem szabad neki a 600 méter magas Ankarában lakni, hanem Konstantinápolyban tartózkodik. Az irtózatos munka tönkre tette. Reggel 4 óra előtt alig feküdt le nyugodni. Egyébként Kemal pasa lovas ércszobra ott áll már Ankara főterén.

Törökország balseje fensik. 750 ezer négyzetkilométeren 16 millió ember lakik. Én úgy gondoltam, hogy végesvéig nagyszerű őserdőket fogok látni, de nagyot csalódtam, mert az egész felföld nem egyéb, mint a dombok és völgyek szakadatlan láncolata. Legtöbbször csupa sivárság, sok helyen csenevész fű, ahol a birkák, bivalyok, lovak, szamarak legelnek. Lenn a völgyekben silányabb, kövérebb búza terem. A föld legnagyobb része terméketlen. Falu, város alig-alig látható.

Mikor az ember a vonat ablakán kinézve 20–30 órán keresztül csak ilyen szo-

morú képet lát, furcsa gondolatokra ébred. Láttam a lovakat, bivalyokat, kecskéket, szamarakat s azt gondoltam, hogy ezek jelképezik az egész országot. A kevés ló a gyorsaságot és harci kedvet, mert hiszen Törökország ma már nem beteg ember, mint régen volt, hanem hihetetlen iramban igyekszik pótolni sok száz esztendő mulasztását. A bivaly szántja a földet, mert ezt a nehéz munkát más állat alig tudná elvégezni. A birka az emberek élelme, mert a törökök marhát keveset, disznót pedig egyáltalán nem esznek, hanem általában a birka járja. A szamár azonban egy élő panaszkodás. Elnézem a nagy pusztaságokon, amikor fejét, fülét lógatva, búsán rágcsálja a kosztját. Vagy amint a rájatelepedett törökkel lassan baktat s a török, hogy unalmában valamit csináljon is, a lábával a szamár hasán dobol, azt gondolom, hogy ez a szegény szamár a kiellen, fátlan, kopár, nyomoruságos Törökországot ábrázolja. Mintha állandóan nyögne a Teremtő felé:

— Uram! Minek teremtetél engem erre a szegény földre. A nagyvilágon annyi szépség van s én az élő, ordító nyomoruság vagyok. Ha teremtetél, hagytál volna meg inkább csacsinak. Az helyes, kedves, naiv, vidám kis állat. Ha valaki megszólítja, azt mondja rá:

— Te kis csacsi! és azzal kedveskedett is neki, vigasztalta is. De ha valaki énrám néz, az azt mondja:

Te vén szamár! Vagy: ó, de nagy szamár vagy. A régi Törökországról is ezt mondták. Az új ország sokat változott, azonban ez a belső, ez a régi, ez a kopott, nyomoruságos, semmirevaló föld csak a terhet húzza.

senkinek gyönyörűséget nem hoz, csak igára való, mint egy vén számár.

Pardon ezért a kitérésemért!

Mert a sivár világ után, a tenger felé más következett. Következtek a Taurus hegyek. A törökök Ergiasz hegynek nevezik. Taurus = bika. Mikor az ember ezt a nagy síkságból kiemelkedő, villogó fehér hótól fődött hosszú hegyláncot nézi, a régi emberek elképzelése jut eszébe, akik ezt a gyönyörű, folyton változó mozgó képet hatalmas, izmos, hegyesszarvú egymással tülekedő, egymásra rohanó, birkózó, döfködő bikákhoz hasonlították. A lábuk leér a szétporló agyagos völgyekbe, a kemény sziklafokok azonban szürke gránitból vannak, amint kemény a bika döfködő, hegyes szarva is, amely előtt alig állhat meg valaki s amely mindent a porba tipor. Így gondolom én el a régiek elgondolását.

A Taurus hegyek után azonban ismét egy gyönyörű síkság, egy nagy, termékeny Alföld következik. Pompázó virágoskert, amelyen minden megterem. A faluk is sűrűbben vannak. Ez Törökország egyik éléskamrája, az exportlelőhelyek pénzforrása, amelyhez messze Keleten a gyapotföldek pompás vidéke csatlakozik. Csupa gyönyörűség. Lenn a völgyek hasadékeinak peremén leánderfák üde virága tarkállik. Olyan jó volna beleszagolni ebbe az illatos vadvirágba. Fügefák, eukaliptuszok, babérok stb. gyönyörű változatossága következik.

Így értünk Adanába. A jegyünk meg volt váltva egész Aleppóig. Kieszeltük, hogy csütörtök reggelig okvetlen elérjük Damaszkuszt s onnan 300 kilométer Jeruzsálem. A Jézus

Szíve nagy ünnepét, a pénteki keresztlutát 24-én Jeruzsálemben ünnepeljük. Megnézzük a zsidókat a siratófalnál stb., stb.

Rohanunk a jegyváltáshoz s Varga tanár úr, a francia nyelv mestere búbanatos arccal, majdnem sírva mondta:

— Uraim, a vonat csak holnap délben megy tovább.

Hát nyári verőfényben a mennydörgés nélkül lecsapó villám nem okozhatott volna nagyobb megdöbbenést, mint ez a keserves hír. Spekuláltunk százfélekép, minden hiába. Autó, repülőgép, minden eszünkbe jutott, hiába, míg végre belenyugodtunk a változhatatlanba: fölültünk egy rozoga autóbuszra és bedöcög-tünk a legelegánsabb hotelba. Annak is a negyedik emeletére, mert egy ágyas szobák csak ott kaphatók. Söröztünk, sétáltunk, nagymosást rendeztünk, leberetváltam a 3 napos lengő szakállamat, vettünk őszibarackot, piros szilvát, uborkát (ezt az amerikaiak szeretik nyersen, mi meg nem) aztán sok tárgyalás után lefeküdtünk. Csíptek a poloskák, mi pedig alázatosan belenyugodtunk, hogy a Szentföldre zarándokló gyarló ember nem kívánhatja a jó Istentől, hogy minden fényesen sikerüljön, mint eddig; kell szenvedni és lemondani is, mint ahogy a jó Jézus Krisztus is szenvedett értünk.

Találtunk a szálloda közelében egy szép keresztény templomot, a tornyán aranyos keresztel. Bekopogtattunk s egy mosolygóarcú szerzetes fráter fogadott bennünket. Benn egy öreg, 70–80 körüli francia jezsuita páter volt a házigazda, Engedélyt kaptunk a szentmise mondásra s másnap, az Úrnap oktaváján, amikor nálunk otthon a processiót tartják,

szépen miséztünk és alázatosan kértük a jó Istent, hogy az otthoniakat is, meg bennünket is segítsen meg.

A jó Páter elmondta, hogy nincs több híve, mint 30–40, vasárnap azok közül is csak 4–5 jön el a szentmisére. A templom mellett szép nagy iskola van — azonban üres. Miért? Azért, mert ez a telep az örmény katolikusok egyik telepe volt. Amikor az örmények üldözése, kiszorítása megkezdődött, úgyszólván valamennyi elmenekült. Az iskola és templom csaknem teljesen üres maradt. Az öreg pátert itthagyták, hogy őrizze a megmaradtakat és szép alázatosan imádkozzék egy szebb, jobb jövőért. Amit meg is tesz.

A vidék teljesen déli. Itt már meleg van. Eddig inkább a hideget éreztük, sőt éjjel fázunk is. El kellett zárni a szellőzők nagy részét. Most azonban izzadunk, mint a tücsök. Sőt nemcsak mi, hanem a törökök is. Mikor reggel 4-kor kinéztem, láttam, hogy a törökök éjjel a háztetőkön alszanak. Ott fönt a ház lapos tetején berendezik az ágyakat, lepedőkből sátrakat építenek fölējük és alusszák az igazak és nem igazak álmát.

Lenn a pálmafák már szabadon emelkednek az ég felé. A 70–80 ezer lakosú város pedig 7–8 óra felé nyüzsög mint a hangyaboly. Nyargalnak a díszes kétlovas hintók, búgnak az autók és baktatnak búsan a szamarak, hátukon rengeteg teherrel és egy-egy törökkel, aki nagy bottal a kezében igazgatja a számár tudományát.

Félegykor — hisszük — megyünk a francia szyr határra, onnan Damaszkuszba s holnap Jeruzsálembe.

Zarándoktársaságunk úgy is,
mint szyr rablóbanda.

Június 24.

A török Kisázsziát a francia Szyriától a vasút választja. Az északi rész a törököké maradt, a déli a franciáké lett. Így határozta a háborús zsákmányon osztzkodó entent. Kérdés: meddig?

Mi Adanából, a kényszerű pihenés városából vonaton egyenesen kelet felé indultunk Aleppoba. Onnan dél felé kellett mennünk Damaskusba. Közben eleget mérgelődünk a francia vasútak rozogaságán. Mikor Franciaországban jártam, tapasztaltam, hogy a francia vasúti kocsik annyira rosszak, hogy azoknál csak a jobbra-balra nyeklő, állandóan nyikorgó spanyol vasútak kocsijai rozogábbak. Itt Szyriában pedig azt láttam, hogy a franciák minden kimustrált vasúti kocsijukat Szyriába küldik. Nem tanulmányútra, hanem a szegény arab utasoknak. Képzelmű az európai olvasó, hogy 10—12 órai utat nem átjáró, nem szükséges helyiségekkel ellátott kocsikban kell megtenni, hanem csak kívülről nyitható kocsikban. A kalauz is állandóan a külső lépcsőkön veszélyeztetné az életét, ha a vonat nem cammogna.

Hogy Damaszkuszba érhessünk Holmsban, egy nagy állomáson át kellett volna szállni. Az oknyomozó történelem nem dön-

tötte még el és valószínűleg sohasem is fogja eldönteni, hogy ki volt a hibás: a kalauz nem magyarázta-e meg jól vagy Varga tanár úr nem értette-e meg jól a francia magyarázatot — elég az hozzá, hogy Holmsot jól elhagytuk már, amikor a kalauz ránknyitott és kezeit csapkodva riadozta, hogy miért nem szálltunk át Holmsban és hogy most már téves vágányon nem dél felé, hanem nyugatnak a tenger felé megyünk.

Volt kétségbeesés és pukkadozás. Mivel azonban a megpukanással semmire sem lehet az ember, a kalauz úgy döntött, hogy letesz bennünket a legközelebbi állomáson, aztán onnan visszajövünk Holmsba és a hibát kijavítva, megyünk tovább Damaskuszba. Egy napi késés.

Csakugyan le is tett bennünket a legközelebbi állomáson, Holmstól vagy 10 kilométerre.

Ott aztán tanulmányozhattuk, hogy milyen egy szyr vasúti állomás. Emeletes, elég csinos épület, amelynek földszintjén két szoba van. Az egyikben egy takaréktűzhely és sok szemét, a másikban egy folyton berregő telefon, egy szalmazsák és még több szemét. Ennyi és nem több. Az egész állomás személyzete pedig egy arab asszony, akinek egyetlen szavát sem értettük és egy maszatos gyerek, akit, ha víz lett volna a közelben, szerettünk volna megmosdatni. Fönn az emeleten 2–3 gyerek dobogása, lármája, visítása hangzott. Azok valószínűleg szintén a földszinten levő arab asszony gyermekei voltak.

Tehát ez egy arab állomás. Bakterházat se láttunk egész Kisázsian és Szyrián keresztül sehol. Valószínűleg azért, mert a

Korán szerint Allah mindenről gondoskodik. És ha Allah mindenről gondoskodik, akkor gondoskodik a vasútról is. Minek a bakter, minek az állomásfőnök, mikor ott van Allah? De meg minek is kellene a török vasútak mellé bakter? Ki akarja ellopni a török vasutakat? Senki. Hogy a bakter annak a naponta kétszer arraballagó vonatnak szalutáljon, hát azért ugyancsak nem érdemes egy baktartani.

Mikor mindezekon hajnali 3 órakor eléggé kibőlcselekedtük magunkat, a helyzet megoldásán kezdtük törni a fejünket. Vonatot várni Szyriában, amely visszavisz bennünket — hiú reménység. Elkezdtünk telefonálni Holmsba. Onnan pedig telefonálgattak valamiféle autóról vagy autóbusról. Ezt először arra magyaráztuk, hogy az állomásfőnök értünk küld valamiféle autót. Mivel pedig 2 óra hosszat hiába vártunk az autóra és láttuk, hogy elég messze az állomástól az országúton csakugyan végigrobogott valamiféle autóbusz, hát azt gondoltuk, hogy ne várokozzunk elhervadt reményeink koszoruján üldögélve, hanem vágjunk neki a szántóföldnek és várjuk az országúton esetleg közeledő autót, amelyre fölkapaszkodunk és megyünk vissza Holmsba.

Ugyis lett. Elbúcsúztunk az arab aszszonytól, aki utóvégre szíves, jóindulatú volt és velünk együtt csapkodta össze a fekete tenyereit a kétségbeesés óráiban. Adtunk a gyerekének csokoládét, aztán fölnyaláboltuk a koffereinket és indult a karaván az országút felé. Lehetett úgy egy kilométernyire, annyira, mint a felsővárosi templom a püspökségtől. Közben arról is meggyőződünk, hogy szyr

földművesnek lenni nem valami nagy szerencse. A szántóföld tele van kövekkel. 1 mázsás, 10 mázsás, 50 mázsás és hasonló nagyságú fekete kövekkel, amelyek elég sűrűn borították el az egész földet. Ezek közé a kövek közé veti el a szegény arab vagy a felesége a búzát. Az aratást az asszonyok, gyerekek, leányok elvégezték már. A férj az úr, csak nézi őket, eselleg segít nekik. Sarlóval aratnak, mert a sok kő közt a kasza nem tudna boldogulni. Akkor már a takarodásnál tartottak. Nem kocsin, hanem tevével és szármáron hordják haza az istenáldást. Elöl egy számár, azon ül az arab. Utána 1—2—3—4 teve. Valamennyi kötélén vezetve, szép libasorban. A teve oldalán kékébe kötve egy egész kazal termés. Ezt viszik haza a faluba nyomtatásra.

Leültünk az országúton a kofferjeinkre és vártuk a jószerencsét. Vártunk vagy egy órát. Nem jött senki, csak szamarak, tevék, meg gyalogos, birkanyájukat hajtó emberek. A nap nekimelegedett és sütött, mintha egyenesen azért fizettek volna neki, hogy minket pecsenyévé pirítson.

Végre jött a nagy szerencse. A messze távolból föltűnt egy autó. Porzott az országút, rohant felénk a reménység. Nekikészülődtünk, elővettük a legbájosabb mosolyunkat, levettük a sapkáinkat és az országút közepére állva integettünk, hogy állj meg testvér! és ne rohanj tovább. Az autós ember pedig, aki egyedül ült a volán mellett és éppen alkalmas lett volna a mi elfuvarozásunkra, ijedten látta a mi különös társaságunkat. Minél közelebb jött, tágra nyílt szemekkel annál jobban csodálkozott, aztán mikor egészen közel volt

hozzánk, egyszerre rákapcsolt és úgy elvágatott mellettünk, mint a forgószél.

Mi pedig álltunk, bámulva utána, mint Lóthné önagysága, mikor sóbálvánnyá változott.

No ez megadta nekünk! Cskkhamar meg is állapítottuk, hogy a tökéletlen alak szyr rablóbandának nézett bennünket, akik négyen az egyet ki akarjuk fosztani. Egészen helyes kis beállítás! No, még ilyenformában úgy sem szerepeltünk az élet színpadán. Nem is rossz: szyr rablóbanda! Varga úr a vezér, az értelmi szerző, mi meg a banda tagjai. Eddig úgy se gondoltunk arra, hogy így is meg lehetne élni. Ázsiába kellett eljönni, hogy ezt megtanuljuk No de a jó pap úgy is holtig tanul.

Mikor aztán eléggé kicsodálkoztuk, ki-mérgelődünk, kikacagtuk magunkat és egy óra hosszat semmiféle érdemes jármű nem baktatott felénk, arra gondoltunk, hogy ott az országúton még se kozmásodhatunk meg, tehát tovább kell mennünk. Elsőnek Lényi barátunk hagyott ott bennünket nagy mérgesen. Vállára dobta az 50 kilós kofferjét és ment Holms felé. Mi meg hosszú dűnnyögés után utána. **S** ez volt a szerencsénk, mert talán még most is ott rostokolnánk.

Cipeltük a nehéz koffereket a mérgesen tüzelő napsütésben, amikor egyszerre egy teherautót pillantottunk meg. A köves szántóföldről követ szállított az útcsináláshoz és szörnyű erőlködések és vad pöfögés közt kapaszkodott fölfelé az országútra.

Nosza! eléje! Varga tanár úr, aki legkönnyebe volt köztünk, ledobta a kofferjét és mint egy kőszáli zerge szökelve futott a teherautó felé, közben sűrűn integetett neki fehér szalmakalapjával.

Az autó nagy kinnal fölkapaszkodott az országútra és szuszogva megállt. Nem a ki-merültségtől, hanem mert ránk várt. Mint a pelyhet, úgy vittük a nehéz koffereket. Meg voltunk mentve. Megmagyaráztuk a jó embereknek, hogy mi történt velünk, azok mosolyogtak és kettőnket fölvettek mindjárt a sofőr mellé. Varga úr pedig a kövek tetejére került, hogy a kilátás gyönyöreit jobban élvezhesse. Csakhamar utolértük Lényi Vincét is, aki azonban akkorra már szörnyű magasra avanzsrozott. Egy görhes számár hátán trónolt. Az történt ugyanis, hogy egy öreg arab látta a mi barátunkat, hogy a vállára vetett kofferral hogyan törtet Holms felé, megállította, odafaraltatta melléje a számárát s a nemzetközileg oly igénytelen, de könnyen érthető szóval:

— Hajde! hajde! tessékelte a számár hátára. Lényi úr egy darabig szerénykedett, nézte a számarat, aztán a maga testi súlyát, a 70 kilót latolgatta. Végül a kofferra muto-gatott ékes szavakkal, az arab azonban nem engedett. Kijelentette, hogy vitt az ő számára már sokkal nagyobbat is és addig ismételte a kedves Hajde! Hajde! jelszavakat, míg Lényi barátunk letett a szerénységről és ünnepélyesen föltelepedett a számár hátára, maga elé pedig odatette a koffert. A boldog találkozás után ő is fölkerült a teherautó tetejére, a pipre; a hely keliemeinek tanulmányozására. Persze megjött a jókedve is. Elkezdtek dalolni. Az autó tetején kívülük volt egy arab asszony és egy arab leány is, akik szintén meg akarták mutatni, hogy őket sem a gólya költötte s nemcsak arabul kelepelni, de arabul dalolni is tudnak. Így aztán odafönt egy kettőre meg-

indult az első nemzetközi magyar-arab hangverseny. Alig lehetett őket megállítani, amikor Holmsba értünk. No, le is fotografálták az egész társaságot.

Végül nagyon megköszöntük a jó Istennek, hogy sorsunkat olyan bölcsen intézte, mert kitünt, hogy jobban szeretett bennünket, mint képzeltük. Ugyanis nekünk napok óta az egyik legkedvesebb gondunk az volt, hogy hol fogunk misézni június 24-én, Jézus Szive nagy ünnepén. Az első terv szerint Jeruzsálemben. Ez azonban a vonatkeveredés miatt nem sikerült. Hamarosan autóra kaptunk és bevágtattunk a jezsuiták holmsi házába. Ott éppen gyönyörűen ünnepeltek. Internátusuk van a jó atyáknak s olyan pompás parádés misét rendeztek, hogy szinte megirigyeltük.

Bementük a sekrestyébe és elmondtuk a jó Páternek, hogy eltévedtünk és most itt náluk akarjuk a szép ünnepet megünnepelni. A jó Páter pedig ezt felelte:

— O felix culpa, quia nunc videre possumus facies vestras.

Boldog tévedés, mert most legalább láthatjuk a ti kedves orcáitokat.

Pláne mikor elmondtuk, hogy Magyarországról, Budapest országából jöttünk, a nagy örömtől nem tudták hova tegyenek bennünket. Ezt egyébként egész uton tapasztaltuk. Amikor megmondtuk, hogy az eucharisztikus világkongresszus színhelyéről jövünk, rögtön boldog öröme derültek az arcok, szorongatták a kezeinket és a leghizelgőbb megjegyzéseket tették. Én azt hiszem, hogy Magyarország ezer esztendeje alatt nem volt alkalom, amikor az öt világrészen annyi szó esett volna Magyarországról, mint az Úr 1938. esztendejében, a Világkongresszus évében.

Názáretből Jeruzsálembe.

Június 26.

A Szentföldet úgy kell elképzelni, mintha a Duna-Tisza közét látnánk. Hatvantól Ujvidékig 300 kilométer hosszában s a Dunától a Tiszáig 100 kilométer szélességben. Fönn északon Hatvan magasságában van a Genezáret tava, attól nyugatra 20 km. Názáret. Názárettől délre egyenes vonalban Jeruzsálemig 120 km. az út. Jeruzsálemtől délre 12 km. Betlehem és Jeruzsálemtől keletre 30 km. a Holttenger. Beléje szalad északról a Jordán s közel van hozzá Jerikó.

Június 26.

Június 25-én délután Damaszkuszba értünk. Útközben egy érdekes fiatal arabbal ismerkedtünk össze, aki elmondta, hogy rövid idő múlva nagy politikai átalakulások várhatók. A háború győztesei: Franciaország és Angolország igyekeztek minél nagyobb darabot letépni Törökország testéről. Franciaország elvette Syriát vagy ahogyan most nevezik: a libanoni tartományt. Nem a népéért, nem is a földjéért, hanem a kőolajáért, a petróleumáért. Angolországnak Palesztina kellett, mert Palesztina előállomása az Indiába vezető útnak. Az arabok azonban ezt az ígát nem akarják tűrni. Július 15-én, az aratás és csép'és után nagy népszavazást rendez-

nek: Mondja ki a nép maga, hogy kihez akar tartozni? A franciákhoz vagy a törökökhöz? Nincs kétség benne, hogy a törökök nem a franciákat választják. Akkor aztán megkezdődik a csendes szabadságharc. Alig várják, hogy Franciaország és Angolország Európában vagy valahol máshol elfoglalja magát és azonnal kitör a felszabadító háború. Addig pedig portyázó háború járja.

A gyönyörű és hatalmas Damaszkuszban autóra ültünk és elindultunk

Palesztina felé.

Pompás aszfaltos út. Este 10—11 óra lehetett, amikor a határhoz értünk. A francia és angol őrállomás pár lépésre van egymástól. Közben egy tó, melynek szivárgó vize táplálja a gyönyörű eukaliptusz fákat.

Kíváncsi fejek bujnak elő. Francia és angol tisztek mosolyognak. A dolog különösnek tetszett. Az úlevél vizsgálatával egy-kettőre rendben voltunk. De amikor azt mondtuk, hogy még az éjjel tovább akarunk menni, furcsán nevettek. Hová? Az arabok puskája csöve elé? Az uraknak nem kedves az életük? Hiszen itt az út szélén, a fák mögül, a sziklák rejtekéből egész sereg ember szeme vigyáz az útra. Az idegen zarándokot nem akarják ugyan bántani, azonban az éj sötétjében könnyen történhet tévedés. Akik előtt divatossá lett a gyilkolás, azoknál eggyel-kettővel több vagy kevesebb, nem számít a mérlegen. Szabadságharc van.

Egy názáreti arab, aki jól beszélt németül, így magyarázta nekem a helyzetet: Tudvalevő, hogy a háború sorsát Amerika

döntötte el. Amerikát pedig a zsidók pénzé birta rá arra, hogy földadva eddigi semlegességét, beleavatkozzék az európai államok küzdelmébe. Ezért a beavatkozásért, illetőleg a pénzáldozatokért azonban a zsidók is követeltek valamit. Azt, hogy Anglia a győzelem után állítsa vissza Palesztinában a zsidó államot. Anglia ezt megígérte, sőt Lord Balfour erre szerződésileg is kötelezte magát. Itt megjegyzem, hogy a palesztinai zsidók a mostani harcok közt ujságjaikban állandóan hivatkoznak is az angol-zsidó szerződés megállapodására. — Angolország, hogy a zsidó államot megalapítsa, ígérete szerint 3 millió zsidót akar Palesztinába letelepíteni, Jelenleg egy millió arab és 500 ezer zsidó él Palesztinában.

— Hát mi lesz akkor, ha három millió zsidó lesz Palesztinában? — kérdeztem én.

— Megöljük őket — mondta az arab. Ez a föld a mienk. Valamikor a zsidóké volt, de azok elhagyták, szétszórodtak a nagyvilágba. Azóta a mi ezeréves hazánk és mi nem adjuk ki a kezünkből. A zsidók mindeütt bajt csinálnak, akárhol vannak — mondotta az arab tovább. A népek közösségébe beolvadni nem akarnak, hanem mint idegen vadhús megállítják a rendes vérkeringést. Minden ország előbb-utóbb ellenük fordul, mert az egzisztenciájukat veszélyeztetik. Most ránk került a sor, de mi megöljük őket.

Ezért van az irtózatossá válás, a két faj fanatikus harca. A két tábor úgy áll egymással szemben ugrásra készen, mint a kutya meg a macska — vagy mondjunk más hasonlatot — mindegy: a tigrisek meg az oroszlanok. Egymásnak rohannának bármely pilla-

natban, ha az angol ágyu és gépfegyver nem választaná el őket egymástól.

Az idegesség, az elkeseredés akkora, hogy napok alatt tízezer, százezer, a jó Isten tudja megmondani — hány ember vére áztatná a Krisztus vérével megszentelt földet. Azonban az angol ágyu és gépfegyver legalább egyelőre megakadályozza a nagyobb vérengzést. A gyilkosságok így is napirenden vannak. Zsidó egyedül ne merjen utnak indulni, mert egészen bizonyos, hogy élve nem megy haza.

Az arabokat megfogni szinte lehetetlen, mert Palesztina csupa hegy, csupa szikla, a sziklák rejtekhelyeit, a barlangokat pedig csak az arab ismeri. Ott razziát tartani nem lehet, mert az elrejtőzött arab egymaga akár százakat lepuskázhat, míg megállapítják, hogy a támadó hol rejtőzik. Mire azonban megközelíthetnék, eltűnik, mint a kámfor valamelyik földalatti barlangban.

A helyzet veszélyességével hamarosan tisztába voltunk. Megállapodtunk abban, hogy az éjszakát a szabadban vagy az autóban töltjük. Hogy milyen volt az alvás — el lehet képzelni. Reggel úgy fájt a derekam, nyakam, vékonyam, kezem, lábam, mintha egész éjjel fát vágtam volna. Fönn is voltam már 3 órakor és néztem az ébredő arabokat, amint Mekka felé fordulva, egyik a másik után elvégezte a jó hosszú, legalább negyedórásig tartó imádságát. Őszintén szólva, igazán épültem rajtuk. Magam is kikászolódtam az autóból és szép kényelmesen sétálva végeztem a breviáriumot. Varga tanár úr a szabadban, egy lepedőkből épített sátorban töltötte az éjszakát, de reggelre az ábrázata olyan volt,

mint a csatatér. A szunyogok úgy elbántak vele, hogy majdnem mégegyszer akkorára dagadt a rengeteg csipéstől.

Mire az angolok, franciák kikászolódtak a maguk őrházaiból, már magasan járt a nap. Nem csodáltuk, hogy nem látták, mert az ablakaik mind homokzsákokkal voltak eltorlaszolva. Ők nagyon jól tudják, hogy mikor édeseket álmodnak az elhagyott Angliáról, a bűbajos Párisról, a fény városáról, ugyanakkor az éj fekete sötétségében az ablakuk alá lopakodó arab egy jól irányzott puskalövessel egy másik világba expediálná őket, ahol nem ágyuk dörögnek, hanem angyalok muzsikálnak — csak az a kérdés kinek?

Sok hegy, völgy, szikla, kopárság, kiasszott sivárság után egyszerre egy feliratot láttunk:

A nyolc boldogság hegye.

Egy pusztaság, ahol most a kövek sivár halmaza fölött száll, száll a képzelet. A tömeg 1900 év előtt ide, erre a puszta helyre, a Haurán pusztába követte az Urat. És az Úr itt, ezen a puszta helyen beszélt nekik a nyolc boldogságról Arról, hogy boldogok a lelki szegények, boldogok, akik sírnak, boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért stb.

Ó, édes jó Istenem, milyen elemi erővel foglalja el az ember lelkét egy másik világ. 1900 év óta könyvtárakat írtak össze az emberek száz meg száz nyelven a boldogságról. Tudósok és tudatlanok, jók és gonoszok magyarázták, magasztalták, kiforgatták, gyálázták ezeket a csodálatos kijelentéseket. Mil-

liók és százmilliók hitték és boldogok lettek a hitük által, mert nem e világ, hanem az örök élet világa nyilatkozott meg benne...

... És mindez itt hangzott el 1900 év előtt, ahol most mi járunk és sóhajtozva gondolunk arra, hogy Isten kegyelméből nagy dolgok tanúi lettünk.

Búgva siet az autó és egy kiemelkedő hegyháton csodálatos templomszerű épületet látunk: a nyolc boldogság temploma. Még nem kész, de a külső alakja mutatja, hogy egyike lesz a keresztény építészet remekeinek.

De kitárul előttünk egy gyönyörű kép:

A Genezáret tava,

másként Tiberiás tenger vagy Galileai tenger.

A lelkem egyszerre tele lesz csodálkozással. Nem ilyennek képzeltem, hiszen a képeken, a térképeken olyan kicsinynek látszik. Itt pedig egy hatalmas, tisztavízű, gyönyörű tó vize fodrozódik előttem. Egészen olyan mint a Balaton, ha az ember Aligán, a magas partokon megállva először tekint a magyar tenger tiszta, kék vizébe. Olyan a környéke is. Hegyek, magaslatok veszik körül, mint a Balatont Kájár felől. A nagysága is olyannak látszik, de nem tovább, mint ha csak Tihanyig látnám a Balatont és ott bezárulna és nem volna folytatása Keszthely felé. A hossza 21, a szélessége 8 kilométer.

Hát ezt a tisztavízű tavat szerette olyan nagyon az Úr Jézus. Idejárt olyan gyakran, amikor megpihenni akart. Itt prédikált a hajóról, itt volt a csodálatos halfogás, itt járt a hullámok hátán, itt zúgott a vihar, amikor a tanítványok kétségbeesve felkeltették:

— Uram, szabadíts meg bennünket, mert elveszünk.

Mennyit olvastam felőle, mennyi képet láttam róla és mind, mind összeomlik — nem ilyennek képzeltem. Kisebbnek, kicsinyesebbnek, nem ilyen imponáló, nagyszerűnek.

Mennyire csalóka a képzelet és mennyire más a valóság!

Dehogyan tudtam volna elképzelni, hogy innen a partról lehet látni a libanoni hegyek hófödte ormait. Akkor lehetett látni a cédruserdők gyönyörűen hullámszó rengetegeit. Most kopárság, pusztaság, sziklák, nem olyanok, mint mikor az Úr gyönyörködött bennük.

Egyáltalán úgy képzelem, hogy Krisztus Urunk idejében erdős, virágos, pázsitos terület lehetett a Szentföld, — valóságos tejlemmézzel folyó Kánaán. És csak később lett olyan kétségbeejtően sivár, amikor a kapzsi emberek kivágták az erdőket. A fák gyökerei nem tartották többé vissza a termőföldet, jöttek az iszonyú tömegű esők és lassan lemosták a földeket és nem maradt helyükben egyéb, csak szikla, meg szikla, meg kopár kavicstömeg. Úgy, mint Olasz-, Spanyol- és Görögországban.

A Genezareti tó partján, közvetlenül a fodrosodó víz mentén a ferencesek egy hatalmas kolostort építettek. Faragott kövekből készített, széles folyosókkal, tágas termekkel bővelkedő emeletes kolostort. Körülötte óriási eukaliptusz fák, pálmák, fügefák, szebbnélsebb virágok erdeje. Ez a ház egyedül a ferenceseket szolgálja. Tőle 1—2 kilométer távolságban egy nagy szálló féle épület van apácák vezetése alatt. Az is fák és gyönyörűbbnél gyönyörűbb virágok erdejében, a már

említett nyolc boldogság temploma közelében. Az ember önkéntelenül kérdezi: Miért építettek ezek a jó emberek ide, a pusztaság, a kövek, sziklák, sivárság hazájába ilyen impozáns épületeket? Ez a gondolat azonban csak egy pillanatig probléma. Másik pillanatban érzi már az ember, hogy elmélkedésre, elmélyülésre keresve sem tudna alkalmasabb helyet találni az ember, aki a mi vallásunk csodálatos titkaiba belemerülni kíván. Háta mögött a pusztaság, ahol az Úr a nyolc boldogság titkának isteni megoldását tárta fel. Kinlódik a lelked, nincs felelet a kérdéseidre? Az Úr maga adta meg a választ, hogy hol a boldogság. És itt, e szent helyen adta meg a választ. Előtte pedig a Galileai tenger tisztán csillogó vize fodrozódik, ahol az Úr Jézus, a kereszténység története, annak leggyönyörűségesebb, isteni értékű történetei lejátszódtak. Csak egy kissé érezze az ember önmagában a lelkiséget, a másik percben már fogva van. Valami kimondhatatlan vágyat érez:

— Ó, de jó volna itt maradni. Talán egy napig, egy hétig, egy évig, vagy örökre. Innen menni át az örökkévalóságba, ahol a világtörténelem legszebb jelenetei kezdődtek, folytatódnak és a mennyországban végződnek. Letenni kezünkől a könyvet és elmerengeni a messzeségbe, az ezer esztendő k homályába vesző világba. Itt érzi az ember, hogy nem erre a rövid 70—80 esztendőre vagyunk mi teremtve, hanem egyenesen az örökkévalóság számára. Csak az a baj, hogy mindig köt, a sárba ragaszt valami bennünket. A magunk gyarlósága, az emberek ezerféle gonoszsága, holott érezzük, hogy szárnyaink vannak, amelyek a gomolygó felhőkön túl való örökkévalóság kárpitjait súrolják.

Egy-két szó a ferencesekről.

Itt is, még ezután is szokszor lesz még szó Szent Ferenc fiairól, a Szentföld őri-zőiről. Ha Konstantinápolyban magasztalólag emlékeztem meg a jézustársasági atyákról, a jezsuitákról, itt, a Szentföld kapujánál le kell tennem a hódolat bokrétáját az egyszerű, barnacsuhás ferences atyák előtt. A jezsuiták Jézus katonái, kiállítják őket a posztra és azok vigyázzák a gondjaikra bizott egyes embereket. Elvezetik őket az élet nehézségei közt az örök életbe.

A ferencesekre az egész Szentföldet bíz-ták. Ki? A pápa. Mikor? Hétszáz esztendő előtt s azóta a ferencesek ezrei, százezrei, nemzedék nemzedék után őrzi a Krisztus vé-rével megszentelt földet.

Jeruzsálemben, az Olajfák hegyén mondta nekem egy ferences atya:

— Hétszáz éve vagyunk itt s azóta 3000 vértanunk van a szent szolgálatban. Megölték őket a hitetlen pogányok, a törökök, a fanatikus keletiek. De az sohse volt baj. Megöltek egyet, tizet, jött helyettük tiz, száz. Annyi, amennyi kellett, hogy hivatásuknak, a pápa parancsának eleget tegyenek. És ha tízezer vagy százezer kell majd a jövőben, a ferencesek ki fogják állítani a harcoló sereget.

A ferencesek sohse támadnak, hanem csak védekeznek. Állnak a poszton és nem engednek egy tappodtat sem.

És szépítenek. Hányszor fakadtam könnyekre, amikor a szent helyek földöntúli báját, ámulatba ejtő varázsát láttam. Mekkora hit, mily mélységes, áldozatos buzgóság kellett ahhoz, hogy mindezt létrehozzák. És megtették. Mert nem maguknak, nem magukért élnek, hanem az örökkévaló eszmék szolgálatában.

Betlehemben találkoztam egy fiatal ferences szerzetessel. Bajai születésű magyar fiú. Zsidónak született és most boldog, hogy a betlehemi kis Jézus szolgálatában régészeti kutatásokat végezhet.

Mondtam neki:

— Testvér! Nagyon kritikus idöket élnek itt maguk. A golyók süvítenek a Szentföld levegőjében. Hátha magát is leteríti egy..

— Nem baj. Egyáltalán nem baj. Mi minden percben készen vagyunk a halálra. Az Istent szolgáljuk itt s az Isten jutalmaz meg bennünket ott túl.

A ferencesek hivatásában kettőt csodáltam. Először magukat a ferenceseket, akik 700 év óta, mint egy ember teljesítik kötelességüket.

De főképp csodálom a pápaságot, amely ilyen rendelkezéseket kiadhat és amelyet így, maradék nélkül teljesítenek. Van-e király, császár, akinek ekkora hatalma volna? A német császár kiállította a posztra Bismarckot, aki gyönyörűen teljesítette a hivatását 20—30 éven át. Meghalt. Vége az életének is meg élete egész munkájának is. Napoleon 20 éven át ura, parancsolója volt a világnak. Elmult s vele együtt összeomlott minden alkotása. Amit a pápa rendel el, ha örök időkre rendeli, az megmarad az emberiség egész éle-

tében. A pápában nem az ember fontos, hanem az isteni küldetés. Az ember lehet gyarló ember, a küldetés isteni, amelyet úgy kell teljesíteni, mintha maga Krisztus rendelkezett volna. Hiszen a pápa Krisztust helyettesíti s ezért áll az idők fölött. A pápa odarendelte a ferenceseket a Szentföld őrizőinek s őket nem mozditja el onnan sem földrengés, sem emberi szeszély vagy kegyetlenség, mert az ő hivatásuk természetfeletti elhivatottság.

Kafarnaum.

A ferencesek kolostorában egy hosszúszakalú szerzetes testvér fogadott bennünket. Ez a ház is üres. A miséző Páter Európába ment látogatóba. Zarándokok ide is csak elvéve látogatnak. Mindenki fél az ide-oda röpködő puskagolyóktól, tehát inkább otthon maradnak és várják a jobb időket. Hiszen maguk az arabok is keservesen panaszkodnak, hogy azelőtt felesleg is volt az államkasszában, most pedig a legszükségesebbeket is alig tudják fizetni. Ez azonban nem akadályozza őket abban, hogy az élet-halál harcot a zsidók ellen mind élesebben ne folytassák. Majd ha azok kipusztultak vagy szedik-veszik sátorfájukat és tovább mennek Madagaszkárba vagy Amerikába vagy akárhova, addig ők nem pihenhetnek. Egyelőre a jelszó: minden megölt arabért két zsidó jár. Így gondolják ők.

Hogy aztán mi, hogyan végződik, az az Uristen titka.

Nekünk első gondunk volt szentmisét mondani. Az oltárképen a Kafarnaumi százados jelenetét láttam, aki az Urat kéri.

— Uram! jöjj és gyógyítsd meg az én beteg szolgálóm.

Ó, dehogy tudnám szóval elmondani azokat az érzéseket, amelyek a lelkemet átgázták, amikor elgondoltam, hogy mindaz ott történt, ahol én a szent áldozatot bemutattam. Talán azt a helyet érintette a lábam, ahol az Úr járt, ahol mondta:

— Bizony mondom nektek: nem találtam ennyi hitet Izraelben.

Mise után megfürödtünk a szent tó tiszta vizében. Ó, de jól esett a majdnem kétheti autózás, vonatrázás, és a változatos izzadás után. Szégyenlem, de bevallom, hogy rettentően gyarló embernek érzem magamat. A tó medrét éles kövek, apró kötörmelékek borítják s az én elkényesedett, cipőhöz szokott lábam kézzel-lábbal tiltakozott a szokatlan érintkezés miatt. Bizony kézen-lábon másztam bele a víz mélyébe, míg végre úszni is tudtam és kedvemre kilubickolhattam magamat.

Ez is jó volt, sőt szükséges volt, azonban a legfontosabb mégis a kafarnaumi zsinagóga nemrégiben felfedezett romjainak megszemlélése volt.

Ugy 50 évvel ezelőtt egy mérnök ember, aki nagy passzióval foglalkozott a régészettel, magára öltötte a ferencesek barna öltönyét. A Rend felismerte benne a tudóst és a kafarnaumi rendházba küldötte szolgálatra. A tudós páter egyszerre e'émébe került, mint a csuka a vízbe. Régebbi tanulmányai alapján megállapította, hogy Kafarnaum városának és persze a kafarnaumi zsinagógának ott, azon a területen kell lennie. A ferencesek megszerzték az egész területet.

Nem lehetett nehéz, mert minden

csupa szikla és kétségbeejtő kopárság. Azonban megkezdődött a kutatás, az ásás. Hosszú évek kitartó, gondos munkája után aztán feltárták a nagyszerű zsinagógát. Mert bizony az nagyszerű volt. A mennyezetet tartó 5–6 méteres márványoszlopok kerültek elő a törmelékek közül. Gyönyörű faragványok, a zsidók ötágú címerei, hétágú gyertyatartó és még száz, meg száz, érdekesnél érdekesebb

Kafarnaum romjai.

emlék Azokat mind szép rendben elhelyezték és feltárták a régi templom egész alapját. Azt a helyet, ahol az öregek ültek, fenn az emeleten az asszonyok tartózkodtak, akik ott akkor bizonyára nem beszélgettek mindenféle oda nem való dolgokról, mint ahogyan a mostaniak szoktak. Megvan a külső széles folyosó, ahol az idegenek tartózkodtak. Szóval egy gyönyörű, párját ritkító múzeum, amelynek megtekintésére magáért érdemes Kafarnaumba elzarándokolni.

Itt, ebben a zsinagógában beszélt Krisztus Urunk az Oltáriszentség alapításáról, akkor, amikor a csodás kenyérszaporítás után ide követték Őt a zsidók. Királlyá akarták választani, mert ettek a csodálatos kenyérből. Ötezren az öt kenyérből. Krisztus Urunk pedig itt, a kafarnaumi zsinagógában mondotta a zsidóknak :

— Ne törjétek magatokat a mulandó kenyér után, hanem az után, amely az örök életre megmarad, amelyet az ember fia ad nektek. Én vagyok az élet kenyere... Ha nem eszítek az ember fiának testét és nem isszátok az ő véré, nem lesz élet tibennetek.

A zsidók megbotránkoznak. Dörmögve, méltatlankodva elhagyják az Urat. Ő jól tudja és jól látja, hogy mi az oka a megbotránkozásnak, de nem változtat szavai értelmén. Úgy magyarázza tovább, ahogy mi, katolikusok most is magyarázzuk, ahogyan most, az Úr 1938-ik esztendejében az Oltáriszentség ünneplésére a világraszóló Eucharisztikus Világkongresszust megrendeztük.

Itt, ezen a szent helyen történt mindez. Az ember úgy érzi, mintha a függöny gördült volna fel a szemei előtt, mintha elevenen látná mindazt, amit addig a hit és elképzelés varázsolt a lelke elé.

A jó ferences atya megmutatta az ásatások folyamán felfedezett országotat, amely a zsinagóga mellett vonult el, ahol a Judeából Kisázsia felé vonuló karavánok tömegei haladtak. Megmutatta Kafarnaum városának, utcáinak romjait. Nagy, az ország egyik legjelentősebb városa lehetett, a régészek szerint körülbelül 40 ezer ember lakhatta.

Kafarnaum után először

Kána

városát néztük meg. Ma jelentéktelen kis falu, néhány száz lakossal. Csinos, tiszta kis templomba vezettek bennünket. A jó ferences

Kána városának képe.

páter megmutatta a helyet, ahol a kánai menyegző lefolyt. Láttuk a helyet, ahol a kövedrek voltak felállítva. Azoknak a vizét változtatta az Úr borrá a szégyenkező vőlegény öröme. Egy kövedret most is muto-gatnak. Azonban becsületesen bevallják, hogy a régi kövedrek közül a kegyelet csak egyetlenegy tudott megmenteni, az pedig Aachenben, Németországban van. A kánai pedig annak tiszteletre méltó mása. Megjegyzem, hogy nemcsak a kegyelet alapján tiszteletre-

méltó, hanem ürtartalma szerint is. Lehet vagy 30—35 liter. Ha az Úr 6 köveder vizét változtatta át borrá, akkor a menyegzőn résztvevő nép vagy nagyon nagy számú lehetett, vagy pedig a maradékból még az ifjú pár ezüstmenyegzőjére is bőven tartalékolhattak.

Mária Magdolna városa.

Názáret.

A Genezaret tó partjának felső részét megkerülve, gyönyörű pálmafák, banánok és fügefák, sok-sok virágos leánder s még több kaktusz-kerítés közt kanyarogva, Tiberiás városához érünk.

Nagyon szép, modern város, egyszersmind fürdőhely is. Persze zsidók lakják, akik szebbnél-szebb villákkal bizonyítják, hogy nem sajnálják a pénzt a kényelem kedvéért. Általában el lehet mondani, hogy a zsidók min-

denütt szép, modern dolgokat valósítanak meg. A földjeiket modern gépekkel művelik. Egész Kisázsian és Szyrián keresztül nem láttam cséplőgépet, sem aratógépet, a zsidók földjén azonban megvan minden. A legszebb, legtermékenyebb vidékeket szerezték meg ma-

Tibériás.

guknak. Ők maguk művelik meg a földjeiket, mert be akarják bizonyítani a világnak, hogy a zsidó nemcsak a kereskedelemre, hanem a földművelésre is alkalmas. Úgy, mint őseik 2—3—4000 esztendővel ezelőtt.

Maga Názáret egy kedves, hegyoldalba épített város. Lakossága túlnyomóan keresztény. Úgy, mint Bellehem. Ez a két város keresztény város, a többiben az arabok és zsidók vannak többségben.

Az épületek szürke-fehér tömegéből ki-

emelkedik a ferencesek és fön, a magasban a szaleziánusok épülete. Mindkettő iskola Mert ezek a jó emberek az ifjúságon keresztül akarják a lelkeket meghódítani. A szaleziánusok impozáns, óriási épületét egy francia mérnök és felesége építtették, akik ott, a templomban alusszák síri pihenésüket.

Názáret város látképe.

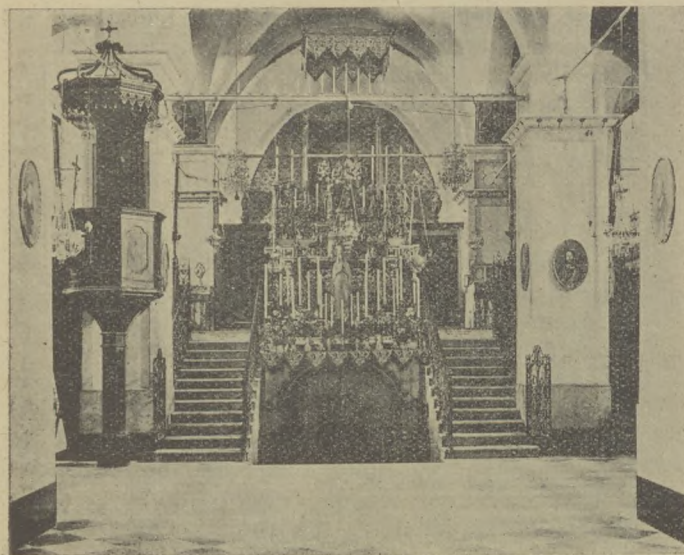
Mi hamarosan a Casa Novába, a ferencesek zarándokházába siettünk. Gyönyörű, tágas, szélesfolyosóju, tágas szobákkal ellátott épület. Szívesen, kedvesen fogadtak bennünket, hiszen mostanában, a zavargások idején ritka vendég a zarándok.

Kinyitották a szobákat. Benéztem ide is, oda is, aztán mint a vércse lecsaptam az egyik szobára.

— Ez lesz az enyém.

A többiek talán nem vették észre, én

azonban láttam, hogy az ablakkal szemben, az angyali üdvözet temploma előtt egy magas karcsu oszlop tetején egy gyönyörű Szűz-Mária szobor van, mellette pedig két óriási leánder fa, a tetejétől az aljáig telidesteli gyönyörű illatos virágokkal. A két fa akkora lehet, mint az én két szép hársfám a szőlőmben. Emeletes magasságúak. Ezekben gyönyörködtem.

Az Annunziatio-templom belseje.

Hamarosan rendbeszedtük magunkat és siettünk át a templomba. Szép, tiszta, tágas, régi templom. Kizárólagosan a ferencesek kezén. Sok lépcsőn lemenve, odajutottunk az angyali üdvözet színhelyére, ahol az Úr

angyala köszönté Szűz Máriát és ez méhébe fogadá szent liát.

Ó, jóságos Istenem! De köszöntük, hogy ezt a nagy—nagy örömet megérhettük, hogy a kereszténység legfölségesebb titkának, az isteni titoknak, a megfestesülés titkának, a titok 1938 esztendő előtt való színhelyének szemtanui lehettünk. Tulajdonképen egy lapos kőpad, ahol a Szent Szűz térdelt és imádkozott, mellette két lépésre egy kőoszlop, amely mellett Gábor angyal állott, amint a Szent Szűzet köszöntötte.

Azon a helyen, ahol az angyali köszöntéskor a Szent Szűz térdelt, most egy írás van a kőbe vésve:

HIC VERBUM CARO FACTUM EST:

Itt lőn az Ige testté.

Sokáig imádkoztunk a szent-szent-szent helyen mindenkiért, aki a szívünkhöz közel áll és megköszöntük az Istennek, hogy ezt a nagy örömet megengedni kegyeskedett.

Az oszlop alsó részét, amely mellett az angyal állott, a törökök szétrombolták. Azt hitték, arany van benne. Nem tudom, találtak-e benne aranyat, de annyi bizonyos, hogy tömör színaranynál drágább értékre tették rá a romboló szerszámot és akaratuk ellenére is tanúságot tettek amellett, hogy az a hely szerintük is valóban szent. Nekünk drága kincs, nekik a féltékenység vagy gyűlölet botrányköve, de mindenesetre igaz, történelmi valóság, amit a gyűlölet ott és a szeretet itt bizonyít.

Reggel kedves meglepetés ért. 5 órakor hangzott a harangszó, még pedig pompás hangjáték. Aki hallotta már a lurdi zárando-

kok énekét, az sohse felejtí el annak bájos melódiáját, amelyet a különféle nyelven beszélő zarándokok együtt szoktak énekelni:

Ave, ave, ave Maria
Ave, ave, ave Maria

Csak ennyi, semmi több. Kétszer kilenc harangkondulás az édesen csengő szent ének dallamára. Ó! de boldog voltam, amikor hallottam.

Az angyali üdvözet temploma után megnéztük Szűz Mária, illetve Szent József názáreti lakását, azt a szent helyet ahova Szent József az Egyiptomból való visszatérés után Szűz Máriát vitte. A jó ferencesek e fölé a szent lakás fölé is igen szép templomot építettek.

Azonban sietek megjegyezni, hogy én ezt is egészen másként képzeltem és másként szoktam róla prédikálni. Az én elképzelésem szerint a Szent Szűznek egyszerű, egyszobakonyhás kis lakása volt. Egyszerű, de csinos, ragyogóan tiszta. A falára felfutott a vadrózsa, szelíd rózsza, a szőlővessző, az érett szőlőfürtök lekacagtak a kis Jézusra, aki csak kinyújtotta feléjük a pici kezét és már meg is izlelhetette. Az udvar tele volt virágokkal, a galambdalon hófehér galambok turbékoltak, aztán jöttek a láthatatlan angyalok, meg a látható keresztelő Szent János és a többi kis szomszédgyerek és labdáztak, kergetőztek, bujócskát játszottak az édes Jézuskával. Az édesanyja pedig varrogatott magaszótt ruháskákat az ő Szent Fiának.

Igy képzeltem én. A valóság pedig egészen más. Szent Józsefnek is barlanglakása volt úgy, mint a többi názáreti embernek. A

barlanglakásba sok lépcsőn kell most lemenni. Szép, tágas a Szent József műhelye, de, persze, most nincs benne semmi. Kicsiny, igen kicsiny volt a Szűz Mária szobája és ami még jobban meglepett: még mélyebben egy igen mély vizlartó ciszterna ürege nézett felénk a feketeségével.

Hogy a mélységben levő, sok-sok és szűk lépcsőkön megközelíthető szentföldi lakások rejtélyével és szokatlanságával megbarátkozzunk s mivel ezzel a jelenséggel ezután is minden alkalommal találkozunk kell, meg kell magyaráznom azoknak okát.

Csak a tájékozatlan laikus gondolhatja, hogy a szent helyek most is a föld színén láthatók. Szó se lehet róla. Hiszen bármiféle régi emléket nézzünk meg, azt mind a föld mélyéből kell kiásni. Gondoljunk csak vissza a római Forumra. Igaz, kétezer esztendő áll mögötte, azonban a jelenkornak már emelet mélységre kellett leásni hogy megközelíthesse. Vagy gondoljunk a fehérvári bazilika romjaira. Ugyebár, teljesen valószínű, hogy már szent István úgy építtette, hogy dombra, magaslatra kerüljön. Úgy, mint ahogyan a római Forum is tekintélyes magaslatra épült. Most pedig 4–5 méter mélységre, tehát egy emeletnyire kellett leásni, hogy az akkori épület földszintjét elérni tudják. Hát még a régi épület fundamentuma! Hiszen az maga méterekkel mélyebben feküdt.

Igy volt ez a szentföldi épületekkel is. Minden város szintje idővel feltöltődik. Jönnek a századok összeomlanak az egykor fiatal házak, a romokat nem takarítják el teljesen, hanem a régi fölé emelik az újat. Jöttek a háborúk, amikor az épületeket szétrombolták,

az idő, az esők ellaposították a földet s az építő emberek szépen föléjük építkeztek.

De ha az épületek romjai nem is emeltek volna magasabbra a föld színét, minden nivót magasabbra emel a *kozmosz por*. A nagy világmindenség csillagainak milliárdjából állandóan hull a mi földönkre is a szemmel láthatatlan kozmikus por, ami láthatatlanul, de tényleg mégis nagyobbítja a mi földünk anyagát, a száraz földön is, a tengerben is.

De hát most az a kérdés merül fel: vajjon nem csalódunk-e mi emberek azoknak a szent helyeknek azonosságában? Ugyanott jelent-e meg az angyal Szűz Máriának, ahol mi mosí szent áhítattal, könnyhullatással csókoljuk a hideg követ? Nem a csalóka képzelet játéka-e mindez, nem tévedett-e a mult?

Sok felelet lehet erre s közülük csak egyet-kettőt akarok fölemlíteni.

Annyi bizonyos, hogy Krisztus Urunknak már életében igen-igen sok volt a tisztelője, a csodálva imádója. Látták a csodáit, elbűvölve, megigézve hallgatták szavait, az isteni bölcsességet. Amikor meghalt és halottaiból dicsőségesen feltámadott, az egyik fél telve volt félelemmel és gyűlölettel, a másik pedig rajongó imádattal az isteni Üdvözítő iránt. Ugyebár egészen természetes, hogy a jó emberek szent buzgalommal, minden tőlük telő szeretettel igyekeztek fenntartani a tiszteletet a Jézus által megszentelt helyek iránt. Amint valóságnak vehetjük azt a hagyományt, hogy Szűz Mária Jézus halála után mindennap végigjárta a keresztutat, amelyen az Úr Jézus végighurcolta a nehéz keresztfát, megállt és

könnyezve, az Isten akaratában megnyugodva imádkozott az egyes stációknál — egészen természetes, hogy ezt az utat nem egyedül tette meg, hanem vele zárandokoltak az ő rokonai, barátnői, ismerősei, Krisztus szent hagyatékának többi örökösei. Ugyanezt tették a többi szent helyekkel. Nekik is minden drága és szent volt, még drágább és szentebb, mint nekünk. És, ha ma tisztelettel állunk meg a Petőfi-szoba előtt, Deák Ferenc, Kossuth Lajos emlékei előtt és nem tételezzük fel, hogy a kedves emlékek megőrzői csálni, félrevezetni akarnának bennünket, épp így, sőt százszor, meg ezerszer indokoltabb, hogy a szent helyek emlékeinek őrzői ugyanazzal, sőt ezerszer nagyobb gonddal vigyáztak az egész világ megváltó Istenének földi ereklyéire.

Az is bizonyos, hogy egyes jámbor emberek, egész életüket a szenthelyek tanulmányozására szentelték, írásban megrögzítették az egyes adatokat, úgy hogy a későbbi kutatók támasztékot találtak az ő adataikban.

Mikor Nagy Konstantin 313-ban a milanoi rendeletet kiadta és a keresztények üldözésének végét szakította, új korszak nyílt meg a kereszténység előtt. Édesanyja, szent Ilona császárné a tudós és jámbor emberek egész hadseregével indult el a szent földre a régi emlékek föl kutatására. Bármerre menjünk, mindenütt találunk templomokat, kápolnákat, amelyeket Szent Ilona építtetett s amelyek első tanúságai a gondos kutatásnak. Végül gondolnunk kell arra, amit talán vezérgondolatnak tekinthetünk, hogy a kereszténység az Isten földi országa, az isteni gondviselés látható működése. Ha Isten akarta Krisztus megtestesülését, ha akarta, hogy a ke-

reszlénység világító fáklyája legyen a mennyország felé haladó emberiségnek, akkor nem akarhatta, hogy a Krisztus követő, imádói, ereklyéinek tisztelői téves utakon járjanak. Ahogyan szent Ilona császárnénak egy beteg asszony csodálatos meggyógyításával bizonyította be, hogy a három feszület közül melyik volt Krisztusé, úgy az isteni gondviselésnek gondoskodnia kell a szent helyek körül való tévedések megakadályozásáról is.

Tudom hogy mindez a hit dolga, hogy ez túl van a tudományon, az archeológián, de aki nem élő hittel indul el Jeruzsálembe, az már akkor lesántult a vonatról, mielőtt elindult volna.

Nyugodtam mondhatom, hogy a Szentföldön szerzett tapasztalataim csak acélkeménnyé kovácsolták az én régi hitemet.

Mons Precepicii Mons Tremoris.

Furcsa két név, de ha már egyszer Názáretben járunk az én nyájas és nyájtalan olvasóimmal, ezzel is meg kell ismerkednünk.

A története az, hogy az Úr Jézus az ő nyilvános működésének három évét legtöbbször Názáretben, illetve annak környékén töltötte. Hiszen ott volt a családi ház, ahol az ő drága jó édesanyja gyengéd jóságát élvezhette. Ugy-e, kedves olvasóim, milyen édes erre gondolni, hogy az Úr Jézus olyan nagyon szerette az édesanyját. Mivel pedig a galileai tenger egészen közel, mondjuk: annyira esett Názárethez, mint a Balaton Székesfehérvárhoz, tehát egészen természetes,

hogy az Úr igen sokszor tartózkodott a gyönyörűségei tenger környékén. Talán a nyilvános szereplés három éve alatt, sőt föltételezhetjük, hogy a harmincadik év előtt is legtöbb idejét a neki kedves tenger partján töltötte. Legtöbb csodáját is ott művelte. Nagyon valószínű, hogy az édesanyja, a boldogságos Szűz szintén vele ment a kedves kirándulásokra. Hiszen mikor az első csodát Kánában művelte, Szűz Mária akkor is vele volt. Kána pedig tudvalevőleg csak néhány kilométerre esik Názárettől. Talán hosszabb-rövidebb időre át is költöztek lakni Kafarnaumba, a tengerparti városba.

Mikor aztán egy alkalommal hazament Názaretbe és elment a zsinagógába, ott tanította az ő ismerőseit és rokonait. Azok nagyon csodálkoztak az ő bölcsességén, de mégis szerették volna, ha úgy, mint Kafarnaumban, náluk is művelt volna csodákat. Az Úr pedig elhárította magától ezt a kérést. Mintha azt mondta volna, hogy ő nem megrendelésre cselekszi a csodáit. Mikor pedig ezért méltatlankodtak, megmagyarázta nekik, hogy Illés és Elizeus próféták sem a maguk városában cselekedték csodáikat, hanem idegen földön, mert amint az Úr mondta — senki sem próféta a maga hazájában. A zsidók erre annyira megdühödtek, hogy rárohantak és ki akarták hurcolni egy magas hegyre, hogy annak meredekéről le taszítsák. Ezt a sziklapárkányt nevezik Precipiciumnak. Krisztus azonban nem engedte meg, hogy ezt a szörnyű méltatlanságot már akkor végrehajtsák rajta, vagyis megöljék, hanem méltóságteljesen végigment közöttük és eltávozott a zsinagógából.

A tekintete volt-e annyira lesújtó, hogy attól magától tehetetlenekké váltak, vagy valóssággal megbénította a rája felemelt kezeket — nem tudjuk, mert Lukács evangélista távirati stílusban csak ennyit mond:

— Ő pedig átmenvén közöttük, eltávozték.

A dolog azonban a mostani felfogás szerint óriási szenzáció lehetett, amely az egész város nyugalmát felforgatta. Futott a rémhír: Jézust, József ács fiát, a csodatévőt, Názáret dicsőségét kegyetlenül le akarják taszítani a hegy ormáról. Voltak, akik már mint befejezettényt említették. Talán így jutott el az édesanyának, a Szent Szűznek fülébe is. A Szent Szűz otthagyt mindent és az anya kétségbeesésével, sírva, a kezeit tördelve rohant el hazulról. Sietve, futva ment fel a Mons Tremorisra, a kétségbeesés, a remegés, a siralom hegyére, s ott a fáradságtól kimerülve összeroskadt.

Ugyan miért ment, miért futott a gyenge asszony a dühöngő férfiak serege ellen?

Miért?

Kérdezzétek meg a galambot, amikor orv-kéz a galambfiát a fészekből elrabolni akarja? Kérdezzétek meg, miért csapkod a szárnyaival, miért akar erősebb lenni a rablónál, miért takarja szárnyaival a véréből való vérét?

Igy volt a Szent Szűz is. Amikor a fia veszedelmét hallotta, csak azt érezte, hogy annak a drága gyermeknek ő az édesanyja és hogy neki meg kell védelmeznie az ő szent fiát. Mivel védelmezi? Talán a könnyeivel, talán a kezeit tördelő siró asszony könyörgésével, talán úgy, hogy eléjük veti

magát és azt kiáltja: Csak a testemen keresztül. Hiszen az anyai szeretetnek nincs logikája, az anyai szeretet nem egyszeregy és kétszerkettő, hanem a legédesebb, legdrágább hatalom, ami a világon van.

Úgy-e érzitek, kedves olvasóim, hogy a régi keresztények már a legelső időkben miért szerették annyira a Szűz Máriát és hogy ez a csodálatos, rajongó szeretet szállt nemzedékről-nemzedékre, századokra és ezredekre tovább, mihozzánkig. És azt is értitek, hogy a katolikus ember miért tartja olyan igen szegényeknek mindazokat, akik Szűz Mária szeretetét és tiszteletét intézményesen ki akarják irtani az emberek szívéből.

A Mons Precepicii és a Mons Tremoris szikláin már az első századokban kedves templomok, kápolnák épültek. Alázatos, egyszerű szerzetesek egész kis paradicsomot varázsoltak a kopár sziklák közé s az életüket bűzgő imádságban, elmélkedésben morzsolták le ott, ahol az Üdvözítő életének egy-egy többé-kevésbé nevezetes mozzanata lezajlott.

Ilyen templomokkal, kápolnákkal száz, meg százszámra találkozunk az ember a Szentföldön. Soknak csak a romjai vannak már meg, azonban azok is csak arra emlékeztetnek bennünket, hogy a Krisztus Urunk élete iránt való érdeklődés és kutatás mennyire általános volt az emberek lelkében.

Indus keresztények.

A Casa Novában összesen tizen voltunk idegenek. Öt indus férfi, egy indus hölgy, valamelyik úr felesége és mi négyen magyarok. Az óriási, sok szép szobával rendelkező háznak nem volt több lakója, aminek természetesen a háborus zavargások az okai.

Egy asztalnál étkeztünk s egy-kettőre kész volt az ismerkedés. Hárman csak buzgó mutogatással iparkodtunk magunkat megértetni. Lényi barátunk azonban vigan társalgott velük angolul. Mert hiszen Bombayból való benszülöttek voltak s Európa felé igyekeztek tanulmányutra. Az arcszínük olajbarna volt, csupán az egyik, egy ragyogó-szemű, élénk temperamentumu, szikrázó szellemességű fiatal ember hasonlított keményen a szercecekhez. Persze keresztények, katolikusok voltak. Másnap a szentmiséink alatt valamennyien szentáldozáshoz járultak.

Csak azért említem mindezt meg, hogy valami boldogító, büszke önérzetet vált ki a katolikus emberből a katolikus vallás egyetemessége. 5–6000 kilométernyi távolságban van az otthonuk a miénktől, azonban a hit azonossága, az utolsó betűig való egyformasága, a Krisztusban való testvériség egygé olvaszt bennünket. Áldott mindenki, aki az emberiség egységéért dolgozik!

Mária kutja.

Názáretnek talán egyetlen kutja, amely a város közepén van s bőven ontja a tisztá

forrásvizet. A hagyomány szerint már Szűz Mária idejében megvolt s a kis Jézus bizonyára sokszor elkísérte édesanyját, amikor az a többi asszonyokhoz és leányokhoz hasonlóan fején vitte haza a hosszúnyakú, bőhasú korsót. És talán a kis Jézus is megcselekedte azt, amit a mostani názáreti gyerekek megcselekszenek, hogy széles, gyerekes jókedvükben egymást locsolják a ritka drágasággal, a tiszta forrásvízzel.

Valahol azt olvastam, hogy a názáreti asszonyok, már azért is, mert keresztények, szelidek, mint a turbékoló galambok. Szelidek és szépek.

No, mi alighanem a kivételekkel találkozunk. Azokkal, akik se nem keresztények, se nem szelidek, még kevésbbé turbékoló galambok voltak.

Lényi barátunkak nagyon tetszett, hogy az asszonyok nem úgy a talpára állítva viszik a fejükön a korsót, mint idehaza szokás minálunk, hanem valahogyan a sarkára állítják és az egész ferde egyensúlyban, de pompásan állja a helyét a fejükön. Le akarta venni ezt a jelenetet a mozigépével. Le is vette. Azonban a két némbér észrevette a csalafintaságot és csináltak akkora csetepatét, járt a szájuk, dühösek voltak, szítkozódtak, öblögettek a maguk módja szerint. Mi meg annál barátságosabban kacagtunk melléje, ami, természetesen, még inkább dühösítette őket. Ha tehették volna, leszedték volna rólunk a keresztvizet, az azonban jobban megmosott már bennünket, mint ők gondolják.

Azt hiszem, hogy arabok lehettek, mert a magam világtárában, amikor Gibraltarból Marokkóba mentünk, akkor is tapasztaltam,

hogy a muzulmán sehogy sem tűri a fotográfálást. Talán azt hiszi, hogy Mohamed paradicsomában az orra elé tartják a hitvány gyáurok által készített fotográfiát és akkora barackot nyomnak a fejbűbjára, hogy arról koldul.

Mária kútja.

A Tábor hegye.

Mikor Krisztus Urunk földi élete végéhez közeledett, végrendelkezett az utána következőkről. Megalapította az anyaszentegyházat és Péter apostolt az Egyház fejévé rendelte. Előkészítette tanítványait nemcsak az elkövetkező kötelességekre és szenvedésekre, hanem arra is, ami az örök életben rájuk vár. Szinte azt mondhatnánk, hogy ez az utolsó idő már a földi élet és a mennyország között oszlott meg. Ennek az isteni készülődésnek egy felséges fejezete volt Urunk színe változása a Tábor hegyén. A gyenge aposto-

lok előtt megmutatta a mennyország szépségeit, hogy megedzze őket, hogy érdemes lesz érte szenvedni.

A Tábor hegye, mint egy nagy gömbölyű kenyér, messze kiemelkedik Palesztina többi hegyei fölé. Názárettől 8 kilométerre és 600 méter magasságban van fölötte. Egy darabig elsőrendő aszfaltos úton futott az autó velünk, aztán szántóföldek, végül a hegy emelkedése következett. A hegy oldalában egy nyomorúságos arab falu fészkelődik. Főleg a kaktuszkerítéseit láttuk. Akkorák, hogy tüskés leveleikkel szinte teljesen eltakarták előlünk a sárból, vályogból épített kis házikókat. Nem vagyok megszóló ember, de pardon! ha kicsúszik a tollamból: minálunk a sertéseknek különb ólakat szoktunk építeni. Dehát ha nekik az is jó, ki tehet róla. Egyébként az arabok szerint Allah úgyis mindenről gondoskodik.

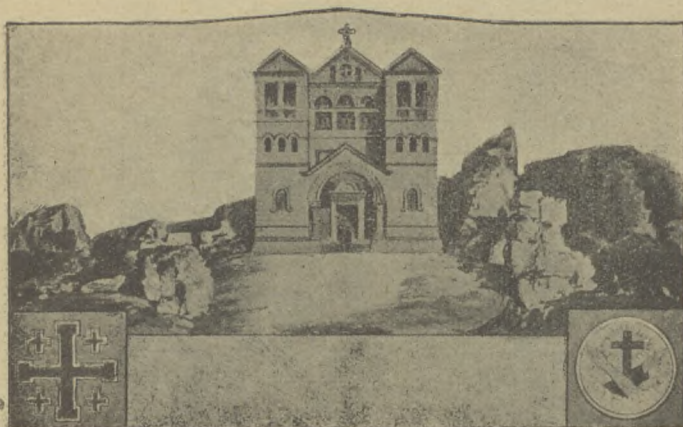
Ez is különös volt, azonban még különösebb volt az autó útja fölfelé. Sokfelé jártam már autón, azonban ilyen kapaszkodót alig értem meg életemben. Az út folyton kanyarog, mert nem körben a hegy gömbölyű oldalában megy az út, hanem csak a Názáret felőli oldalon. Némely helyen 150—180 foknyi elhajlásai vannak.

Aztán, ami még kellemetlenebb, alatta nem lát az ember egyebet csak szakadékot, mintha repülőgépen utaznánk.

Mi szeszeregtünk, az arab soffőr pedig pedig úgy csavargatta a volánt, mint idehaza az asszonyok a főzőkanalat, jobbra-balra, előre-hátra. Sokszor elállott a lélekzetünk, hogy: no, most bukfenc lefelé, az arab pedig igazított egyet a piros sipkáján, hátra-hátra

pislantott, mosolygott, aztán bűgatta a gépet tovább. Mi féltünk, ő pedig biztos volt a dolgában, mint a többi arab soffőr, akikkel a sors összehozott bennünket.

A nagy, veszedelmes ut azonban gyerekjáték volt ahhoz, amit érte kaptunk, amikor egy órai küzdelem után fölértünk a hegy tetejére. Messziről, Názáret felől csak egy kis iskátulának látszik, itt, fönna a hegy magaslatán azonban egy gyönyörű románstylú bazilika tárult föl előttünk. Ismét az áldott ferencesek kezén s ismét egy olyan építészeti remek, amelyért magáért érdemes volt a hosszú utat megtenni.

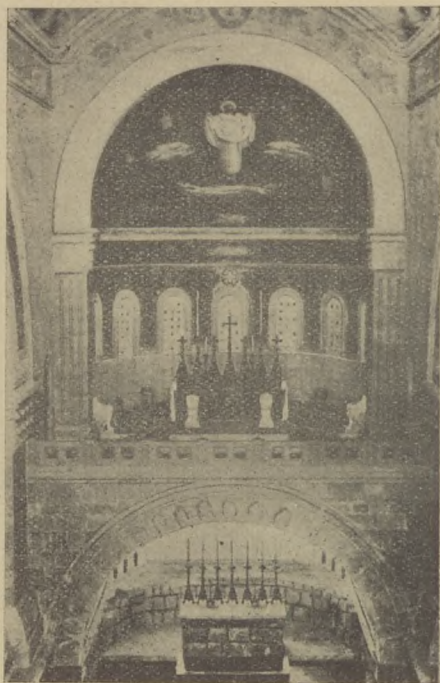

A táborhegyi bazilika homlokzata.

Egy hatalmas, tágas, csupa ragyogó márványépület. Inkább magas, mint széles, bizonyára azzal is azt akarván jelenteni, hogy ne a földön elterülő kényelmet, ne a mocsarakat, hanem a fölfelé emelkedést keressük.

Tekintelünket elsősorban a főoltárt körülölelő gyönyörű arany mozaikkép köti le:

Krisztus a földről a magasságba emelkedik, fény, ragyogás veszi körül, az arca boldog, isteni öröm lelkesülttségében fölfelé tekint. Mintha imádkoznék, mintha látná, szemlélné, élvezné azt az isteni boldogságot, amely neki örök tulajdonsága. Nincs benne semmi emberi, hiszen elszakadt már a földtől, ott van a maga otthonában, az Atya, a Szentlélek közösségében.

A táborhegyi bazilika belseje.

Mellette jobbról Mózes és Illés próféták lebegnek az arany mozaik ragyogó, vibráló fényében. Élvezik a földöntúli boldogság örömeit. Látják, issza a lelkük az Isten közelségét.

Lenn Péter, Jakab és János bámulnak. Emberek, akiket az Ur az emberek fölé, az égi magasságokba, abba a boldogságba emelt, amelyet szem nem látott, fül nem hallott, ami az ember értelmébe nem hatolhat.

Péterből kitör a lelkesülő, elragadott ember:

— Uram! Jó nekünk itt lennünk, ha akarod, csináljunk három hajlékot, neked egyet, Mózesnek egyet és Illésnek egyet.

És ő? Ő bizonyára megelégedett volna, ha a sátoron kívül kapott volna valami helyet.

Az egész gyönyörű templom úgy van építve, hogy minden ablak, a templom minden rése erre a képre, mint központra vesse a fényét. Hogy az egész égjen, ragyogjon, fényeskedjék, mint egy olyan emberi alkotás, amely a megdicsőült Isten földöntúli dicsőségét van hivatva szolgálni.

Elragadtatva, gyönyörködve, hosszan néztük a csodálatos képet s mikor lelkünket csordultig éreztük, szinte hallottuk az isteni szót, amely akkor így hangzott:

Ez az én szerelmes Fiam, akiben nekem kedvem telik, Őt hallgassátok!

Jobbról-balról 4 óriási mozaikkép Jézus életét ábrázolja: Jézus élete, halála, föltámadása és az Oltáriszentség, tehát az örök, köztünk levő Jézus. Kényelmes szép lépcsőn lemenve, egy kölapot láttunk, amelyet Urunk színeváltozása alkalmával az ő szent lábai érintettek.

Alázattal leheltük rá a csókjainkat és szinte borzongva a meghatoítságtól, köszöntük az Istennek, hogy ezt a nagy kegyelmet megérnünk engedte.

Ez a hely kezdettől fogva a keresztény áhítat egyik legkegyeletesebb állomása volt. Már szent Ilona császárné gyönyörű bazilikát épített ide. A romjai most is láthatók. De itt jártak valamikor a magyar keresztések, akiket II. Endre király vezetett a Szentföld visszahódítására. Kolostoruk volt itt a magyar pálosoknak, az egyetlen magyar származású szerzetes rendnek.

Persze azok a drága jó emberek nem o'yan kényelmes utakon jutottak föl a magaslatokra, mint ahogyan a mi autónk bűgva odakanyargott. A följegyzések szerint a keresztések 4340 lépcsőt véstek a hegy köldalába, hogy megkönyítsék az odajutást.

Egyébként rengeteg rom és csupa gyönyörű emlék. De megkapó innen a kilátás is.

Látjuk nem messze idecsillogni a Genezáret tó tükrét kelet felől. Látjuk Kafarnaum, Kána városkákat, Tiberiást. Mindezen túl a messze távolságban villog a Libanon, a Hermon-hegyek hófödte orma.

Nyugat felé csillog a Földközi tenger. Délre mélyen, messze 120 kilométeres távolságban Jeruzsálem városa, Palesztina főhelye. És a Jordán völgye, az Esdrelon völgyének gyönyörű, termékeny síksága szebbnél-szebb tanyákkal és helységekkel.

Názáretben az Angyali Üdvözet kápolnájában elmondottuk a mi felejtethetten vasárnapi szentmisénket, sokat imádkoztam kedves hiveimért s mindazokért, akikhez az imádság édes, boldog kötelékei fűznek.

Názáretből Jeruzsálembe.

Mise után fölkerestük az arab autóbusz-állomást, hogy azzal Jeruzsálembe robogjunk. A menetrend szerint az ut 10 órától fél 1-ig tartott volna. Az autóbusz tele volt arabokkal, sok férfival és egy-két síró-rívó gyerekes asszonnyal.

Első kedves látvány volt az Esdrelon-völgye egy 15 km. hosszú és ugyanoly széles gyönyörű, termékeny síkság. Nagyrésze a zsidók kezében, akik a háború óta nagyszemű földmivelő kulturát létesítettek. Narancs, füge, banánligetek, gyönyörűen ringó buza-táblák. Hiába, a földmivelésnek is fundamentuma a pénz. A termékeny, vizáztatta földön modern szántógépekkel, arató és cséplőgépekkel tízszeresen könnyű elsőrendű termést produkálni.

Az Esdrelon völgye után elkezdődtek a folyton magasabbra emelkedő hegyek és sziklás völgyek. A hegyek oldalában szétszórva az olajfák világoszöld lombjai néztek felénk. Közben sok-sok juh- és kecskenyáj, egy-egy lógófejű, életunt csacsival tarkázva.

A pompás aszfaltuton vígan kapaszkodott föl és bűgva siklott lefelé az autóbusz. Nem is lett volna semmi baj, ha az angol katonai őrzérek minduntalan meg nem állítottak volna bennünket. Jöttek libasorban, mindig 4—5 egymásután. Szépen kiadusztált páncélos erőd valamennyi. Az ágyu torka, a gépfegyver előre-hátra, jobbra-balra mutatta, hogy ha szükséges, ő veszi át a szót. Az angol katona a maga széles parafasisakjával, feltűrt ingujjal, térdigérő nadrágban, erős, sziklajáró bakancsával büszke öntudattal képvisi

selte Anglia parancsoló, rendtartó hatalmát. Egy ott állt a páncélautó magasán, a többi pedig töltött puskákkal a kezében mellette, jobbról-balról.

Ha csak elrobogtak volna mellettünk, nem lett volna baj, legfeljebb arra biztattak volna, hogy: — Ne félj! Itt Anglia vigyáz rád! Azonban nem elégedtek meg ennyivel, hanem legalább négyszer is megállítottak bennünket. — Stop! Kiszállni! Sorbaállni!

Kezdődött a vizsgálat.

Velünk hamarosan készen voltak. Megnézték az utlevelünket. Benne volt már hét ország láttamozása, tehát mi rendes emberek vagyunk. Megnézték a csomagjainkat is. De csak kívülről. Hanem az arabokkal annál szigorúabban jártak el. Sorra motozták, tapogatták őket tetőtől-talpig. Nincs-e náluk fegyver, vagy töltény. Aki csiklandós volt köztük, úgy viháncolt, mint Kati a kutnál itthon, ha a legények incselkednek vele és husvéthétfőn egy dézsa vizet enyelegnek a nyaka közé. Fölírták mindegyiknek a származását, nevét. Honnan jön? Hova megy? Mi célból jár a hadi szintéren?

Mi pedig vidám kíváncsisággal néztük végig az arabok öltözetét. Biz azok — nincs túrni-tagadni való benne — egészen szabályos reverendába vannak öltözve. A nyaktól a bokáig sűrűn gombolós reverendába. A különbség csak annyi, hogy az arab reverendája könnyű, világos csikos selyem ruha. A reverenda alatt könnyű magyar. A fejükön hosszú, világos kendő. Sokszor láttam őket öltözni, amint a nagy négyszegletű kendőt a fejükre borították, aztán a vállról jobbra-balra fölsapták. Hogy le ne csússzon a fejükről, a

fej tetején két, ruhából készült gömbölyű karikával leszorították. Mi azt kérdeztük, mi a csudának ez a fenenagy asszonyos parádé. A tapasztalat azonban megtanított bennünket arra, hogy biz ez igen praktikus, okos viselkedés. Az arab a nagy forróságban főleg a tarkóját félti. Ott kap legkönnyebben napszúrást. Hogy ezt elkerülje, leteríti kendővel s így a nap nem érinti közvetlenül.

Akin nem reverenda formájú ruha volt, az bő, iszonyú bő, rettenetesen bő bugyogót viselt. Akár hárman is elfértek volna benne. Az okos, gondolkodó magyar ennek is megtalálja a logikai magyarázatát. A bő bugyogó egyszersmind családi emlék. Ha már megtette a kötelességét, mellényt varrnak belőle az unokáknak, akik ünnepélyes alkalmakkor magukra vevén a nagypapai emléket, mindig élénken emlékeznek vissza a kedves, örök-hagyó öregre, aki ha egyébként nem, legalább imigyen emlékezteti a maga drága édes kis unokáit.

Ezek a motozások bizony tetemes időbe kerültek. De szólni, nyilvánosan bosszankodni nem lehet miatta, mert hiszen hadi állapot van. Az angolok tőlünk udvariasan bocsánatot kértek a kényszerű megvárakoztatásért és hogy kézzelfoghatólag is bebizonyítsák a jóra való hajlandóságukat, egy-egy szelet görögdinnyével kínáltak meg bennünket. Mi mosolyogva fogadtuk szép hazánktól 3000 kilométernyire ezt a kedvességet és fülig görögdinnyések lettünk. Ellenben azt gondoltuk, hogyha majd itthon mi a cseheket és oláhokat fogjuk motozni és csiklandozni angol ellenőrzés mellett a nagy leszámolás idején, — reméljük nemsokára — nemcsak görög-

dinnyével, hanem sárgadinnyével is kedveskedünk a mi angol barátainknak — ha barátaink lesznek — sőt ha nagyon jól viselik magukat, a dinnyét egy-egy pohár jó egri bikavérrel is nyakon öntjük, hogy nyakigláb barátainknak valahogyan meg ne ártson.

A 120 kilométeres utnak körülbelül a közepén van Nablus városa, vagyis a régi Szamaria. Csinos szép város, sok modern, új házzal. Nem messze tőle az országút mentén van

Jákob kútja,

ahol az Úr a szamariai asszonnyal találkozott s akinek fölfedte a multját. Az asszony pedig beszaladva a városba, fölkiabálta minden ismerősét, hogy ime itt a próféta, aki eljövendő.

A kut úgy 2 kilométerre lehet Samariától. A régiek már a kereszténység kezdetén templomot építettek a szent helyen, az azonban rég összeomlott. Most a keletiek kezdtek egy szép, nagyszabású templomot építeni, azonban meghalt a cár, az atyuska s a templomépítés abbamaradt. Most árulják s egy milliót kérnek érte. Ez azonban akkora összeeg, hogy inkább csak jó üzletnek látszik.

Közeledünk Jeruzsálemhez.

Mennél közelebb ér az ember Jeruzsálemhez, annál magasabbra jut s annál kietlenebb, ridegebbnek látszik a vidék. Az óriás sziklák mintha egymásra volnának dobálva. Fa kevés, falu, város csak hirtmondó. Mintha minden panaszkodna, mintha minden valami nagy történelmi tragédiáról beszélne komor,

a lelkünkre zuhogó szókkal. Mintha a föld is dübörögne és vádolva, fenyegetve kiáltana keserű igazságtalanságokról. A természettudósok azt mondják, hogy a madarak jó előre megérik a földrengést, idegesek lesznek, félnek, remegnek. Valahogy mi is úgy éreztük, mintha a föld titokzatosan döngne, dübörögne, inogna alattunk. Mintha azok az óriási, szinte szabályosan négyszögű ezer, meg ezer méter-mázsás kövek a magasságból leszakadt vádák volnának, mintha a kettészakadt hegyeket a nagy mindenség szive fájdalma repesztette volna szét. Nem a szemeinkkel láttuk, nem a füleinkkel hallottuk, hanem a szívünkkel, a lelkünkkel éreztük mindezt. Éreztük, közeledünk ahhoz a nagyszerű, de végtelenül szerencsétlen városhoz, amelynek a világtörténelem folyásában a legnagyobb szerencse jutott osztályrészül, hogy láthatta, de mégis gonosz, ördögi megszállottságában megölte a világ Megváltóját, Üdvözítőjét, az Ur Jézus Krisztust.

Kelet felől közelítettük meg a szent várost, Jeruzsálemet. Talán azon az uton, amelyen az Úr közeledett hozzá, amikor Szent Lukács szerint a magaslatra érve, gyönyörködött a város csodás, ragyogó szépségében, de látta annak szomorú sorsát is, amely elkövetkezik rá és megsirátta mondván:

— Jeruzsálem! Jeruzsálem! mely megöled a prófétákat és megkövezed azokat, akik hozzád küldettek, hányszor akartam összegyűjteni fiaidat, mint ahogyan a tyúk egybegyűjti az ő csirkéit szárnyai alá és te nem akartad... Mert rád jönnek a napok és körülvesznek ellenségeid sáncokkal, bekerítenek és megszorognak téged mindenfelől és

földre tipornak téged és gyermekeidet és nem hagynak benned követ kövön, mivelhogy nem ismerted meg látogatásod idejét.

Azt mondják, hogy aki először látja a szent várost, valami kimondhatatlan meghatottság vesz rajta erőt.

Ez igaz. Hiszen Jeruzsálem benne él a lelkünkben az öntudat első idejétől kezdve. Szeretem a hazámat, mely a nemzetem múltját ringatta, szeretem a szent várost, mely a lelkem minden értékes kincsét nevelte.

Az ember tekintete végigsiklik a hosszsan elterülő házrengetegen. Hiszen olyan könnyű onnan a magaslatról végignézni rajta. Olyan mint egy fordított nagy tányér. Magas dombon vagy hegyen fekszik, körülötte pedig mély, szakadékos völgyek huzódnak. A szakadékos völgyön túl pedig koszorúban, köröskörül ismét hegyek emelkednek.

Őszintén szólva, a valóság látása ismét csalódást okozott. A képek után valahogyan kisebbnek gondoltam. Nem hittem, hogy a Cedron (Kidron) patak völgye, amely keletről huzódik, a Jozafát völgyében folytatódik s a Gyhenna völgyébe torkollik, amely a várost az Olajfák hegyétől elválasztja, olyan széles és mély legyen. Vártam egy kis vigasztaló zöldet a városban, de bizony a fehér sárga épületek csak úgy égtek a beletűző júniusi nap izzásában. Fájt az olajfák hegyének kopársága, az itt ott tengődő olajfák ritkasága, az, hogy csupán a hegy hátán vannak sötét, lelketüdítő ligetek.

Dávid, Salamon, sőt Heródes ujjaépített városából semmi sincs már. Az ellenség földig lerombolt mindent, hogy kő kövön ne maradjon, mint ahogyan az Úr egykor megjö-

vendölte. A nagy köfal is új, amely most olyan területeket is magába foglal, amelyek valamikor a falon kívül voltak. Így Krisztus Urunk Kálváriája s a szent sir is ma a falakon belül van. Salamon templomából semmi nincs. A hatalmas Omár török mecset emelkedik ma a helyén. Pedig a hagyomány szerint ott volt a Moriah hegye, amelyen Ábrahám akarta föláldozni Izsákot. Itt volt elhelyezve a frigyszekrény. Itt mutatták be a zsidók az áldozatokat. De a mohamedánok szerint itt ment az égbe Mohamed, még pedig lovon. Most a zsidók legszentebb hagyományaiból semmi sincs. Elfoglalták a mohamedánok és föléje építették az Omár mecsetet.

Omár-mecset.

Jeruzsálemnek körülbelül 100 ezer lakosa van. Ezeknek több mint fele zsidó, a másik fele többségében arab s a keresztények nem lehetnek többen 20 ezernél. Ezek

is számtalan részre szakadnak. A katolikusok száma nem megy 10 ezerre s ezek jelentős része is szerzetes és apáca. Hiszen természetes, hogy minden szerzet a legrégibb időktől fogva arra törekedett, hogy magának házat szerezzen, amelybe a maga legkiválóbb és legbuzgóbb tagjait küldje el, hogy a kereszténység üdítő forrásából felfrissülve, magukkal vigyék a kereszténység mindent megifjító illatát.

Autónk keresztül futott a völgyön és sietett be a város belsejébe. Aradi barátunk nem győzött csodálkozni, hogy ő 4 esztendővel ezelőtt járt ott, ismerte az egész környéket s most annyi az új ház, a gyönyörűen megépített középületek és magánházak, hogy a régit szinte alig lehet felismerni. Ezek az új épületek persze mind az újonnan betelepített zsidók alkotásai, mert hiszen sem a keresztényeknek sem az araboknak nincs mostanában pénzük építkezésre.

Siettünk új szállásunkra a Casa Novában, vagyis a ferencesek zárándokházába. Régi, többszáz estendős épület, de modern igények kielégítésével. Minden szobában vízvezeték, villany, kényelmes, mennyezetes ágyak, hogy az előrehúzzható függönyök a pihenni akaró embert a szunyogok és mérges moszkító ellen is megvédjék.

A szent sírnál.

Június 26-án, vasárnap délután 5—6 óra táján lehetett. Aradi barátunk az első, a legszentebb látogatásra hívott bennünket.

— Gyerünk a Szent Sírhoz. Fölvettük a reverendáinkat, hogy a civil ruha miatt senki ne akadályozzon bennünket.

Nem emlékszem, hogy a szűk utcákon láttam volna valakit. Most is úgy él a lelkemben minden, mintha mindenütt csend és némaság kísért volna bennünket. Keskeny, girbe-görbe, 4–5 méter széles utcákon, rossz, sikos kövezeten iparkodtunk előre.

Egy 20–30 méter széles és hosszú templomtérre értünk, ahonnan azonnal megismertem a Szentsír templomát. Az ajtóban angol katonák álltak akik néma tisztelettel engedtek utat.

A Szentsír-bazilika főbejárata.

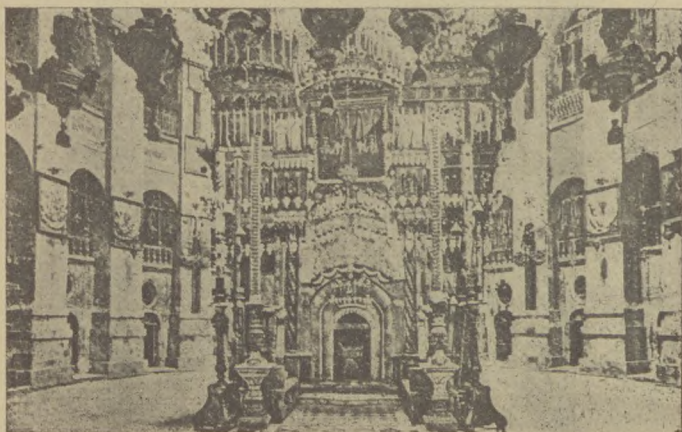
Valami egészen különös ünnepi meghatottság áradott a lelkemben. Úgy éreztem magamat, mint mikor egészen kisgyerek koromban édesapám először vezetett a karácsonyfa alá. A fejem fölött boltozódó templom köveiből a kétezeresztendős mult nézett rám. Mentem a fényesre kopott márványköveken. Egyszerre megszólalt Aradi barátunk:

— Ez az a kő, amelyen a meghalt Krisztus testét a temetés előtt megmosták és szent olajjal megkenték.

Mély fohással térdeltünk le és könnyek közt csókoltuk a hideg követ és némán, sokáig imádkoztunk.

— Menjünk tovább.

Pár lépés után a templom boltozata alá értünk. Középen egy kisebb, márványból épített, díszesen faragott, sok-sok öröklámpával ékesített boltozatos kápolnaszerű épülethez értünk.

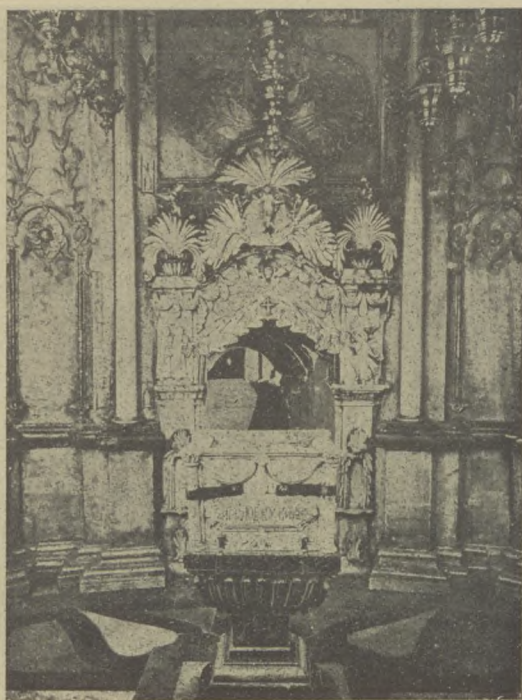

A Szentsír-kápolna a bazilikában.

— Ez a Szent Sír, ahol a mi Urunk Jézus Krisztus szent teste nagypéntek estétől húsvét reggelig holtan pihent s innen támadt fel dicsőségesen.

Lehajolva mentünk a szent márványfalak közt s előbb egy nagyobb helyiségbe értünk. Ez az Angyalkápolna, ahol a hófehér köntösbe öltözött angyal húsvét reggelén így szólt a szent asszonyokhoz:

— A názáreti Jézust keresitek? Nincs itt. Ime a hely, ahova temették Őt.

Az Angyalkápolna.

Szívdobogva néztünk körül a nagyobacska szent helyen, amelynek hossza 345 cm., szélessége 290 cm. Ebből egy alacsony, csak 133 cm. magas nyílás vezet a Szentsírhoz. Mélyen meghajolva mentünk be a szent Sir helyiségébe. A hossza 207 cm., szélessége 193 cm. Jobb oldalán van a 189 cm. hosszú, 93 cm. széles és 66 cm. magas kőpad, amelyen az Úr testét a temetés után elhelyezték. A kőpadot magát egész hosszában és szélességében kőfal takarja. Hiszen 1905 év

A. Szentsír belseje.

alatt, amióta a keresztények ezer milliói a Szent Sírt látogatják, csókjaikkal elkoptatták volna a szent követ.

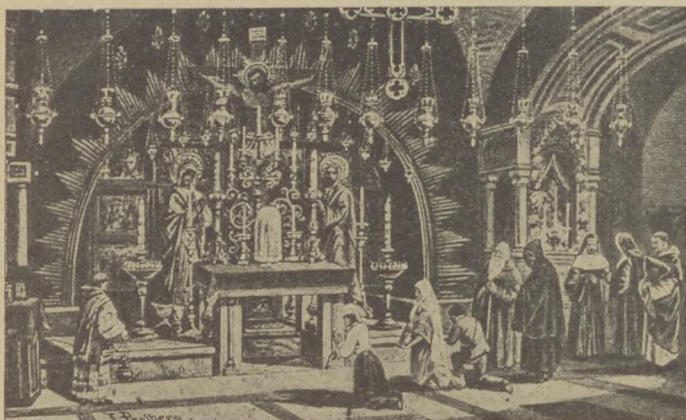
Mindezt egy pillanat alatt megértettük és természetesen találtuk. A szívünkben beszélt, sírt, zokogott a hit. Leborultunk s úgy éreztem, hogy az életem legnagyobb eseményéhez értem. Erről olvastam, tanultam, beszéltem annyi év óta és most itt térdelek a szent kő előtt, amelyen a keserves kinszenvedés után Jézus Krisztus pihent. És itt rázkódott meg a föld, itt történt a világ rendjét új útra vezető esemény, a feltámadás. Krisztus legyőzte a halált és megnyitotta az élet útját az ő tanítása felé.

A nagyszerű élményeknek ez csak az első eseménye volt, mert hiszen következett a másik, a Kálvária hegyének meglátogatása. A Szent Sírtól 18 meredek lépcső vezet föl az elég alacsony 4–5 méter magas templomba. Hosszúsága 15 méter, szélessége 4 és fél méter. Tehát elég tágas. Nagyon jól választottuk meg a látogatás időpontját, mert kívülünk senki nem volt a szent helyen. Fekete és sötétvörös márvány mystikusan ragyogó fénye teszi a szent helyet minél csodálatosabbá. Egy pillanatra körülnéztünk aztán a szemünk a tizenegyedik stáció gyönyörű mozaikképére tapad, ott tették le a földre a keresztet és ott szegezték rá az Úr szent testét. Ezt ábrázolja a mozaikkép. Előtte egy féltő gonddal őrzött gyönyörű oltár van.

Mellette bal felé két méterre szintén egy oltár, a fájdalmas Szűz oltára. Gyönyörű Mária szobor ékeskedik fölötte. Szűz Mária két szemét sohasem felejttem el. Azt hiszem, két csodálatosan nagy ragyogó gyémánt. Csil-

log, mintha a fájdalmas Anya könnye csillogna benne. Azonban mégse látszik föltűnőnek vagy talán mesterkéltnak, inkább mintha csodát látna benne az ember. A holt drágakőben élő örökös fájdalom, amely könnyekre indít és mégis vigasztal.

Pár méternyire tőle középen az a hely, ahol az Úr Jézus keresztje a szikla üregébe illesztve állott.

A Golgotha.

Uliába keresem a szavakat, amelyekkel a lelkemben hullámzó érzéseket leírni akar-nám. Hiszen ott se volt szavunk, csak hal-kan nyögdécseltünk:

— Ó, Istenem! Ó, édes Jézusom!

És aztán van egy jótévője az embernek ilyenkor, amikor a szívét csordultig érzi. Meg-indul a könnye. Az beszél helyette. Körül-nézünk, aztán újra, meg újra visszatér a te-

kintetünk a világ legnagyobb tragédiájának szent helyére.

— Igen, Uram! Igen! Itt szenvedtél, itt haltál meg értem.

Keresem az imádság szavait, de azok csak dadogások, mint mikor a legkedvesebb halottunk koporsójánál állva, nem az értelmünk, nem a tudásunk, hanem a szívünk beszél.

Sokáig, nem tudom meddig maradtunk ott, azonban éreztük, hogy olyan érzések rajzották körül a lelkünket, amelyekbe egyszer, amikor legnagyobb szükség lesz rá, a halálunk óráján fogunk belekapaszkodni. Akkor fogjuk esennen kérni az Urat:

— Emlékezzél Uram rá, hogy a te keserves szenvedésed és halálod színhelyének meglátásáért vállaltam a nagy utat, annak minden nehézségét. Emlékezzél, hogy mennyire tied volt a szívem, a lelkem, az egész énem akkor, amikor a szent helyen a te végtelen áldozatodért imádtalak. Hogy lángolt a hitem, hogy buzogott a szeretetem. Uram! szeretlek, emlékezzél meg rólam a te országodban.

Másnap hétfőn, június 27-én részben kedves utitársaim jóvoltából olyan szerencsés voltam, hogy először misézhettem a Szent Sírnál. Nem akarom említeni a meghatottságnak egész valómat átjáró érzéseit — hiszen ezt úgysem lehet szavakkal kifejezni. Csak azt akarom megköszönni itt is a jó Istennek, hogy a nagy percekben mennyire kegyes és irgalmas volt hozzám, hogy talán csak az első szent misém alkalmával 42 év előtt éreztem minden porcikámban, minden idegszállammal, hogy kiemelkedtem a földi élet min-

den vonatkozásából és egyedül és teljesen a jó Istené voltam, telve hálával és köszönettel minden jóért, amiket Tőle kaptam, telve imádsággal mindenkiért, akik a lelkemhez közel állnak. Hiszem, hogy a jó Isten meghallgatta s talán kegyes lesz javamra fordítani akkor, amikor majd legnagyobb szükségem lesz rá.

Utána még csütörtökön, az elutazás napján voltam olyan szerencsés, hogy fönn, Krisztus keresztrefeszítése, a tizenegyedik stáció oltáránál misézhettem. Mindkét alkalommal egy-egy kedves, barnaarcú villogó szemű kis arab fiú ministrált szép piros ministráns ruhában. Csodálkozva néztek rám, hogy én milyen lassan, minden szót hangsúlyozva, kemény, magyaros kiejtéssel mondom az imákat, míg ők gyorsan, de tisztán ejtve ki a szavakat, elélem nyargaltak.

Csodálkozva néztek, amikor mise közben el-elakadtam, mert a meghatottság könnyei miatt a szemeim nem látták a betűket. Egyebekben pedig azt is bebizonyították, hogy ők nem közönséges vidéki minisztránsok, hanem belső emberek, a Krisztus közelségéből valók, akik már egy kissé a miséhez is értenek, amennyiben ők adták kézhez a kehelyruhákat. A mise végén pedig, amikor az ember azon gondolkodik, miféle pénz van a zsebében, amivel megjutalmazhatná őket, úgy elpárologtak, mint a kámfor. Szóval a ministrálás náluk legkevésbé fagyalt beszerzésre irányuló üzlet, hanem komoly istenszolgálat.

Most már talán beszélhetnénk a külső benyomásokról, amelyek lelkembe vésődtek.

Először is egy kellemes érzésről számolok be. Sokat olvastam a Szent Sír templomáról. Egész sereg könyv van körülöttem.

Visszaemlékeztem Istenben boldogult nagybátyám, Platz Bonifác cisztercita főigazgató szavaira, aki a háború előtt hosszabb időt töltött a Szentföldön. Valamennyi panaszkodott a sok zavaró jelenség miatt. Panaszkodtak a sok szemét és piszok miatt.

Hát nem mondom, hogy olyan a tisztaság, mint nálunk az utcákon és templomokban, de azt láttam, hogy mindenfelé rendszeresen tisztogatnak. Ha nincs is annyi utca-seprőjük, mint Fehérvárnak, de mégis csak vannak. Aradi barátom, aki a mai helyzetet összehasonlította a négy év előttivel, örömmel mondotta, hogy ég és föld a különbség.

Annyit azonban mindenesetre meg kell állapítanunk, hogy a Szent Sír körüli viszonyok nagyon, de nagyon alatta állnak az ideális helyzetnek. Egészen bizonyos, hogy a Szent Sír általában a szent helyek valamikor valamennyi a katolikusok kezében volt. Nagy Konstantin és édesanyja, Szent Ilona császárné mindent katolikus kézbe adott. A keresztes háborúk is csupán az egyedül való, semmiképp meg nem oszlott katolikus gondolatot szolgálták. Az örményeket, a görögöket, az oroszokat, koptokat, akkor még hűbűből sem ismerték. Ezek mind később erőszak, pénz és csel folytán a török pogány segítségével szereztek meg maguknak bizonyos helyeket. Ezért volt a jó ferenceseknek 3000 vértanújuk, akik inkább legyilkoltatták magukat a Kálvária hegyén és a felekezetek csak az ő holttestükön keresztül jutottak egyes szent helyekhez.

Innen van az, hogy az egész Szent Sír és Kálvária hegye össze-vissza van építve. Mindegyik felekezet igyekezett magának egy

pótbazilikát vagy pótkápolnát vagy legalább egy pótolttárt vagy az oltár felét vagy harmadát magának megszerezni. Így van az pl. a Szent Sír oltárával. Az evangéliumi oldal a katolikusoké, a föltámadott Krisztus ércből készült domborművű képével, a középső rész Krisztus Urunk elég szép képével a koptoké és a lecke oldal egy gyenge, szintén a feltámadott Krisztust ábrázoló képpel az oroszoké. Mindegyiknek megvan a maga misézési ideje, amelyet féltékenyen őriz és ahhoz mást világért sem enged oda.

Bölcskey Ödön cisztercita barátom ke-serűen panaszkodik könyvében, hogy amikor a katolikusok nagymisét tartottak, a Szent Sír mögött levő kápolnában rövid idő múlva a koptok is nagymisébe kezdtek és ötven oly éktelen kiabálást vittek végbe, hogy a szemük is kidülledt. Ezeknek a szomorú visszáságoknak mi semmi nyomát nem láttuk. Lehet, hogy a keletiek összetörtsége, a cár-atyuska meggyilkolása, aki nemcsak híve, hanem feje is volt a keleti egyháznak s vele együtt nemcsak a politikai hatalom, hanem mint pénzforrás is megszűnt — talán ez az oka a nagy szerénységnek. Lehet, hogy az angolok fölénye hat rájuk mérséklően. Nem tudom, de bennünket némán néztek végig, amikor ájtatóságainkba merülve az ő területükön imádkoztunk. Az igaz, hogy ők maguk is piszkosak, füstösek s nekem sehogysem tetszett az a rengeteg lámpa, amit égetnek s ezt a katolikus helyeken sehol sem találtam.

Hallottam azt is, hogy a nagyszombati tűzszentelésnél éppen a keletiek okoztak tilbuzgóságukkal igen veszedelmes bajt. Ez a szép szertartás nálunk is megvan, az oro-

szoknál azonban annyira fontos, hogy a megszentelt tűz lángját a leggyorsabb futár szokta vinni Jaffába, onnan pedig a leggyorsabb hajó az orosz kikötőbe, a leggyorsabb vonat Moszkvába. A tűzszentelést maga a patriarka szokta végezni, még pedig a Szent Sírnál. A nagy sietségben azonban tűz ütött ki és csak az volt a szerencse, hogy a Szent Sír minden része márványból és kőből épült s így csak az éghető díszítések lángja, füstje borította el az egész szent helyet.

Ezeknek a visszasságoknak valami bölcs, Mussolinihoz illő radikális megoldással kelene végét vetni. A Szent Sír temploma főleg az 1927. évi földrengés folytán annyira megromlódott, hogy a mérnökök az összeomlás veszedelmétől tartottak. Ezért az angolok óriási vassinekkal, vagy mondjuk inkább: vashidakkal erősítették meg a falakat, amennyiben nekiépítették a bazilika oromzatának. Mennyivel célszerűbb és a szent helyhez méltóbb volna, ha az egészet új tervek szerint újra építenék, vagy a Nagy Konstantin féle bazilikát régi valóságába visszaállítanák.

A Szent Sír templomához lépcsőkön kell lemenni. A lépcsők előtt azonban a keletiek temploma van, amely azt a lépcsőházat takarja, amelyen Krisztus Urunk a Kálvária hegyére szentséges vállán a keresztet felhurcolta. Mennyivel szebb és célszerűbb volna ha az egészet megszabadítanák a sok közbeső építkezéstől és az oroszok kezében levő lépcsőkön fölfelé menve, fölfelé és nem lefelé mennénk a Szent Sírhoz és onnan a Kálváriára. Szóval mindennek meg volna a maga természetes 2000 év előtti formája.

Az olvasót talán az is meglepi, hogy

a Szent Sír és a Kálvária oly közel vannak egymáshoz, hogy jóformán csak 18 meredek lépcső választja el egyiket a másiktól.

Valamikor nem így volt. Valamikor a Kálvária hegyet, ahol Krisztus Urunkat keresztre feszítették egy szakadék választotta el a Szent Sír pihenő helyétől. Azonban amikor Hadrián császár 133 után a kereszténység drága emlékeinek szétrombolásával a kereszténységet akarta megsemmisíteni, a Kálvária és a Szent Sír közt levő mélyedést törmelékkel eltöltötte és a keresztrefeszítés helyére Vénusz szobrát állította.

Mikor aztán a kereszténység újra szabaddá lett, Nagy Konstantin eltávolította a pogány emlékeket s a Kálvária és Szent Sír fölé egy óriási bazilikát emelt. A Szent Sír fölé emelkedő sziklát lefaragták és csak a mostani kápolnában levő részt hagyták meg. Így került a két szent hely egészen közel egymáshoz.

Az a hely, ahol a fölfeszített Krisztus keresztje állott, a keletiek kezébe került. Pénzen, csellel vagy erőszakkal szereztek meg a törököktől, nem tudjuk. Annyi azonban bizonyos, hogy kezdetben nem az övéké, hanem a katolikusoké volt s a keleti szakadárak soha nem engedik meg, hogy a katolikusok ott misét mondhassanak. Mikor azonban az ember odamegy, megdöbbenve látja, hogy a felállított kereszt helyén egy nagy, körülbelül 30—40 cm. széles és hosszú s ugyanolyan mély üreg van. A keletiek ugyanis azt a megdöbbenő és kegyeletsértő merényletet követték el, hogy 1809-ben a kereszt helyét kivágták s a kivágott sziklarészt Konstantinápolyba vagy Moszkvába akarták vinni. Az

isteni Gondviselés azonban másként intézkedett, A hajó, amely a kivágott drága ereklyét vitte, a szyr partok közelében elsüllyedt s a szent ereklye most a tenger mélyén pihen. Úgy látszik, hogy a jó Isten nem tartotta helyesnek az 1800 esztendőös kegyelet megbolygatását.

A kivágott sziklarész felett most egy ezüst takarólap van. Ezt az ezüstlapot csókoltuk meg. Az is érdekes, hogy a felállított kereszt mellett most is látható az a 4–5 cm. széles és elég hosszú sziklahasadás, amely Krisztus urunk halálakor támadt. A hagyomány szerint Krisztus keresztje Ádám ősapánk sírja fölött állott s a hagyomány szerint a sziklahasadás résén keresztül lecsorgott Krisztus vére és rácsordult Ádám koponyájára, ezzel is jelezvén, hogy Ádám ősbűnét Krisztus megváltó áldozata, lecsorgó szent vére mosta le.

A keresztrefeszítés oltárát mindenfelől elborítja a lámpák sokasága. Bizony, őszintén szólva jobban szerettem volna, ha nincsenek ott. Nem füstölnék be feketére a templom mozaik boltozatát, amelyet a katolikusok gondosan, ragyogó fényesre tisztogatnak, a keletiek azonban — amint láttuk — megelégednek róla. Mennyivel meghatóbb a lélek mélyéből fakadó őszinte szeretet, mint a lámpák, képek, olajok és gyertyák füstölő külsőségére bízott áhitat.

A Dormitio, Szűz Mária elszenderülésének temploma.

A szent hagyomány szerint Szűz Mária nem halt meg az emberi test halálával, ha-

nem amikor elkövetkezett földi pályafutásának vége a mi Urunk Jézus Krisztus édesanyja édesen, csendesen elszenderült. Az apostolok Tamás apostol kivételével az igehirdetés minden helyéről összegyűltek akkorra, mert értesültek már az elkövetkező esemény közelségéről.

Siratták, gyászolták valamennyien a jó édesanyát. Hiszen nekik is édesanyjuk volt az, akit az Üdvözítő Jézus édesanyjának szólított és a leggyengédebb szeretettel szeretett.

Az apostolok fölállították a ravatalt, körülövezték virágerdővel és gyászoltak és imádkoztak. Amikor pedig elkövetkezett a temetés ideje, a várfalak alatt, a Jozafát völgye mentén, a Cedron patakon keresztül nagy tisztelességgel elvitték arra a szent helyre, ahol édesanyja, Szent Anna asszony s ahol Szent József is síri álmukat pihenték. A hagyomány szerint Szent Péter és Szent János apostolok három napig virrasztottak a sír mellett.

Mikor pedig három nap múlva Szent Tamás is megérkezett, elment meglátogatni a legjobb édesanya sírját. Mikor a sírt fölnyitották, nem találtak benne egyebet, mint sok, igen sok illatos rózsát és egy csodálatosan édes illatot, amely földöntúli boldogság érzésével töltötte el a lelküket. És egy csodálatosan édes, bűvösen zengő de mindinkább halkuló zene hangjai hallatszottak. Sokáig megbűvölve, lenyűgözve hallgatták a csodálatos zenét és azt érezték, hogy ez a hang az szférák, a túlvilági angyalok zenéje, amely az égbeszálló Szent Szűz édesanya kísérete volt. Megértették, hogy Szűz Mária nem halt meg, a teste nem lett az emberi természet törvénye szerint az elporladás zsákmánya, hanem

az angyalok nagy örvendezéssel fölvitték a menyországba, ahol az ő szent Fia, Jézus Krisztus uralkodik. Az Isten megadta neki azt a kiváltságos kitüntetést, amelyet a gyermek az édesanyjának adhatott.

Mi azonban térjünk vissza a Dormitio, az elszenderülés színhelyére.

Ez a hely minden időben nagy tiszteletben volt a keresztények előtt. Azonban volt egy nagy baj. A ház tulajdonosa nem keresztény, hanem mohamedán ember volt.

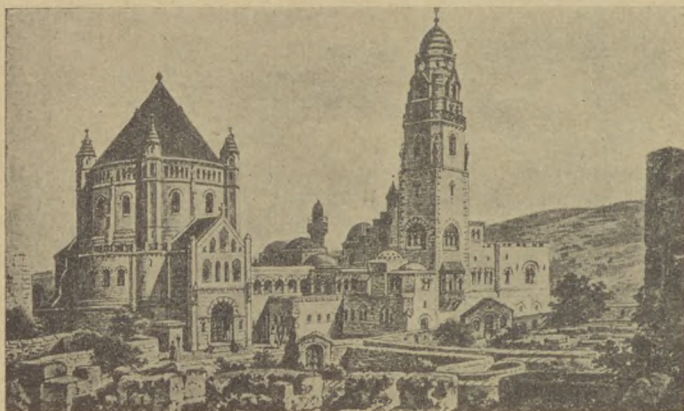
Történt aztán, hogy 1898-ban II. Vilmos császár feleségével látogatást tett a Szentföldön. Amint az uralkodóknál szokásban van vagy volt; egyik megajándékozta a másikat. Vilmos császár egy gyönyörű kutat ajándékozott Abdul Hamid szultánnak, amelyet Konstantinápolyban a Mehmed mecset mellett mi is láttunk. A szultán pedig viszont megajándékozta a német császárt és megvette neki az arab háztulajdonostól azt a házat, amelyben Szűz Mária elszenderült.

Vilmos német császárról mindenki tudja, hogy biblíás ember, mélyen vallásos, aki maga is szokott prédikálni az ő háza népének. Az ajándékot szívesen fogadta a szultántól (hiszen az ilyesmit előre meg szokták beszélni és ha nem kellemes, nem teszik meg) mivel azonban a protestáns vallás szerint — vagy mondjuk: Luther szerint — Szűz Mária Jézus anyja ugyan, azonban Ő is csak közönséges ember, aki ha különbözött is a többi embertől, annyiban különbözött, hogy nagyobb volt a hite, mint a mi hitünk. A német császár mindenesetre tisztelhetette Szűz Máriát, azonban mégis úgy gondolta, hogy a Szűz Máriát megillető tiszteletet legjobban a

katolikusok tudják kifejezésre juttatni. Ezért Vilmos császár a Dormitio házát odaajándékozta a beuroni bencéseknek.

Így jutottak a katolikusok a német császár jóvoltából egy gyönyörűséges alkalomhoz, amellyel kimutathatták gyengéd szeretetüket és határtalan tiszteletüket a boldogságos Szűz iránt. Mert olyan szépet, mint a Dormitio temploma, nagyon keveset alkottak még az Istenáldotta művészek.

Mikor a kolostor kapuján becsengettünk, egy hosszúszakállu bencés szerzetes fogadott bennünket. Megmondtuk, hogy magyarok vagyunk. Örömkialtásban tört ki és felénk tárta a két karját. Ez a megbecsülés részben az Eucharisztikus Kongresszus magyarjainak, részben annak köszönhető, hogy a magyarok négy év előtt a Dormitio templomát egy gyönyörű kápolnával szépítették, amelyet akkor Zichy Gyula gróf érsek szentelt fel.

Dormitio-templom a Sion-hegyén.

Bementünk a templomba, amely a nagyszerű aacheni templom mintájára épült. Nem nagy, de rendkívül díszes, csupa márvány. A felső templomból márvány lépcsőkön az alsó templomba, az elszenderülés tulajdonképeni templomába mentünk. Akkora lehet, mint a mi Jézus Szíve templomunk. Köralakú. Középen van a gyönyörű, mozaikból épített ravatal. A ravatalon fekszik a boldogságos Szűz. Mintha édesdeden aludna. A két kezét a szíve fölött pihenteti. Az arc és a két kéz ragyogóan fehér elefántcsont. A többi, a szent testen végigomló ruha tiszta aranylemez. A ravatal fölé hat oszlopon nagyszerűen épített domború mennyezet, baldachin borúl. Az egészet körben márvány keret övezi. A keret és a ravatal között friss virágok i'latoznak. Az egész templomon hat, mécsesnek látszó, de tulajdonképen villannyal világított lámpa titokzatos fénye ömlik szét. Éppenséggel nem erős, hanem ígézően meglepő, misztikus világítás. Olyan, mint amilyen a ravatalos szobában szokta az embert fogadni. Szinte legyökerezett a lábunk a túlvilágian szép látvány láttára. Mlt tehettünk egyebet: leborultunk a márvány lépcsőkre és szabad utat engedtünk a lelkünk elragadtatásának. Hiszen bennünket, katolikusokat kisgyermek korunktól fogva a szent Szűz rajongó tiszteletében neveltek. Az Ave Maria a lelkünk állandó köszöntése, azzal kezdjük a napot és azzal végezzük. Szűz Mária kegyhelyeinek látogatása mindig kivételes ünnep nekünk. Lurd, Mária-Zell, Maria-Einsiedel, Tersato, Bodajk stb. búcsújáróhely, egy-egy állomás, ahol, mint a tiszta forrásnál fölüdül az élet poros útján vergődő lelkünk és mindennap, sohse számítjuk hány-

szor, de mindig azt kérjük, hogy a Jézus anyja imádkozzék értünk halálunk óráján. És most ott térdelünk, ahol Szűz Mária földi élete utolsó óráit élte és befejezte és csendes, édesen szendereg. A Szent Sírnál, Krisztus síri pihenő helyén éreztem ilyen elragadó földöntúli megihatottságot, de itt mindehhez hozzájárult az Istentől ihletett művészi találményság. Oly fölséges hatásait éreztem, amelynél nagyobbat és szebbet csak ott fenn a menyországban láthatok.

Ott is köszöntük és most itt újra meg újra köszönöm a jó Istennek, hogy az életem ezen legmegragadóbb élményét megérnem engedte.

A földalatti templom falai mellett körben kápolnák vannak. Ott van elsősorban a magyaroké. Az arany mozaikkép a magyarok Nagyasszonyát ábrázolja, körülötte a térdelő magyar szentek. A jó bencés atyák kedvesége folytán mind a négyen misézhattunk a Dormitio templomában. Én azt a gyönyörű színarany (14 ezer pengőbe került) kelyhet használhattam, amelyet Zichy érsek zarándoktársasága ajándékozott kedves emlékül.

Csodaszépek a szent helyek szentmiséi. Mindenütt egyugyanazon miseszöveget mondja a pap. Názáretben a Gyümölcsoltói misét, a szent sírnál a husvét vasárnapit, Betlehemben a karácsonyit és a Dormitio templomában a legszebb Szűz Mária misét. Hallgassuk csak, milyen szép a ravatalon alvó Szent Szűz szentmiséje, hogyan beszélget a menyország az örökkévalóságba készülő édesanyához, hogyan hívogatja a boldogság hazájába az Énekek Éneke szerint.

„Az én szerelmesem így szól hozzám:

Jöjj, siess, én barátnőm, én galambom, én szépségesem! jöjj! Elmúlt a tél, vége a fürge-
tegeknek. Rügyeznek a fák a mi földünkön,
itt a reménykedés ideje, búgnak a gerlicék,
sarjadoznak a fügefák, illatoznak a szőlő-
venyigék. Kelj föl én barátnőm, én szépem
jöjj. A galambok búgnak a sziklák párká-
nyán, mutasd meg a te orcádat, hadd halljam
füleimmel a te szavadat. Édes a te hangod
az én füleimnek, bájos a te orcád. Kedves
nekem ő és én kedves vagyok néki, aki
liliomok közt őrzi a fehér bárányokat, amíg
el nem jó a nap, amikor leszáll az alkony
árnya."

Milyen csodálatos báj, mennyi mézédesség van ezekben a szavakban. Talán sohasem éreztem az Énekek Énekének bűbáját és titokzatos értelmét, mint a Dormitio kápolnájában, a ravatalon fekvő Szűz Mária közelében, amikor éreztem, hogy ilyen szépen csak az Isten beszélhet ahhoz a hófehér lélekhez, akit édesanyjának választott s a siralom völgyéből a mennyország hervadhatatlan szépségeinek otthonába, *haza* híjja.

Jöjj édesanyám! megkoronázlak az örök élet koronájával.

Boldog katolikus vallás, amely ezt a hódolatot a jó Isten édesanyja előtt szüntelen, százezerszer meg ezerszer ismételheti.

Ha nem volnék katolikus, ezért magáért katolikusnak kellene lennem. Mert mindezekben a mennyország tükre ragyog.

Végül fölmentünk a templom magas erkélyére. Nem tudom hány száz lépcsőt jártunk meg fölfelé, hogy a szusz szinte teljesen kifogyott, azonban oly magasra jutottunk, hogy

az egész város és környéke teljes pompájában tárult ki elénk.

Leny megnéztük a bencések gazdag régiségtárát, aztán élveztük a jó atyák kedves vendégszeretetét és felejthetetlen társaságát. Ilyen nagy távolságban tudja az ember igazán értékelni a művelt, okos és széleslátó körű emberek tudását, akik a tudományban, művészetben, politikában messzebb látnak, mint a hétköznapi filiszterek.

Az Olajfák hegyén.

Jeruzsálem, jún. 28.

A délutánt az Olajfák hegyének szenteltük. A Szent István kaput éppen az orunk előtt csukták be, pedig még csak négy körül járt az idő. De hát hiába, ostromállapot van s az angol katonák csupán az európaiak iránt való udvariasságból kegyeskedtek még egyszer levenni az óriáslakatot és kinyitni a szörnyen megvasalt nehéz ajtót. Aztán dörögve bevágták utánunk.

— No, ezen se sétálunk többé se ki, se be ebben az életben.

Leballagtunk a várfal mellett, az Aranykapu előtt, amelyet a törökök be is falaztak, mert a hagyomány szerint csak akkor nyílik ki még egyszer, ha a keresztények visszafoglalják a törököktől a Szent Várost.

A Cedron patak nagyon szomorú benyomást tett ránk. Csupa szikla, csupa szakadék, ringy-rongy kövek mindenfelé, itt-ott egy árva olajfa vagy kétségbeesett giz-gaz, amely nem tudja, hogy hogyan éljen, amikor nem tud meghalni.

Mikor a patak kiszáradt medréhez értünk, eszünkbe jutott, hogy a közhit szerint itt a Cedron patakánál vagy más néven: Jozafát völgyében lesz a világítélet. Nemcsak a keresztények, hanem a mohamedánok is úgy hiszik, hogy az ítéletet Krisztus Urunk fogja tartani. Összegyűjti majd maga köré az

Arany-kapu (Porta Speciosa).

embereket s az egyik részt jobbfelől, a másikat balfelől fogja állítani. Persze mindegyik szeretne jobbfelől lenni. Ezért az arabok is meg a zsidók, is azon törik a fejüket, hogy olyan helyre kerüljön a sírjuk, hogy ha a feltámadás elkövetkezik, ők Krisztus jobb keze felől lehessenek. Így is temetkeznek. Most már — szerintük — csak az a fontos, hogy honnan jön Jézus? Északról vagy dél-

ről? Egyik szerint északról, a másik szerint délről. A temetkezést tehát a hitük szerint intézik. Én azonban azt gondolom, hogy a jó Úr Jézus nem azt nézi majd, hogy kinek hol áll a csontja, hanem kinek milyen a lelke? A gonoszakat, feketelelkűeket, a Krisztus fesszegetőket balfelé kergeti, ha százszor jobbfelől feküdtek is a sírban s a szentek, a jámborok, a bűnbánók, a megtért latrok jobb felé kerülnek, ha akármilyen szerény sziklarögök közt porladoztak is a csontjaik.

Rendkívül érdekes a zsidók temetkezési helye is a Jozafát völgyének oldalában. Ezer meg ezer, díszesebb, egyszerűbb sírkő, egész sírkőország borítja el a hegy oldalát. A gazdag, mélyen vallásos zsidók Londonból, Párisból, Newyorkból s a világ ki tudja milyen távoleső városából is elhozatták a holttestüket, hogy a Jozafát völgyében pihenhessenek és ha életükben nem is láthatták a szent várost, legalább haló poraik részesülhessenek abban a szerencsében, hogy a szent várossal szemben alhassák síri álmukat — a föltámadás nagy napjáig.

Lenn a Jozafát völgyében láthattuk Absolon sírját. Egy gömbölyű, toronyalakú épület, amelyet egy fordított tölcsér formájú tető takar. Azonban a tetőn egy nagy lyuk tátong. Ezen a lyukon keresztül az emberek egy-egy kődarabot szoktak bedobni Vagyis megkövezik Dávid király hálátlan pártütő fiát. Szóval egy örökké tartó népitétel. Mi bizony nem dobtunk követ a lázadó fiú 3000 év óta porladó csontjaira, hanem ráhagytuk az ítéletet az Úristenre, aki mindenesetre jobban ért az ítélkezéshez, mint mi.

Egyszerű formájú régi templomhoz értünk.

Ez Szűz Mária sírja, amelyben a Szent Szűz rövid időn át pihent, amíg az angyalok csodás énekek zengése közt a mennyországba emelték.

Egy füstös, kontyos keleti szerzetes fogadott bennünket. Jóformán azt se engedte hogy körülnézzünk, mert egy-egy vékony

Szűz Mária sírja.

hosszú gyertyát nyomott a kezünkbe, sietett meggyújtani és vezetett bennünket sok-sok lépcsőn lefelé. Egy alacsony, szűk kis helyiségbe jutottunk, amelyben egy méter magas sziklapadot láttunk fehér márvánnyal letakarva. Mély tisztelettel hódoltunk a szent hely előtt, imádkoztunk, hogy a Szent Szűz a mi halálunk után a kegyelemnek legalább egy morzsáját juttassa annak a megpihenésnek, amely az ő számára a végtelen boldogságot jelentette.

Mutattak még egy helyiséget, ahol Szent Józsefnek, Szűz Mária jegyesének csontjai porladoznak.

A keleti papok udvariasak, előzékenyek voltak hozzánk, a nekik adott pénzt is kifogás nélkül fogadták — hiszen kevés most a zarándok és nehéz a megélhetés —, mi azonban azt gondoltuk, hogy — Istenem! — milyen volna ez a hely, ha nem a keletiek, hanem a katolikusok kezén volna, milyen ragyogó fé-

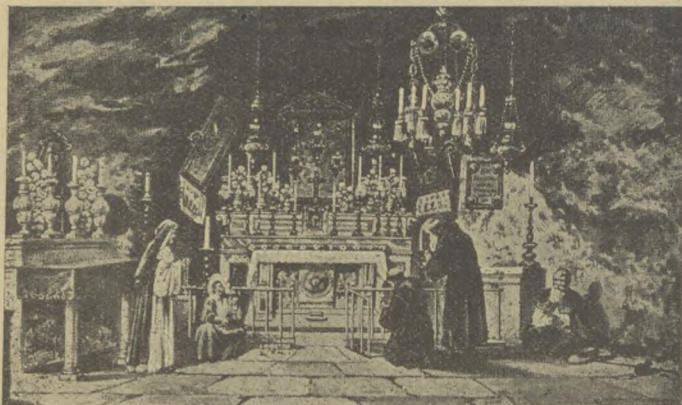
Szent Anna temploma.

nyességű, áhitatra hangoló gyönyörűséget alkottak volna a mostani füstös, bizonytalan talajú helyiségek helyett.

Szűz Mária sírja mögött találtuk a Getsemani barlangot. A magassága 3'5, hossza 19, szélessége 9 méter. Úgy mondják, hogy olyan ma is, mint valamikor az Úr Jézus idejében volt, amikor az Üdvözítő gyakran felkereste és a hűvös, csendes, misztikus ho-

mályu helyiségben sokszor órákon át vagy egész éjszakán keresztül imádkozott.

Ezt a helyiséget már a katolikusok kezelik

A gethsemáni barlang.

Dehogy hagynám megemlítés nélkül azt a mély meghatottságot keltő keresztet, amely a helyiség falára van felakasztva. A felirat ez:

AZ ISTEN DITSÓSÉGIRE

A JÉZUS SZERETETIÉRT

HOZTA EZEN KÖRÖSZTÖT MAGYARORSZÁGBÓL
BAJAI LAKOS MÉRŐ JÓZSEF 60 ÉVES ZARÁNDOK
1868.

Ennek a jó embernek — amint mondják 2 esztendőbe került, amíg a súlyos tölgyfa-keresztet a vállán Bajáról Jeruzsálembe cipelte. A kereszt kemény tölgyfából készült, lehet 50–60 kgr. súlyú. Ugy-e milyen különös, hogy az emberek csodálkoznak a mi óriási vállalkozásunkon, akik egy pompás autón, azután express vonaton utaztunk Jeruzsálembe:

— Ugyan hogy birták ki azt a nagy meleget, a szokatlan kosztot, a vonatzakatolást, az elégséges pihenés hiányát? stb. — mondja ez is, az is. Pedig mi a mi vállalkozásunk a jó Mérő Józseféhez, aki a téli viharok kegyetlen hidegében, a nyári hőség kínzó verejtékében, vállán a keserves köröszttel járta a nagy utat a lelke üdvösségéért, talán a maga gyarlóságáért, talán a mások bűneiért, de mindenesetre az Úr Jézus szeretetiért.

Mi pedig mentünk tovább fölfelé azon az uton, amelyen az Úr Jézus Virágvasárnapján lefelé haladt Jeruzsálembe, amikor az útját virággal hintették tele, szőnyegetek terítették a számár lábai elé, amelyen ült és vége-hossza nem volt a hozsannázásnak.

Istenem! milyen szomorú lett az az út 4—5 nap múlva És milyen szomorú ma. Csupa kő, csupa kötörmelék. Én hiszem, hogy akkor sokkal szebb lehetett az egész környék. Sok lehetett a virág, kedves lehetett az olajfák, a fügefák, pálmák árnyas ligetsora — de ma! ma csupa szánalom és kétségbeejtő sívárság. Igaz, hogy fenn a hegyháton ma zsidó régiségtár, protestáns könyvtár, szeminarium és egyéb közhasznú intézmények vannak, de az az út, ahol mi jártunk — az Úr Jézus nyomában — az az út nem egyéb mint szomorúság, amely csak arra emlékeztet, hogy Krisztus virágos kertet nevelt és nevel az embereknek, az emberek pedig kietlen pusztasággá tarolják le az Isten nagylelkűségét.

Egy érdekes kápolnát mutattak a hegytetőn. A mennybemenetel kápolnáját. A 40 napi földi tartózkodás után innen emelkedett fel az Úr az örökkévalóságba. A kápolna kö-

zepén egy sziklát mutatnak, amelyen egy mélyen a kőbe benyomódó emberi láb formája látható. A hagyomány szerint az Úr emléket akart hagyni az Őt tisztelő és imádó hívei számára és a lába nyoma maradt utána. Aki a Szent helyeket járja, megszokta a szíves készséggel való hitet. Csodálkozva, de öröm-

A mennybemenetel szentélye.

mel borultunk le a kő fölé és megcsókoltuk a mi hitünk szerint szent követ. Az se bántott bennünket, hogy az egész most a pogányok kezén van és azok egyedül pénzkereseti forrást látnak benne. Nekünk öröm és boldogság volt. Eggyel több a kincs a hit serpenyőjében.

A *Miatyánk temploma* szintén mély meghatottságot keltett a lelkünkben. A hagyomány szerint Krisztus itt, az Olajfák hegyén taní-

totta az embereket a Miatyánkra. A jámbor lelkek kedves, szép templomot építettek a szent helyre mi pedig gyönyörködve jártuk a hosszú folyosókat, amelyeken óriási márványtáblákon 39 nyelven arany betűkkel van bevésve az Úr imádsága, a Miatyánk.

Amerre az ember néz, mindenütt az emlékek újabb meg újabb stációival találkozók. Mintha érezné az ember, hogy az Úr szerette ezt a helyet. Hiszen innen tárult eléje a gyönyörű kilátás, a hófehér márványból épült Salamon templom, szebbnél-szebb középületek sokasága és ha a város népe hálátlan lett is iránta, az a hely mégiscsak az ő hazája, a hazájának büszkesége, fővárosa volt.

Az egyes kisebb-nagyobb jelentőségű emlékekkel nem akarom fárasztani az olvasót, azért a legszebb, a művészet és áhitatkeltés leggyönyörűsebb alkotásáról akarok írni.

Az Agónia, Krisztus halál- tusájának temploma.

A legfölségesebb ajándékozás, az utolsó vacsora, az Oltáriszentség adományozása után Krisztus Urunk a Cedron patakon keresztül, az Olajfák hegyére ment. A Getsemani barlang közelében, sziklák és a sziklákra boruló olajfák árnyékában következett el a legszomorúbb éjszaka. Krisztus Urunk isteni tudásával előrelátta és előre átélte minden szenvedését. Ez a szenvedés talán nagyobb volt a későbbi testi kínoknál. Annyira súlyos volt, hogy valósággal mint haláltusa, agónia jelentkezett.

Ennek a végtelenül megrázó jelenetnek már a legelső időkben megvolt az emléke.

Nagy Konstantin édesanyja a kereszténység felszabadítása után nagyszabású templomot építtetett itt. Ennek a régi templomnak földdel, törmelékkel betemetett nyomaira akadtak rá a Ferencesek pár évtizeddel ezelőtt. Nagy titokzatossággal intézték a telek megvásárlásának ügyét. Félték a keletiektől, akiknek akkor, a háború előtti Oroszországból sok pénz állott a rendelkezésükre. Félték, hogy ha velük közösködni akarnak, úgy mint azelőtt, itt is mindent elrontanak. És csak akkor, amikor a telekügyet teljesen elrendezték, akkor álltak elő az építés tervével. A keletiek nem tudtak egyebet tenni, mint a közelben építettek egy moszkvai stylusban tartott templomot, amely azonban ma elhanyagoltan, kopottan árválkodik s csodálja a katolikusok építészeti remekét, amelynél szebbet keveset alkottak még a világ művészei.

Már a külseje meglepi az embert. Csodálkozva látjuk a templom 12, egyforma, ólommal borított kupoláját és csak akkor látjuk a kérdés megoldását, amikor a templomba lépünk. Itt is minden csupa márvány. Csupán a pádimentum mozaik. Azért, hogy itt-ott bemutassa a régi Konstantini mozaik padlózat 1600 esztendő's eredetijét.

Látjuk a 12 kupola célját. Minden kupolát négy-négy márványoszlop tart és minden oszlop egy-egy olajfát képvisel. Az olajfák barna ágai, zöld levelei a kupola belső boltozatában, illetve belső mozaikjában ágaznak szét. Szóval: úgy érzi az ember, mintha az 1900 esztendő előtti olajfaerdőben volna. A világítás nem a nappali fény világítása, hanem a titokzatos félhomály, akár a hold fényessége, amely az első nagycsütörtök éjszakáján

is világított. A templomnak tulajdonképpen nincsenek is ablakai, hanem csak kis, félméteres gömbölyű rések. Ezeken szűrődik át a külső fény. Az igazi világítást a rejtett fények adják, amelyek a márványolajfák ágainak rejtekeiből lopakodnak elő. Szóval, úgy érzi az ember, mintha azon a szomorú, hold énytől megvilágított éjszakán valamelyik olajfa árnyékában állna és a főoltár helyén látná a gyötrelmeiben haláltusáját vívó, agonizáló, de mégis fénytől körülövezett Jézust Mert hiszen a középpont Krisztus térdelő alakja aranymozaiktól körülövezve, fehér ruhájában, fájdalmas, szenvedő arcával.

Mintha a diszkrét fényt árasztó aranymozaik természetes, magától érthető keret lenne s mi nem mint művészi remeket, hanem a valóságban élő, a fájdalmak kinjai közt vergődő Krisztust látnánk magunk előtt.

S mindezekhez hozzájárul, hogy nem Párisban, nem Rómában látom ezt a remekművet, hanem Jeruzsálemben, ott, ugyanazon a helyen, ahol az Úr 1905 esztendővel ezelőtt valósággal átszenvedte mindazt, amit mi most mint a reprodukáló művészet utolérhetlen remekét látunk.

Az ember szinte megrémül önmagától és nem azokra gondol, akik Krisztus kinszenvedését okozták, hanem önmagába roskad és a mellét verve mondja:

— Igen Uram! én is. én is oka voltam a keserves nagycsüörtők éjjeli szenvedésnek.

Az oltár Krisztus-képe előtt láthatjuk azt a töviskoronával körülkerített, lapos, hullámos sziklát, amelyen Krisztus urunk az utolsó éjszakán térdelt. Szomorúan, gyászolva

csókolgattuk a hideg követ, amely egyszerre oly közel állott a mi szívünkhöz.

A jó ferences Páter különös szeretettel magyarázta a szent hely egyes részeit, s különösen büszke volt a ferencesek leleményességére, akik túljártak a keletiek furfangján és katolikus kézbe vették a Szentföld egyik legdrágább ereklyéjét.

Krisztus olajfái.

Az Agonia temploma mellett szépen gondozott és bekerített kertben 12 öreg olajfát mutatott nekünk a ferences páter. Vén, görcsös össze-vissza repedezett, kopott aggastyánok. Az olajfák őspéldányai, ősatyjai. Izmos, vén gyökereikkel belekapaszkodnak a sziklák repedéseibe és dacolnak viharokkal, cikázó villámokkal, vizáradattal, égő napsugárral. Történelmileg nincs igazolva, — hiszen lehetetlen az ilyesmről írásbeli bizonyítékokat szerezni — azonban a hagyomány azt tartja, hogy ezek a vén olajfák az idők tanúi, amelyek látták az Üdvözítőt a történelem legszomorúbb éjszakáján, amikor vérrel verejtékezett; amikor hálátlan testvérei halálra keresték; amikor Júdás, a hűtlen tanítvány csókkal árulta el, amikor megkötözték és elhurcolták Annáshoz, Kaifáshoz.

Vannak, akik azt mondják, hogy a vén olajfák, esetleg a gyökereikből sarjadt hajtásoknak újabb fái. Lehet. Ki tudná bizonyítani. Hiszen ilyen új hajtásokat mi is láttunk a vén fákon. Azonban a kegyelet valami csodálatos tisztelettel öleli át a nagy idők tanuit. Számolatlan századok, évezredek viharzottak el fölöttük. Az emberi gondviselés mellett az Is-

ten különös akarata őrzi-e őket — nem tudjuk. Csak annyi bizonyos, hogy az emberek tekintete végigsimogatja őket, szívesen hiszi el, hogy évezredek látták a születésüket s nekünk keresztényeknek kedves, tiszteletreméltó öreg jóbarátaink.

Olajfa a Gethsemáni-kertben.

Betlehem.

Június 29.

Ó áldott szent Karácsony. Csodás, bábajos emléke boldog gyermek éveinknek. A magasba, egész a menyorszáig érő gyönyörű karácsonyfa, az aljától a csúcsáig tele apró, ragyogó, lobogófényű gyertyácskákkal, aranyos diókkal, aranyos almákkal, fantasztikus formájú cukorkákkal, angyalok ragyogó aranyhajával és sok-sok drága ajándékkal, amelyekről hónapokkal előbb álmodoztunk s amelyekért annyi csintalanságunkról képesek voltunk lemondani.

Ki küldte azt a sok-sok gyönyörű ajándékot? Ki? Hát ki küldhette volna más, mint az édes Jézuska? Kivel küldte? Hát az angyalokkal, akiknek karácsony táján semmi egyéb gondjuk nem volt, mint hogy bennünket kiszolgáljanak! És ha nem birták, segítségükre jöttek a törpék, a hosszú fehér szakálú kis törpék, akik kopogóstalpú őzikeket fogtak be a szánkóikba, hogy a halomra rakott sok-sok gyönyörűséget nekünk elhozhassák! Ők voltak, akik megrázták a boldogságot jelentő csengőket és mi rohantunk be a kis szobából a nagy szobába, a ragyogó karácsonyfa alá.

Ó boldog szent Karácsony! Boldog gyermekévek! Drága, édes Jézuska!

Valahogyan ezek az emlékek csilingeltek a lelkünkben, amikor Betlehembe készülődtünk.

A jaffai kapunál megváltottuk a jegyeinket a török omnibuszra és a Gyehenna völgye mellett robogva siettünk a szent városba.

Balról az angolok nagy kaszárnyája te-

rült el. Innen is, onnan is felénk kandikáltak az ágyúk a gépfegyverek csövei, a startra készen állottak a páncélos autók, hogy bármely percben kirohoghassanak a veszélyeztetett helyekre, ahol a két ugrásra készen álló ellenség, a zsidók és arabok közt nekik kell rendet csinálni.

Rachel sírja.

Elrobogtunk Rachel sírja mellett. Ide temette Jákob az ő örök álmra szenderült feleségét és emléket is állított porló csontjai fölé.

Itt terülnek el a kőborsóval fődött szántóföldek, — a hagyomány szerint ugyanis erre menekült Szűz Mária szent Józseffel és a kis Jézussal. Itt éheztek meg s egy ember, aki éppen akkor borsót vetett a fölszántott barázdába, mikor Szűz Mária eledelt kért a kis Jézus számára, azt felelte neki, hogy ő nem adhat, mert nem borsót, hanem kavicsot vet.

S úgy lett, ahogyan mondotta, a borsója mind apró kavicsá változott, amint a példa most is mutatja.

Szelid emelkedésű halmok, völgyek változtatják egymást. Most, nyár közepén kopárnak, sivárnak látszottak a már learatott szántóföldek, de a hely ismerői azt mondják, hogy tavasz felé, amikor a téli sok-sok eső megtermékenyíti a földeket, az egész környék egy virágos kert, tele hullámszó vetésekkel, édes illatú olajfákkal, tarka virágú mandulafákkal, narancs- és citromligetekkel, banánfákkal, pálmafákkal, szőlőkkel. Zöldek a legelők, kővérré híznak rajtuk a kolomppal, csengőkkel legelésző báránycseregek.

Hogyan is lehetne ez másként ott, ahol a mi édes Jézusunk született. A jó Isten most is megáldja ezt a földet, ahol a világ áldása, az ő szent fia született.

Mutatták a dombokat, völgyeket: itt meg itt legeltek a nyájak a szent éjszakán, amikor az angyal megjelent és csengő tiszta hangon meghozta az örömhírt:

— Ne féljete! nagy örömet hirdetek nektek. Megszületett az Üdvözítő, az Úr Krisztus Dávid városában. Találtok egy kisdedit, jászolba fektetve, pólýába takarva.

És elmenének a pásztorok, ajándékot hozván magukkal.

És nagy örömmel, kimondhatatlan boldogsággal mentünk mi is oda, ahol a mi Urunk Jézus Krisztus született.

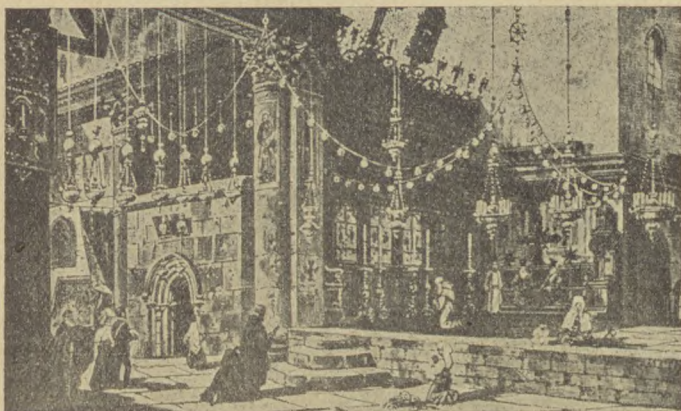
Nem azt néztük, hogy az emberek sok mindent elrontottak azóta a szent helyen, hanem sietve mentünk meredek lépcsőkön lefelé, míg végre szemünk előtt állott a szent hely.

Ott van az írás is fölötté fehér márványla-
pon ezüst csillag köré írva:

HIC DE VIRGINE MARIA JESUS CHRISTUS
NATUS EST.

Itt született Szűz Máriától Jézus Krisztus.

A szent barlang 12 és fél méter hosszú,
3 méter széles és körülbelül 3 méter magas

Lejáró a szent barlangba.

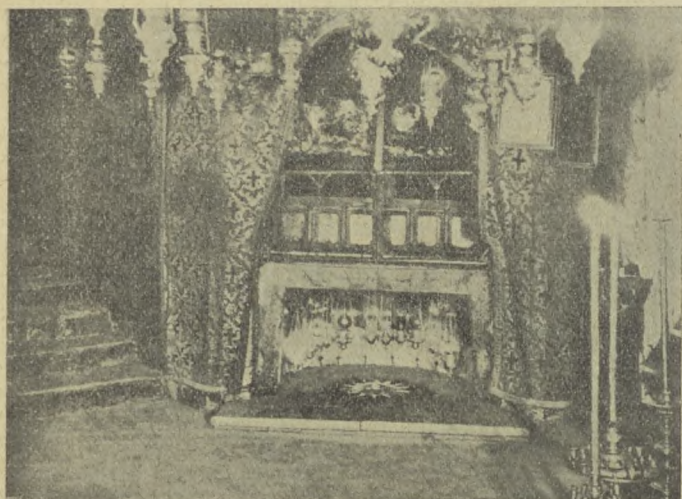
sziklába vésett vagy inkább a természet ereje
által barlanggá alakult helyiség. Telve disz-
tésekkal, rengeteg lámpával, szőnyegekkel,
mégpedig aszbeszt szőnyegekkel, amelyek a
tűzveszélynek is ellenállnak.

Alázattal borultunk le a szent helyen és
boldogan csókoltuk az ezüst csillagot, amely
a mi bizonyosságot váró hitünket eligazította.

Kételkedni? Ugyan kinek jutna eszébe
a kételkedés, amikor a lelke csordultig van a
a boldogító hit örömeivel.

A születés helyétől pár lépésnyire van
egy másik barlangszerű mélyedés, ahol a

szent Szűz szalmára helyezte a kis Jézust. Innen pár lépésnyire annak a jászolnak a helye, amelybe a Szent Szűz elhelyezte az ő szent Fiát. A jászolt a XII. században Rómába vitték, ahol római zarándoklásom alkalmával a Santa Maria Maggiore gyönyörű templomában én is láttam. Most azon a helyen fehér márvány jászol van

Az Úr Jézus születési helye.

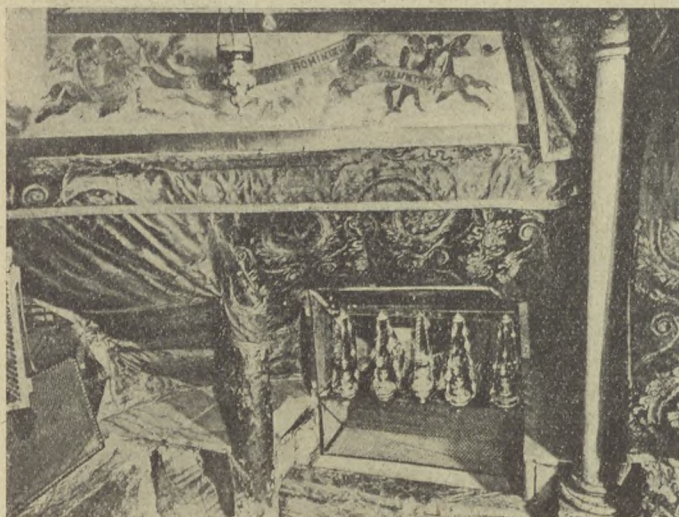
Ezzel szemben van a Három Királyok kápolnája, ahol a napkeleti bölcsek imádták és arannyal, tömjénnel és myrrhával megajándékozták a kis Jézust.

Vannak még más kápolnák a sziklák üregeiben: Szent József kápolna, ahol az angyal Szent Józsefet a menekülésre figyelmeztette. Az Aprószentek kápolnája, ahova a gyermekgyilkos Heródes kicsi áldozatainak

rég elporladt csontjait helyezték.

Kedves a kápolna felirata:

*Üdv nektek, vértanú virágok, akiket az éle.
küszöbén learatott Krisztus üldözője, mint a forgó
szél elsodorja a bimbozó rózsákat. Ó Krisztus
első áldozatai, érette feláldozott kisdéd nyáj, kik
az oltár alatt ártatlanul pálmákkal és koszorú-
kal játszottok.*

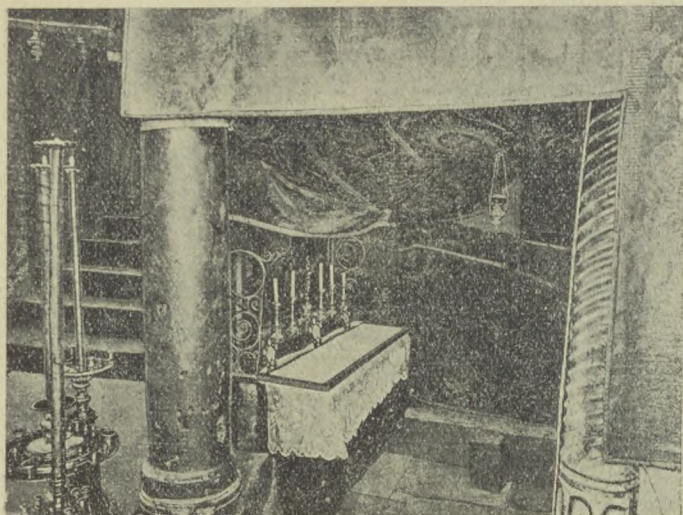

Az Úr Jézus jászója.

Egy másik kápolna Szent Jeromosnak, a nagy egyházatyának és írónak kápolnája, aki 88 éves korában 421-ben halt meg. Az élete nagy részét ebben a kápolnában elmélkedések, imádság közt élte át. Nagy tudós volt s az utókor részben neki köszönheti az Úr Jézusra vonatkozó emlékek összegyűjtését és megőrzését.

Ugy-e mennyi drága, felejthetetlen emlék, amelyek a kereszténység életének egy-egy határkövét jelentik.

És milyen szomorú, hogy a katolikusok ezekről a szent helyekről többé-kevésbbé ki vannak zárva. Például Krisztus Urunk születése helyén a katolikusok nem misézhetnek. Én szent Jeromos barlangjának oltáránál mi-

Háromkirályok oltára.

séztem. És akkor nem éreztem mást, csak mélységes hálát a jó Isten iránt, aki így nagy kegyelemben részesített.

Fáj, hogy a keletiek erőszakossága, ármányai annyi szent helytől megfosztották a katolikusokat. Fáj, hogy azok birtokába — amint törlénelmileg ki van mutatva — nem egy esetben okirathamisítások által jutottak.

Ezt pedig a pogány török vezetőség révén tudták kimesterkedni.

Még jobban fáj azonban, hogy ennek a szomorú küzdelemnek az árát a szent helyek szépségének elcsufítása követte. A vesztes tehát az egész kereszténység, vesztes az a köteles tisztet és hódolat kifejezése, amelylyel mi valamennyien az Úr Jézus iránt tar tozunk.

A történelem bizonyítja, hogy Krisztus Urunk születése helyét a legelső idők óta a legnagyobb tiszteletben tartották.

Hiszen ez természetes, amikor meggondoljuk, hogy Krisztus születését és halálát oly rendkívüli események, csodák, az emberiség egy részének gyökeres átalakulása követte. Épp ezért az emberek: keresztények, zsidók és pogányok mód nélkül érdeklődtek, hogy hol született az a próféta, akinek megjelenését egy világ átalakulása kísérte? Szemükkel akarták látni azt a barlangot, amelynek kisedded szülöttjétől Heródes király a trónját féltette. Gyűlölte Hadrián császár, aki a születési barlangot is és a Szentsírt is földdel egyenlővé akarta tenni és Adonisz és Vénusz szobrát állította a romok fölé. Azonban Origenes, aki 254-ben halt meg, említi már, hogy a pogányok is mutogatták a barlangot, ahol a keresztények Istene született.

Szent Ilona császárné egy gyönyörű bazilikát épített a barlang fölé. A bazilikának három nagy kapuja volt és a bazilika kupolája alatt hármass lejáró volt Krisztus Urunk születése helyére a szent barlangba.

És ha most nézi az ember a kereszténység egyik legdrágább színhelyét, nem tudja,

hogyan szomorkodják-e vagy a szegény lángoló pírját érzi-e az arcán?

Egész bizonyos, hogy a születési barlang 1564-ig kizárólag a katolikusoké volt. Attól kezdve körülbelül 100 éven át azt bizonyították a keletiek a pogány török szultán előtt, hogy a születési barlang birtoklási joga kizárólag őket illeti. Végül 1757-ben 1000 keleti megrohanta a katolikus öröket és nagy vérengzések után, amelynek igen sok ferences testvér is áldozatul esett, erőszakkal elfoglalták a szent helyet. Azóta ők bitorolják és a katolikusoknak még azt sem engedik meg, hogy évenként legalább egyszer, karácsonykor szentmisét mondhassanak azon a helyen, ahol Krisztus Urunk született.

Azt hiszem, még a laikus, sőt a pogány ember sem vádolhatja ezek után a katolikusokat a szent hely körül való visszaélésekkel és hogy a botrány okozóit nem köztük, hanem a keletiek közt kell keresni.

Ez az egyik része a dolognak. Ez is sötét és szegényelni való, de még sötétebb keserűséggel tölti el az ember lelkét az, amit a keletiek a régi gyönyörű konstantini bazilikával cselekedtek. A három nagy portálé közül kettőt befalaztak, a harmadikat pedig annyira beépítették, hogy az ember csak lehajolva tud bemenni a bazilikába. A nagy szerű bazilika közepén keresztben egy nagy falat húztak, azon túl kezdődik az ő templomuk, a patriarka széke, az énekharangok. A gyönyörű mozaikképek, amelyeket a mi bajai ferences barátunk és jóbarátunk mutatott nekünk, már csak itt-ott láthatók. Tehát ahelyett, hogy fönntartották, vagy szebbé tették volna, elcsúfították, sőt tönkretették az egészet.

Hogy végül a szégyen teljes legyen, a régi kereszthajó a kofák és munkanélküliek gyülekező helye lett. Ezen talán az angolok segítettek némikép.

Engem bizony az is keserőséggel töltött el, hogy minek aggatják tele ezeket a szent helyeket füstölgő olajlámpásokkal?! Nem egykettő, hanem 50—80 emésztí a szűk helyen amúgy is kevés oxigént.

Mit szólnak a betlehemi népről? Hiszen csak futólagos pillantást vetettem rájuk. Egy feltűnt, hogy a keresztény nőknek egészen különös hajviseletük van. Úgy egy-másfél arasz magas toronyforma hajdíszük van, amit fehér fátyollal takarnak be. Azt hiszem, hogy ők szépnek tartják, mint egyáltalán a nők az egész világon azt hiszik, hogy az ő különös divatjuk mindenkiénél szebb. Viszont a betlehemi arab nők a szoknyájuk fölé egy másikat vesznek s azt a fejükre terítik, úgy hogy csak a szemük, orruk és szájuk csücske látszik ki. Mihelyt azonban idegen férfit látnak, azonnal eltakarják az egész arcukat. Hát persze a kandi idegen szeme mégiscsak meglát belőle annyit, hogy rámondja:

— Csak takarja be nénémasszony minél jobban azt az elviselt ábrázatját és ne rontsa vele még jobban az amúgy is romlott levegőt.

A gyerekek, mint mindenütt a világon, itt is szépek. Van belőlük elég. A jó kedves testvérek és szerzetes tanárok végét-hosszát érni nem akaró csapatokat vezetnek a születési bazilikába. Hiszen Szent Péter és Szent Pál apostolok ünnepe volt.

A ferenceseknek itt is van szép és tágas Casa Novájuk, zárándokházuk, amelyben nagyon kedvesen fogadtak bennünket. Szép

templomuk is van: a Szent Katalin temploma, ahol az ájtatosságokat végzik. Mert hiszen a szent barlangban ők is jóformán csak vendégek.

**Egy kedves magyar ember
társaságában.**

Jeruzsálemi tartózkodásunk három utolsó napját Ijjas József dr. kalocsai teológiai tanár, biblikus, archeologus úr társaságában töltöttük. Egy magas intelligenciájú, rendkívül kedves és jószágos fiatal magyar ember, akinek bizonyára jólesett, hogy 9 hónapi ott tartózkodás után becsületes, jóképű magyarokat talált, nekünk azonban valóságos főnyeremény volt az ő kedves egyénisége.

Gyönyörű szépen lengő, mellét verő fekete szakála van. Büszke is rá, úgy simogatja, mint az édes mama a csemetéjét. Mi persze szégyenlettük magunkat mellette, mert bizony mi legfeljebb a sörtéig jutottunk el, azt meg már másnapos korában lekaszaboltuk. Ellenben látván a szép lengő szakált és büszke bajuszt, elgondoltuk, hogy talán a prédikáció is hathatósabb volna, ha az ember egy-egy jól sikerült predikáció után soderintana egyet a bajuszán, ami azt jelentené:

— Ugy-e atyámfiak az Úrban, ebből is láthatjátok, hogy nekem van igazam.

— Ijjas dr. tulajdonképpen az osztrák-magyar (úgy-e milyen furcsán hangzik) zarándokház igazgatója, amelyet még a boldogult Ferenc József királyunk alapított az ötvenes években. Nekünk is oda kellett volna szállnunk, de a Szent Sírnál való misézés megkönnyítése végett a ferencesek Casa Novájában ütöttük föl tanyánkat.

Panaszkodott, hogy a zarándok most fehér holló a háborús veszedelmek miatt. Pedig a gyönyörűen berendezett palota, az ő kényelmes termeivel, olcsó áraival igazán a legjobb hivatató az idegeneknek.

Pompás a kilátás a ház terraszáról. Az egész város szinte alattunk fekszik. S amikor olyan ember adja a magyarázatot, aki mindent apróra ismer, valóban nem győztünk csodálkozni.

Nagyon érdekesek voltak Ijjas dr. magyarázatai az éghajlati viszonyokról. Nyáron, áprilistól októberig, novemberig egy csöpp eső nem esik. Sül, ég minden az izzó nap-sütésben. Kiszáradnak a fák, virágok, füvek az utolsó gyökérig.

— Hát az ivó, mosdó, főző vizet honnan kapják?

— A ciszternákból — felelte. Mikor az őszi esőzések megkezdődnek és a vízáradat végig nyargal a hegyes-völgyes városon, az első roham a Gyhenna völgyébe sodorja a vastagon leülepedett nyári piszkot, szemelet.

Mikor aztán a víz már tiszta, akkor megnyitják a ciszternákat. Minden ház alatt 100, 1000, 10000 hektoliteres üreg, ciszterna van a kőtalajba vésve. Ez hetek, hónapok alatt színig telik az új vízzel.

Annyi, hogy az elkövetkezendő esőtlen, száraz időszakban minden víz-igényt kielégítsen. Onnan kerül ki az ivóvíztől a fürdővízig minden. El lehet képzelni, hogy mekkora mennyiségnek kell lenni, mikor a zarándokok esetleg nagy számmal és hónapokon keresztül gyalgó porhüvelyük legfőbb vigasztalását a mosakodásban találják, sőt, ha a szük-

ség úgy kívánja, a ruhamosás idylli gyönyörűségeit is maguk végzik.

Ijjas dr. úrral végeztük a keresztúti ájtatosságot, ami már ezért is jól esett, mert minden lépés történelmi jelentőségét megmagyarázta. De lelket is öntött belénk, hogy ne törődjünk a körülöttünk nyelvelő, veszekedő arab asszonyok lármájával. Azoknak — asszonyok lévén — a nyelvük a leghathatósabb fegyverük. Ha férfiak volnának, jó hosszúcsövű puskájukkal bizonyítanak az igazukat, asszony létükre megelégesznek az egymás ártatlan szapulásával.

A keresztút.

Mi katolikusok szeretünk elmerülni az Úr Jézus kínszenvedésében. Templomaink falain ott van a tizennégy stáció s mi főleg a Nagyböjt péntekjein alázatos szívvel térdelünk a stációképek előtt s kérjük az Úr Jézust, hogy ha kegyelmes volt érettünk szenvedni, végtelen kegyessége szerint bocsássa meg a mi sok-sok gyarlóságunkat, amelyekkel a keresztút nehéz keresztjét mi is a vállára tettük. Hiszen, ha gyarlók vagyunk is, de sajnáljuk, bánjuk a tévedéseinket és minden erőnkkel igyekszünk azokat jóvátenni.

Igy tesszük itthon. Hát mily buzgósággal kellett ezt cselekednünk Jeruzsálemben, ahol nemcsak a képek és szobrok figyelmeztetnek bennünket Krisztus szenvedéseire, hanem a Genius loci, a hely szentséges szelleme és az a tudat, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus valósággal végigszenvetelte a keresztthordozás gyötrelmeit ott, ahol a mi lábaink járnak.

Ez a szívbeli érzés, ez a lelket ostromozó

elgondolás az, ami a Kálvária járást mélysé-
gessé teszi.

Hogy aztán a keresztút a mai formájá-
ban nem méltó a 800 milliós kereszténység-
hez, az más lapra tartozik. Egyelőre: nem is
vesszük észre. jobban mondva: nem akarjuk
észrevenni.

A keresztutat a keresztes hadjárat népei
emlékezetessé akarták tenni azáltal, hogy
boltíveket építettek föléje. 550 méter hosszú
a keresztút, tehát olyan hosszú út, mint a
fehérvári Szentháromság szobortól a székes-
egyházig. A régi boltozatos ívek jelentős
része még ma is megvan. Azonban a köréje
épült házakat elfoglalták az arabok, akik bol-
tokat nyitottak az utcára. Ott seftelnek, al-
kusznak, veszekesznek, amikor mi imádko-
zunk. Egyes helyeket erőszakkal, pénzzel —
Isten tudja hogyan elfoglalták a keletiek.
Kisebb nagyobb kápolnákat, templomokat,
imaházakat építettek a Krisztus vérével, ve-
rejtékével, gyötrelmeivel megszentelt helyeken.
Más stációk még pogány kezekben vannak,
akik nem látják szívesen a nekik idegen em-
berek idegen áhítatát.

Minden szent hely mélyen az utca
szintje alatt van, amennyiben a későbbi épít-
kezések alkalmával több méterrel feltöltötték
a talajt. Az a hely, ahol Krisztust Pilátus elé
vitték, most török szanatórium.

Ahol Pilátus kimondotta az ítéletet, hogy
átadja a mi Üdvözítőnket az ellenség kénye-
kedvének, az most a Sion apácák kezében
van. Talán szabad erről egy kissé bővebben
szólni. A Sion papok és apácák intézetét a
két Ratisbonne testvér: Tivadar (1802—84)
és Alfonz (1812—84) alapították.

Egy roppant gazdag strassburgi zsidó bankár fiai voltak. Ők maguk mondták el, hogy mint hitetlen emberek csak gúnyolódtak a keresztény vallás felett, de egy különös isteni kegyelem egy pillanat alatt átalakította

Az Ecce Homo ív a keresztúton.

a lelküket és a gazdag zsidó fiuk szerzetessékké lettek és minden vagyonukkal és minden erejükkel a zsidók meglérését igyekeztek előmozdítani. Ők építették a Gabbatha, másként Litho trotos vagyis Krisztus elítélte-

tésének helyén a gyönyörű templomot. Nem nagy, de annál mélysegebben megható. Rengeteg kutatás után teljes egészében fölfedezték azokat a nagy lapos köveket, amelyeken Krisztus fölött a szörnyű ítélet szavai elhangzottak. A köveken ma is láthatók a kockajáték számára bevéselt rovátkák. Gyönyörű Krisztus szobor is beszél ugyanott hozzánk.

Az Ecce homo ívét is a keresztes vitézek építették. A hagyomány szerint ebbe az ívbe beleépítették azt a két követ, amelyen Krisztus és Pilátus állottak, amikor Pilátus hogy szánalmat keltsen a zsidókban, eléjük állította a megostorozott, tövissel megkoronázott Krisztust és ezt mondta:

— Ecce homo! Íme az ember! Vagyis: ezt az agyonkínzott, megcsúfolt embert követelitek ti megfeszítésre, aki legnagyobbat és legjobbat cselekedte veletek!

A zsidóknak azonban csak egy válasszuk volt minderre:

— Feszítsd meg.

Igen érdekes a Szent Veronika háza, a hatodik stáció. Ennek a háznak ajtaján lépett ki a gyengédlelkű asszony és puha fehér kendőjét ráterítette sz. Úr Jézus verejtékes orcájára. Az Üdvözítő megenyhült a jóságos cselekedet hatása alatt és azzal jutalmazta meg szent Veronikát, hogy fájdalmas arca vonásait mint egy festett képet, rajthagyta a fehér kendőn. Ez a kendő ma, 1900 év után is megvan és Rómában, a szent Péter templomban ünnepélyes alkalmakkor most is látható.

Szent Veronika házának mostani tulajdonosa behitt bennünket a lakásába és meg-

mutatta hogy hol lakott egykor Krisztus Urunk jötevője. Hát bizony a mostani fel-fogás szerint egyszerűen elriasztó helyiségek ezek. Sötétek, mélyek, tele üregekkel, cisz-

A Veronika-utca.

ternákkal. Mentünk grádicsokon le, grádicsokon föl és azt mondtuk: — Édes jó Istenem! milyen óriásit haladt azóta az emberi kultúra! Mennyivel igényesebbek vagyunk mi, az elkényeztetett utokor! Szent Veronika bizonyára gazdag asszony volt, mert a há-

zában sok helyiség volt. De hogy a szobái milyenek voltak, arról jobb nem beszélni.

A hetedik stáció, az Üdvözítő második leroskadásának helye. Itt a jó ferences atyák egy elég tágas és szép kápolnát építettek.

Közel vagyunk már a Szent Sírhoz, a keresztre szögezés és fölfeszítés helyszínéhez, amikor utunkat állja egy odaépített fal, amelyet a kopt keletiek építettek. Meg kell kerülnünk és zeg-zúgos utakon kell haladnunk, amíg végre föl s aztán ismét lefelé haladva a Szent Sírhoz érünk.

Annyit újra megállapítottunk, hogy a Via Crucis, a keresztút ma már nem szennyes, nem kellemetlen, mint amilyen évekkel ezelőtt volt. Az angol uralom nemcsak az országutak sima aszfaltján, hanem a szent helyeken is érezteti tisztogató, rendtartó hatalmát.

Az utolsó vacsora terme.

Jeruzsálemben közel Dávid tornyához, még közelebb a Dormitiohoz, egy ütött-kopott török templomot találunk. Jelenleg a dervisek kolostora. Pedig nagy kincset, drága ereklyét rejt magában: itt költötte el az utolsó vacsorát Nagycsütörtökön este az Úr Jézus. Ide gyűjtötte össze 12 tanítványát és mondotta el a világtörténelem egyik legnagyobb súlyú kijelentését:

*Ez az én testem,
Ez az én vérem.*

Hány millió és millió templom, kápolna, székesegyház épült azóta a világ minden részén, valamennyi főképen azért, hogy külső díszükkel, drága kivitellükkel méltók legyenek

Krisztus Urunk legfelségesebb ajándékához, a szentmiséhez.

Az ember azt hinné, hogy ezt a nagyszerű eseményt olyan emlékmű örökíti meg, amelyre minden keresztény büszke lehetne. A valóság azonban más. Aminek oka, hogy Jeruzsálemben sok század óta nem a keresztények, hanem a törökök az urak. Az utolsó vacsora szent helyéhez valószínűleg azért ragaszkodnak, mert a sok zarándok mind megfizeti a belépő díjat s ebből az egyébként koldus dervisek igen szépen megélnék.

Mikor belépünk papucsot húznak a lábunkra. Török hely, imaterem, tehát nem érintheti a hitetlenek lába. Sőt azt is megtiltják, hogy a keresztények ott imádkozzanak, mert hiszen mi sem természetesebb, mint az, hogy a keresztény ember végignéz az üres termen, érzi lelkén végigfutni a meghatottság áramát:

Ó, édes Jézusom! itt adtad nekünk a te legnagyobb, örökké tartó ajándékodat, a mennyei kenyeret, az angyalok eledelét... imádkozni akar, de a török rászól, hogy itt nem szabad imádkozni.

Mintha a jeges tenger hideg árama csapna meg bennünket, egyszerre érezzük, hogy itt légköri, eszmeköri, szívbéli összeütkezések vannak. Letompítjuk az önként kitörni akaró lelki vihart, lenyeljük a keserűséget és szomoruan nézelődünk a teremben és azt gondoljuk:

— Istenem! Mit alkotnának it a jó ferences testvérek, ha ez a hely az ő kezükben volna.

Tovább nézünk és lépcsőket látunk. A török előre tessékel bennünket és egy szoba

ajtajához vezet. Benézünk. Egy nagy, szőnyeggel leterített alkotmányt látunk a szintén üres teremben. Azt mondják, hogy Dávid király koporsója, aki most már 3000 éve porladozik alatta. A csontjai bizonyára por, hamu, semmi lettek s a kegyelet virrasztana felette, ha virrasztana. Annyi bizonyos, hogy a zsidók legnagyobb királya volt és valamivel többet érdemelne, mint amennyiben részesül.

Megjegyzések.

Amiket ezután a Holttengerről, a Jordán folyóról és Heródes palotájáról elmondani fogok, nem érintik már a szent helyek kegyeletének aranyos himporát.

Mielőtt róluk beszélnék, úgy érzem, szólnom kell azokról a megjegyzésekről, amelyeket az ember a Szent Földdel kapcsolatban itt is, ott is hall.

Általános a vélemény, hogy a szentföldet járó ember mélyen csalódik, keserűen kiábrándul azokból a várakozásokból, amelyekkel a világ legszentebb helyét körülálmodta.

Igaz-e ez?

Igaz is, nem is.

Különbséget kell tenni.

Nincs szó, nincs leírás, amely a szent helyek halhatatlan értékét eléggé felbecsülni tudná. Én legalább úgy érzem, hogy az egész lelkem, az egész világnézetem átalakult. Megnagyobbodott. Nemesebb, magasabb, gazdagabb lett. Tudom, hogy ehhez elsősorban hit kell. Aki a szent helyeket látogatja, elsősorban legyen tisztában azzal, hogy a lényeg, a Krisztus Urunk születésére, életére, szenvedésére, halálára vonatkozó adatok igazak —

amit látok, az mind csak az adatok megerősítése.

A hívő ember elsősorban a lényegét nézi, a mellékkörülményeket egyelőre észre sem veszi. Ugy van, mint a nagyon szomjas vagy nagyon éhes ember. Nem azt nézi, hogy a pohár vagy tányér csorba-e, hanem azt, hogy az éhségét vagy szomjuságát akarja belőle csillapítani.

Kezembe veszem az evangéliumot és azt veszem észre, hogy minden sora más, mint azelőtt volt. Mikor az Úr Jézusról olvasok, lelki szemeimmel látom, szemlélem azokat a helyeket, ahol járt, ahol beszélt, ahol csodáit művelte, ahol szenvedett. Mintha a betűk holt betűk lettek volna azelőtt és most elevenek, élet, mozgás, rajongás be szélnek bejőlnek.

Hallom a reggeli harangszót, az Angelust és úgy érzem, hogy más a hangja mint azelőtt volt. Mióta? Azóta, amióta Názáretben a reggeli Angelus édes, bűvös bájos melópiája a fülembe csengett:

Ave, ave, ave Maria!

Ave, ave, ave Maria!

Mióta hazaérkeztem, állandóan keresem a hasonlatot, amely a régi és új hangulat közti változást megmagyarázza. Minden hasonlat sántikál, de ez itt mégis talán legjobban megfelel:

Valamikor a középkorban az volt a szokás, hogy a gyermekeket már a bölcsőben eljegyezték egymással. Jegyesek voltak, sokszor anélkül hogy éveken, évtizedeken keresztül látták volna egymást. Csak beszéltek

nekik, velük a jegyesről. Elmondták, hogy milyen, hogy szép, jó, gazdag, ilyen a földje, olyan a háza. Szerették láthatlanul is egymást, mert hiszen jegyesek voltak, vágyódtak is egymás után, míg végre sok-sok év után megláthatták egymást. Az álom, az elképzelés valósággá változott és akkor azt mondták, mint amit mi mondtunk: A valóság egészen más mint az elképzelés, a bírás más, mint az álom élete.

Mi is kisgyermek korunk, úgyszólván a bölcső óta álmodoztunk a kis Jézusról, a mi játszótársunkról, a jó gyermekek példaképéről. Aztán naggyá lett a lelkünk előtt a nagy, a hatalmas csodatevő isteni bő'csességű Jézus. És végül az élet sok csalódása után miénk a szenvedő, a kálváriát járó, megcsúfolt, keresztfeszített Jézus, aki minden szenvedések után a feltámadás győzelmének palmaágát, az üdvözülés reménységét tartja kezében.

A szentföldi út az én lelki életemet olyan gazdaggá tette, amiért semmiféle áldozat nem lehet nagy és ha tízszer akkora lett volna, akkor se lett volna nagy.

Nagyon, de nagyon igazat adok Ijjas dr.-nak, aki azt mondta, hogy minden biblikus tanárnak legalább egy esztendeig a Szentföldön kellene tanulmányokat végezni. Es talán szabad azt mondanom, hogy az a pap és az a hívő, akinek valamiképen módja van a nagyvilágban körülnézni, annak legfontosabb útja a Szentföldre legyen. A katolikus pap élete száz százalékkal súlyosabbá és értékesebbé válik, ha a Szentföldet meglátogatta.

A Szentföld sivársága.

Azt mondják, hogy bennünket, magyarokat föltétlenül kiábrándít a Szentföld külső sivársága. Azt mondják, hogy a jó Isten szebb, lelket üdítőbb helyet is választhatott volna az Ő szent fia földi élete számára.

Ebben is van valami igazság, noha igazán nagy vakmerőség kell ahhoz, hogy valaki tanácsot akarjon adni a jó Istennek.

A válaszadásnál vissza kell előbb térnem arra, amit a Szentföld meglátásának első napján mondtam, hogy t. i. a Szentföld nem volt mindig olyan kétségbeejtően sivár, köves, sziklás, mint most. Tejjel, mézzel folyó Kánaán volt az, gyönyörű erdők, a Libanon évezredes cédrusai lehelték illatukat, a völgyek telve lehettek virágokkal, gyönyörűséggel s mivel az erdők és virágos rétek testvérei és szülői a viharoknak és esőknek, biztosra vehetjük, hogy esők nemcsak télen, hanem nyáron is voltak.

Ez a nyomorúság csak akkor kezdte kinozni az embereket, amikor a telhetetlen kapzsiság nekiesett az erdőknek és kegyetlenül pusztított, irtott anélkül, hogy ültetett volna. Jöttek a téli viharok, a zuhogó záporok, lemosták a termőföldet, míg végre nem maradt egyéb, mint a szikla, a kopár, élettelen, virágot, fűvet nem tápláló, csak az élet árvaságát öregbítő pusztaság.

Tehát nem a jó Isten választotta meg rosszul az Ő szent fiának tartózkodási helyét, hanem az emberek csufították el azt, amit az Isten szépnak alkotott.

Egyébként az egész Szentföld a mai formájában, szomorú sivárságával csak olyan,

mint maga az ember a maga rombolási ösztönével. Az Isten mindent szépnek alkotott s az ember mindent bemocskolt. Az Isten munkája a virágos föld, az emberé az irtás. Gyönyörködünk a kis gyermek ártatlan bájában, de társaság, irodalom, színház, film, sőt sokszor a szülők versenyeznek abban, hogy a gyermek lelkét elrútsák.

Milyen szép volt Mexico, meghatottság nélkül nem lehetett beszélni az orosz nép vallásosságáról, Spanyolország klasszikus talaja volt a katolicizmas szebbnél szebb alkotásainak, Németország, Ausztria büszke volt az ő szervezett vallásosságára — és most mindenütt rom, kiabáló, napsütésben égő pusztaság, akár Palesztina sziklarenetege. Miért? Talán azért, mert a vallástalanság jobb embereket nevel, mint amilyenek az istenhívők voltak? Szebb most a spanyol föld? Szebb Mexico? boldogabb Oroszország? szabadabb, terrormentes Németország és Ausztria? A felelet kézenfekvő. A magyarázata pedig, hogy a sátán felülkerekedett az emberekben és összerombolta azt, amit az Isten szépnek alkotott.

Miért a török az úr a Szentföldön?

Ez is fájó keserű kérdés.

Megértjük azt, hogy a Krisztus utáni hetedik század nagy vallási mozgalma, a mohamedanizmus, amely a kardot tette a hittérítés eszközéül, oly erős volt, hogy az akkori népek nem tudtak megállani előtte. A politika és vallás egy vezető kezében összpontosult, a hadvezér Allah nevében törte össze ellenfeleit és ellenségeit. Ezt megértjük. Azonban

azóta a franciák, spanyolok és angolok elfoglalták a törököktől Marokkót, a franciák Algirt, az olaszok Tuniszt és Lybiát, az angolok Egyiptomot, sőt Indiát is.

Miért maradt Krisztus Urunk szent földje a legutóbbi időkig a pogány török kezén?

Talán azért, mert az Úristen szomorúsággal látta a kereszténység szétszaggatottságát: Katolikusok, keleti oroszok, görögök, örmények, koptok, jakobiták, mechtaristák stb., azután a legalább 200 felé szakadt protestantizmus stb. Ez valamennyi jogot formál a szent földhöz, Ki tud köztük igazságot tenni? Ők maguk semmi esetre. Tehát az Úristen fölējük állította úrnak, rendcsinálónak a pogány törököt. Ez a keresztények sorsa és szégyene.

Igaz, hogy 1919 óta Anglia az új Palesztinában, de az új angol uralom lényegében nem csökkentette a keresztények lealázó helyzetét. Anglia úr azért, mert Palesztina katonai állomás Európa és India közt. Anglia kezébe vette a hatalmat, mert meg akarta jutalmazni a világháború bankárjait, a zsidókat. Hogyan jutalmazza meg? Úgy, hogy Palesztinában visszaállítja a zsidóországot. Visszaállította? Dehogy! Csak arra vigyáz, hogy a zsidók és arabok mint nép agyon ne verjék, ki ne irtsák egymást. Angliának az a fontos, hogy Palesztinában az övé legyen az uralom, de se a zsidókat, se az arabokat magára ne haragítsa. A zsidókat azért nem, mert a háborúban legjobbkor jött a zsidó pénz, a mohamedánokat pedig azért nem, mert Indiában 200 millió mohamedán van, akiket Anglia szintén nem akar maga ellen lázítani. Mert India Anglia legjobb fejőstehene.

Tehát nézi, védelmezi a veszekedőket. Hadd szaggassák egymást. Azonban mégis úgy, hogy egyiknek se történjék nagyobb baja: *Üsd agyon, de ne nagyon.*

Mi a szenthelyek legfájóbb sebe?

Nem a sziklák sivársága, nem a török, nem az angol, sőt még a zsidó sem. A legfájóbb seb az, hogy a szent helyek jelenlegi birtokosai nem állanak azon a krisztusi magaslaton, amelyen állani kellene.

A keletiek azért nem, mert nincs rá tehetségük, a katolikusok azért, mert nincs rá alkalmuk.

Ha a legkisebb porcikámig katolikusnak érzem is magamat, vagyok annyira felvilágosodott, hogy a mások istentiszteletét megbecsülöm s ha egyebet nem tehetek: néma tisztelettel nézem. De amikor összegezem lelkemben a Jeruzsálemben és környékén való tapasztalataimat, kénytelen vagyok megállapítani, hogy a katolikusok istentisztelete, amelyet a Szentföld szent helyein megvalósítanak, oly magasan áll a keletieké fölött, hogy azok az első pillanatban eltörpülnek előtte.

Ha csak a szentsírra, annak dűledező, otrombán, hidakkal megtámogatott falaira gondolt, kérdés: miért nem restaurálják gyökeresen? miért nem építik újra? Az a felelet rá, hogy a keletiek nem engedik. Miért nem engedik? Féltekenységből?

Kérdelem: miként lehetséges, hogy a kereszténység legdrágább helyét úgy agyon, úgy össze-vissza építették, hogy az ember ideoda botorkál a labirintusokban? és nemcsak az építészmérnök, nemcsak a régész, de a ma

érkezett laikus is első széttekintéskor látja, hogy azokat az esetlenül odaépített falakat le kellene bontani. Levegőt, perspektívát, áttekintést kellene engedni, hiszen ez illenék a szent helyekhez. Mi egynéhányan voltunk csak és éreztük a levegő megfulladását, de mi van akkor, ha ezrek meg ezrek tolonganak, imádkoznak, énekelnek a szent helyiségekben?

Magam elé állítom a betlehemi bazilikát. Milyen szép volt a konstantini három portálás, tágas, áttekinthető bazilika! És milyen szégyen a mostani szűk, alacsony bejárat, amelyen keresztül csak lehajolva lehet belépni! Minek építettek a keletiek a születési barlang fölé otromba, stylustalan falakat? Minek építettek egymás hegyére-hátára bazilikákat!

Hiszen mindez megszenteltségtelenítése a Krisztushoz fűződő emlékeknek!

És ha megnézem és összehasonlítom a katolikusok és keletiek eljárását az istentiszteletnél — amikor látom azoknál a ragyogó csínt és tisztaságot és ezeknél a füstöt, a kormot, a feketeséget, kell-e kérdezniem: melyik méltó a mi Urunk Jézus Krisztushoz?

Nem akarok bírāja lenni senki belső áhitatának, de az talán mégse járja, hogy mikor a katolikusok a szent sírnál nagymisébe kezdenek, akkor összeáll öt kopt pap és torkaszakadtából úgy ordít, hogy csak az orgona fortissimoja tudja őket túlharsogni. Ezt, meg a betlehemi másik furcsaságot is néhai Bölcskey Ödön barátom könyvében olvasom. Betlehemben a katolikus istentiszteletet úgy tették lehetetlenné, hogy öt keleti pap elkezdett füstölni és a katolikusok kénytelenek voltak a

szük helyiségből eltávozni. Ez lehet — szerintük jó vicc, — amien akkor a török katonák is jól mulattak, azonban a szent helyen nem lehet helye annak, akinek ilyen otrombaságokban kedve telik.

Én elhiszem, hogy a keleti papok fanatikusai az ő vallási meggyőződésüknek, azt is elhiszem, hogy a fanatizmushoz a gyűlölet is hozzátartozik, azonban se egyik, se a másik nem méltó a mi Urunk Jézus Krisztushoz. Ha jó nekik otthon, ahol a maguk nyája körében laknak, de nem lehet jó Jeruzsálemben és Betlehemben, ahol a másokkal való megférése lehetőségét is keresni kell.

Hogyan lehetne segíteni?

Ugy, hogy a szent helyeket átépítésre és gondozásra átadnák a katolikusoknak.

Miért a katolikusoknak?

Először: a katolicizmus a világ legnagyobb vallása: 400 millió ember, akiknek egy a hitük, egy a fejük, egységes a kormányzatuk. Velük szemben állnának az oroszok, akik azonban számtalan szektára szakadoztak szét. A cár halála óta nincs vallási fejük, aki tekintélyével és anyagi javaival a nagy munkát támogatni tudná. A görögök, szerbek, bulgárok, románok valamennyien külön-külön állnak egymásól és számukat ille'őleg is csak milliókról lehet szó. Az örmények, koptok, jakobiták, mechitaristák csak százezres vagy pláne csak tizezres tömegekben érvényesülhetnének. A protestánsok szintén több száz felekezetre oszlanak. Nincs egységes vezetésük. Egyébként pedig most sem vesznek részt külön istentisztelettel a szent helyeken.

Másodszor : a katolikusok elő tudnák teremteni azt a tetemes, sok millióra menő összeget, amely elsősorban a Szentsír, azután a betlehemi bazilika megépítésére szükséges volna.

Harmadszor : a katolikusok bizonyosságot tettek és tesznek az ő nagyszerűen kifejelett műérzékükről. Aki megnézi a Dormitio vagy az Agonia templomát és összehasonlítja a meglévő szent épületek szomorú helyzetével, az az első pillanatban tisztában van azzal, hogy a katolikusok műízlése toronymagasan áll a többiek fölött és már ezen az alapon is egyedül hivatottak a kérdés megoldására.

A mai idő volna erre a megoldásra a legalkalmasabb. Miért ? Azért, mert a helyzet teljesen megérett, sőt sürgei a végleges megoldás az épület leromlása miatt.

A szent épületek méltó rendbehozása az angolok hatalmi szava által volna lehetséges. Ha ők beleegyeznének, az akadályokat, illetve akadékoskodókat eltávolíthatnák az útból.

Ki bírhatná rá az angolokat az engedély megadására és biztosítására ?

Ki ?

Benito Mussolini,

a kereszténység providenciális nagy embere, akinek lángelméje dddig is új utakat vágott a történelem fejlődési útján. Ő tart fenn az angolokkal olyan összeköttetést, amely beleigazítaná a történelem szekerét az új kerékvágásba.

Attól pedig ne féljen senki, hogy a katolikusok megekadályoznának más keresztényeket a szent helyeken való ájtatosságokban.

Hiszen, ha eddig meg tudtak velük lenni, ezután is meglennének. Csak az istentiszteletek időpontját kellene megállapítani.

A jelenlegi háborús zavarok remélhetőleg hamarosan elmúlnak. Ezalatt az idő alatt elő lehetne készíteni a restaurálás terveit és költségeit s a béke szárnyai alatt begyógyíthatnák a nyitott sebeket.

Parányi kis pontnak érzem magamat a keresztények százmilliói közt, azonban — azt hiszem — egy általánosan érzett óhajnak adok kifejezést.

Fekete hittestvéreink.

A Casa Novában egy belga úron kívül és kívülünk csak 12 vendég volt. 12 kopt pap: egy püspök és 11 papja. Szép, hosszú szál, csupa izom, csupa ideg emberek, azonban az ábrázatjuk olyan fényes fekete volt, mint a fehértvári csizmaszár vesárnap délelőtt, amikor misére megyünk.

A püspök különösen szép, imponáló ember volt. Nem a feketesége miatt, hanem azért, mert püspök volt. A szép piros kis sapkája, a piros gombú, szegélyű reverendája s csillogó szép püspöki aranykeresztje, a hosszú fekete szakála pompásan állt neki. Kiadtam az ordért az ifjuságnak:

— Urak! ha a püspök jön, fölállunk és mélyen meghajtjuk előtte a fejünket.

Úgy is lett. A püspök úr pedig mosolyogva, kegyesen fogadta az üdvözlésünket. Mi pedig mód nélkül büszkéek voltunk a mi katolikus voltunkra. Ettől a jó embertől elválaszt bennünket 4000 kilométeres távolság, származás, kultúra, egy azonban ugyanaz:

az utolsó betűig megegyező katolikus vallás. Lehettek köztünk háborúk, országok, népek összeomlásai, egy azonban: a Krisztus hitét megőrző és valamennyiünk lelkében összetartó római pápa közös atyánk valamennyiünknek.

Valóban nagy szerencse katolikusnak lenni!

Kirándulás a Holttengerhez.

Junius 28.

Palesztinában jarni és a Holttengert meg nem nézni, annnyi, mint az óperenciás tenger partjára eljutni és nem lógatni le a lábat a semmibe.

Vezérünk és kalauzunk újra a jó Ijjas dr. volt.

Sofförnek pedig Fuadot fogadtuk meg. Ez a villogó szemű, örökké mosolygó, ezerféle hájjal megkent arabus igazi tipikus példája az életrevaló keleti embernek. Mindenféle nyelven beszél, még magyarul is. Aradi barátunkat négy év előtt fuvarozta, de a találkozás első pillanatában ráismert és elmondta, hogy akkor merre jártak. Minekünk azért is jó volt, mert százszázalékos biztosíték volt az arabok támadása ellen. Mert a levegő tele volt puskaporral.

Ijjas barátunk elmondta a közeli napok eseményeit, ahogyan a jeruzsálemi ujságokban olvasta. Elmondta, hogy azokban a napokban öltek meg az arabok egy szaléziánus pátert. Az volt ellene a gyanújuk, hogy ő árulta el valamelyik gyilkosságukat. Meglesték amikor lovon egy fiú kíséretében gyónatni ment. Tizenegyen támadtak rá. Először

botokkal agyonverték, azután késsel elvágták a torkát, végül egy sereg golyót lőttek a holt testébe. A kis írő fiú meg a ló gazdátlanul hazafutottak.

Elmondta azt is, hogy előtte való este, amikor hazafelé ment, belekeveredett egy utcai lázadásba, amelyet a jeruzsálemi zsidók indítottak. Az történt ugyanis, hogy az angolok egy zsidót gyilkosság miatt föl akartak akasztani. Erre megmozdult az egész zsidóság. A kormányzó a világ minden részéről kapott táviratokat, hogy az akasztást ne hajtsák végre. A jeruzsálemi lapok szerint a zsidók egy millió fontot vagyis 25 millió pengőt ajánlottak fel a fölakasztás elakasztására. A jeruzsálemi zsidók pedig utcai lázadást rendeztek. Irtózatos lármát csináltak, fenyegetőztek, rázták az öklüket, ordítottak, köpködtek. Az angol rendőrség egy darabig nézte őket, aztán megindultak feléjük. A zsidók akkor szétfutottak. De csak a legközelebbi utcáig. Ott újra összeverődtek és folytatták a lázadást tovább.

Hogy mi lett a vége, Ijjas dr. nem akarta megvárni, mert jobbnak látta az osztrák-magyar zarándokház falai közé visszavonulni.

A zsidók egyébként, ha vannak is köztük örült fanatikusok, elég gyáván viselkednek. Amit mi is olvastunk az újságokban a bombát egy leány vitte a kosarában, a merénylő onnan kapta ki, belehajította az arabok sűrű tömegébe és rögtön el is tűnt. Szóval: nem úgy csinálják, mint ahogyan a régi magyar betyárok csinálták, hogy a támadás előtt odaszóltak:

— Védje magát az úr!

A jeruzsálemi keresztények szerint a

zsidók támadása nem jár sikerrel, mert men-
nél több az arab áldozat, annál nagyobb az
elkeseredés. És mivel a mohamedánok száma
1–2 száz millió, a zsidók maguk provokál-
ják a szent háborút

Annai bizonyos, hogy egyáltalán nem
éreztek magánkat kellemesen, amikor Ijjas
barátunk így jellemezte a helyzetet:

— Urak! amikor mi itt az autónkkal
végigsiklunk, a sziklák és szakadékok közül
állandóan 30–40 szem figyel bennünket. Az
arab szeme éles, mint a sasé. Jól látják, hogy
Fuad vezeti az autót, de ha nem az vezetné,
hanem valamiféle zsidó soffőr, olyan golyót
kapnánk a kis hasunkba, hogy Magyarországra
helyett mehetnénk a klinikára foltoztatásra.
Egyebekben pedig siessünk, mert 6 órakor
becsukják Jeruzsálem kapuit, 7 órakor pedig
mindenkinek otthon kell lenni a lakásában.
Ostromállapot van.

Tehát siessünk!

Fuad rákapcsolt és rövid idő múlva föl-
csillant a Holttenger mozdulatlan tükre.

Meleg volt, mint a pékkemencében és
füledt, párás volt a levegő, mint a mosó-
konyhában. Ennek pedig az az oka, hogy
Jeruzsálem és a Holttenger közt 1200 méter
a nivókülönbség. Jeruzsálem 800 méter ma-
gasságban fekszik a tenger színe fölött, a
Holttenger pedig 400 méter mélységben a ten-
ger színe alatt.

A finom aszfaltos autót út után hepe-
hupás dűlőutak következtek.

Messziről a Holttenger sekély szélén
fehér kiöntések vannak. A zsidók, mint prak-
tikus üzletemberek, a sűrű sós vízből ten-
geri sót szűrnek.

A hőség fullasztóan nehezedett a mel-
lünkre. Egyetlen falevél nem mozdult, már
csak azért sem, mert semerre még csak egy
árva fűszálat sem láttunk. Csupa homok min-
den a tenger keleti partján magas hegyek
emelkednek. Az egyik sziklafokon egy ki-
emelkedő épületet láttunk. Emléktemplom.

— Ott van Nébó hegye. Ott állt Mózes,
amikor a 40 esztendei pusztai vándorlás után
népét az ígéret földjére vezette. Onnan nézett
le a termékeny völgybe. Ott csillogott a messze
távolban a Jordán ezüstös vize. A ligetek,
szőlőskertek, narancserdők, fügefaterdők, az
akkor még tejjel-mézzel folyó Kánaán ott te-
rült el előtte, mint vágyainak, álmainak, imád-
ságainak eleven megvalósulása, Mózes azon-
ban nem léphetett az Igéret földjére. Ott kellett
kilehelnie a lelkét szép hazája küszöbén.

Nem tudom, hogy Mózes kívánta-e a
Holttengert látni. Nem tudom. De ha látta
volna, nem sok örömét találta volna benne.
Az eltemetett pusztulás. Az élettelen víz,
amelyben semmiféle állat: hal, csiga, kigyó
stb. meg nem él. Oly sűrű a sótól, hogy ott
semminek nincs része az élethez.

Kérdi a nyájas olvasó, hogy honnan tu-
dom? Onnan, mert megpróbáltuk. Sőt nagy
szégyennek találtuk volna, ha meg nem für-
dünk benne. Mint egyszer annak idején föl-
mentem New-Yorkban a 47-dik emeletre, a
Niagaránál egyenesen a vizesés alá, Páris-
ban az Eiffel toronyba, Gibraltárban az angol
erődítmény belsejébe, Marokkóban a vad ara-
bok városrészébe, Norvégiában a Nordkap
legmagasabb csúcsára stb.

Mindent meg köll tapasztalni, ha már
egyszer fizet érte az ember.

A part homokja úgy égetett, hogy nem győztük kapkodni a lábunkat. A víz valamikéval hűvösebb volt, de nem sokkal. És sűrű, mint a török kávé, amelyben megáll a kanál. Persze a főcél az volt, hogy az ember anynyira bemenjen a vízbe, ahol már úszni lehet. Hát lubickoltunk is egy kicsit, már a böcsü-

A Holt-tenger.

let kedvéért is. Aztán a buzgó ficáncolás közben egy kicsit nyitva maradt a szemem csücske. Belecsapott a sós víz és úgy marta, hogy alig tudtam kipislákolni.

Végül a nagy próba: lefeküdni a víz tetejére. Az ember szétdobja a két karját és a két lábát s nyugodtan fekehetik a víz tetején, mert önsúlya folytán a test épületének csak kevésbbé érdemes részei kerülnek a víz tükre

alá. Csak azt sajnáltam, hogy becsesünket, az Új Fehérvárt nem vittem magammal, mert ott helyben, ingyen és bérmentve hanyattfekve elolvastam volna az érdeemes társaságnak, hogy zarándoktársaságunkat Szyriában rablóbandának nézték. Akkor legalább nem fickándozott és nem locsolódott volna az ifjúság olyan mértéktelenül.

Ne tessék gondolni, hogy a fürdés soká tartott. Dehogy! Hiszen a víz oly meleg, hogy akár abban is meg lehet izzadni. Az egész inkább a tisztességért történt, hogy az emberre itthon újjal ne mutogassanak, hogy ez az ember elment a Holttengerig, 3500 kilométer távolságra s ott a világ végén elfogyott a bátorsága, mert még a fürdőviztől is megijedt.

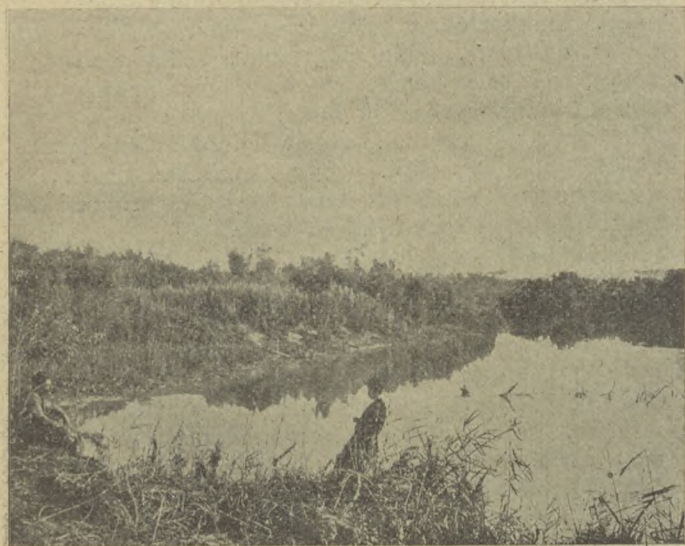
Tehát megferedőztünk. Az egészben az volt a legjobb, hogy a parton volt egy kabin, amelyben édes víz csorgott. Igaz, hogy meleg volt, mintha a tűzhelyről szedték volna le, azonban legalább lemoshattunk magunkról a vastag sóréteget. Mert ha Palesztinában jártunk is, azért a héringi és ruszli méltóságra mégse vágyódtunk.

A Holttenger körülbelül akkora és olyan hosszukás, mint a mi Balatonunk. Hajók is járnak rajta, sőt fürdőtelepek is vannak a partján, mert hát az embereknek minden kell, ami különleges. Ha azok a fürdővendégek ismernék a kék Balaton zöld vizét, hát egészen bizonyos, nem a Holttenger vizében sózatnák be a bőrkéjüket. Egyébként lehet, hogy nem érdemelnek különbet.

A Jordán partján.

A Jordán folyó Palesztina északi határán ered, észak-dél irányban végigáztatja az országot s aztán beleömlik a Holttengerbe.

Természetes, hogy meg kellett néznünk azt a helyet, ahol Keresztelő szent János Krisztus Urunkat megkeresztelte.

Jordán folyó.

Itt hangzott el az égi szózat:

Ez az én szerelmes fiam, akiben kedvem telik, Őt hallgassátok.

A Jordán elég keskeny folyó, úgy hogy a fehérvári gyerekek bizonyosan ambicionálnák, hogy még a kisebbje is keresztül tudná dobni. A vize zavaros, sötét. A szélén tele van sással, náddal, bokrokkal.

A parton egy kis kápolna van oltárral. Érdekes, hogy az oltárt Jákob 12 törzsének földjéről hozott kövekből építették. Jeleül annak, hogy a megkeresztelt Jézus a zsidóság és az emberiség egész teljességének üdvöztetésére szállt az emberek közé.

A Jordán vizét a keresztények mint csodatevő vizet használják. Ott egy szegény, érdemekben megőszült csacsi szállította a szent vizet. Ráakasztottak egy-egy pléhkannát jobbról is, balról is, aztán még egyet, aztán újra kettőt, meg még kettőt, úgy hogy egy hektoliternél bizonyosan több húzta szegény oldalát. Bizony szerettem volna odamondani a csacsi tulajdonosnak, hogy legalább itt a szent helyen legyenek irgalmasak az állatok legtürelmesebb teherhordója iránt.

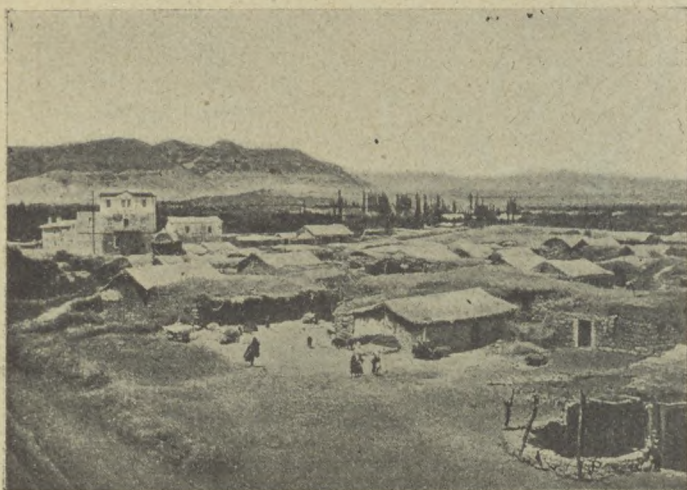
A Jordán vizéhez közel egy gyönyörű paradicsom díszlik. A ferenceseké. A sivatag közepén, ahol csak homok és sárgaföld látható, ezek a jó emberek nem sajnálták a fáradságot, hanem ültettek pálmákat, narancsfákat, a déli táj gyönyörűbbnél gyönyörűbb virágait. Vagyis nem azt kell gondolni, amit az arabok gondolnak, hogy Allah mindenről gondoskodik, minden úgy jó, ahogyan van, hanem fölhasználták a Jordán közelségét, öntözőcsatornákat létesítettek s mivel a napsugár özönnel dönti a nevelő áldást, meg is lett a siker, oly pompás, szívet-lelket vidámitó kertet létesítettek a kis kolostoruk köré, hogy mindenkit csodálatra ragadnak.

Bizony elnézelődtünk volna benne, ha Ijjas barátunk nem figyelmeztet, hogy még hátra van

Jerikó.

A sivatagon keresztül egy fél óra múlva már oda is kanyarodtunk.

Elég kedves kis fészek. Kedves, mert egy forrás vize megenyhíti a tikkasztó forróságot Amerre folyik, mindenütt pálmák, rózsák, fügefák s a délvidék megszámlálhatatlan fája, virága diszlik. Sőt a forrás mellett

Jerikó.

hűsítő italokat is juttatnak az eltikkadt emberiség fölűdítésére. Hát persze, hogy nem sajnáltuk magunktól, már csak azért sem, mert kellett, hogy legyen mit kiizzadni.

Ijjas barátunk fölhasználta a kínálkozó alkalmat és előadást tartott Jerikó falairól. Hiszen tudjuk, hogy a biblia szerint az Igéret földjét meghódító zsidók Jerikó falait nem ágyukkal, nem is faltörő kosokkal, hanem irtó-

zatos lármájukkal, harsonáik recsegő hangjainal döntötték le.

— Hát talán nem is volt benne valami nagyon csodálatos. Hiszen csak tessék meg nézni az itteni talajt. Nincs itt kő, szikla egy falat sem, hanem csak homok, meg sárgaföld az egész vidék. Ha ebből építették a várfalakat, hát azokat akár a szelíd zefir lengése is kimozdította a helyükről.

No lám! egy csalódással gazdagabbak vagyunk.

— Induljunk urak! — mondta bölcs vezérünk. — Az idő röpül s ha az est homálya a hegyekben talál bennünket, esetleg valamelyik arab puskás is homályosan, pláne zsidónak fogja látni az autóban ülőket, akkor aztán mehetünk arra, amerre a bors terem.

Bizony, ezek a folyton ismétlődő figyelemztetések úgy hatottak ránk, mintha hajtő vadászaton járnánk és mi a szűkülő körben lennénk. Nem mint gyáva nyulak, hanem mint Nubia párducai. Azonban Nubia párduca sem szeretnénk volna lenni, mert az sincs bebiztosítva a golyó elől.

A Gallicantus, a kakaskukorékolás háza.

Az utolsó napon Ijjas barátunk bemutatót egy új fölfedezést, Kaifás főpap palotáját. A tudósok nem rég állapították meg, hogy Kaifás nem a várban, hanem a Jozafát völgyének oldalában lakott, ahonnan pompás kilátás nyílt Pilátus háza felé. Hozzá vitték Nagycsütörtök szomorú éjjelén az Úr Jézus. Krisztust ott vallatták, ott állították ellene a hamis tanúk gonosz seregét, ott vitték le a földalatti sziklabörtönbe, amíg a kora reggeli

órákban Pilátus elé hurcolták. Roppant érdekesek — pláne Ijjas dr. magyarázata után — az akkori börtönviszonyok. Amikor a szerencsétlen elítélt két kezét egy-egy magasan a falba vésett nyílásba helyezték és onnan függött lefelé az egész test. Bizony kegyetlen eljárás. Tökéletes a magyarázat az elítélt cellájára, valamint a figyelő örök elhelyezésére vonatkozólag. Láttuk Heródes fürdőjét, ciszternáit s a helyet, ahol Péter, a gyáva apostol a cselédlányok vádlására háromszor tagadta Jézust. A harmadik tagadás után elkezdett kukorékolni a kakas. Mikor ezt Péter meghallotta, visszaemlékezett az Úr jövőbeliséire: — Mielőtt a kakas megszólal, háromszor tagadsz meg engem. És keservesen sirt. Ennek a szomorú jelenetnek a megörökítésére a jó szaleziánusok egy igen szép templomot, a Gallicantust, a kakas kukorékolásának templomát építették, Ezzel is bizonyították, hogy a katolikusok kezére jutott történelmi emlékek olyan gondozásban részesülnek, ami valóban méltó a katolicizmushoz.

Tíz óra táján indulhattunk el a tudományos kirándulásra s bizony elmúlt már 12 óra, amikor a sziklás, köves hegyoldalon, a Gye-henna irányából kikászolódtunk s indultunk fölfelé a várba. Tűzelt a nap, mint ahogyan a Gye-hennában szokott. Izzadtunk, mint a tücsök, nyögtünk, mintha autót toltunk volna, a nap azonban nem könyörült, hanem vigan nézte a szegény magyarok fölvonulását a hegyre. Ekkor történt egész utam legkeserve-sebbnek látszó megijedése. Mindent fiatalos könnyűséggel birtam addig, itt azonban egyszerre tapogatni kezdtem a tarkómat. Veszedeelmesen meleg volt.

— No! — gondoltam — a kakas nemcsak Péter apostolnak kukorékolt, hanem alighanem nekem is bekukorékolt.

Gondterhes fővel törtettem fölfele Dávid király tornya irányában és sűrűn forgattam árva koponyámban a gondokat, hogy mi lesz most, ha én aki eddig a fiatalságot képviseltem, lebetegszem, A napszúrás lehet hosszú betegség, de lehet halálos is.

Jelentkezett az első szymptoma. Elvesztettem teljesen az étvágyamat. Nem ízlett semmi, még a levesben főlt gyöngye füge sem. Ittam a vizet azonban nem kellett a bor.

— No! mondok — itt már nagy baj van, Sőt a jó öspörös szivar sem ízlett, se ebéd, se vacsora után.

Ez volt a nagy veszödelöm legbiztosabb jele.

Kértem a jó Istent, hogy ne hagyjon el, inkább lemondok a mások kivicceléséről.

Este a búcsú estéje volt. A jó Páter direktor, aki a ház gondjait viselte, nagyon akart kedveskedni nekünk s a többi közt pompás sültcsirkét szolgáltatott föl. Édes jó Istenem! — nyögtem szárnyszegetten — hiszen ez az én ideálom. Milyen jó lenne az íze, ha én most étvágynál lennék.

Még ennél is nagyobb lett a botrány, amikor a finom francia pezsgőt töltötték a széles szájú serlegbe. Egész életemben megkülönböztetett hajlandósággal viseltem ezen gyöngyöző ital iránt, le is gyűrtem, de úgy éreztem, mintha kismacskákat eresztettek volna a torkomba s azok mind a tíz körműkel nem délnek, hanem észak felé kapaszkodtak volna.

— Ó! Péter! Szent Péter! miért is tagadtad meg az Urat! Ha nem tagadtad volna meg, nem kukorékolt volna a kokas és ha nem kukorékolt volna, nem építették volna meg a Gallicantust és ha nem építették volna, én sem néztem volna meg és most ízlenék a csirkehús is meg a pezsgő is. Látod, te jó Péter, milyen gondot okoztál nekem.

Le voltam hervadva. A füleim átlátszóak lettek, hogy rajtuk keresztül el lehetett volna látni Sárkesziig. Nem szóltam, csak nyögtem.

Mi lesz velem?

Aztán nem lett semmi. Illetőleg annyi, hogy tagsági díj nélkül beálltam a gyorsan járók sportegyesületébe. Mert hát minden utazásnak főkelléke az, hogy az ember fiatal legyen.

Reggelre minden jól lett. Éhes voltam, mint egy farkas. Nem, mint két farkas. Csillogtak a szemeim és valami kimondhatatlan boldogsággal mondogattam a többiekkel együtt:

Gyerekek! Megyünk haza!

Nem láttunk ugyan mindent, amit még látni lehetett volna. Pl. nem láttuk a zsidók siratófalát, ahol pénteken az est homályában kaftános, hosszú, a szó legszorosabb értelmében furulya formájú pájeszes zsidók visszasírnak a 4000 esztendő előtti zsidóságot, amit a jelek szerint hiába sírnak vissza. De hát ha ezt meg akartuk volna látni, három nappal később kellett volna vissza indulnunk, csütörtök helyett vasárnap. Nem láttuk Haifát vagy Jaffát, mostani nevén Tel Avivot, a szép modern zsidóvárost. Erre azonban Ijjas barátunk azt mondta, hogy ne menjünk arrafelé, mert a vonatkisiklások ott mindennapiak. Ehhez

járul a másik esetleges meglepetés, hogy a golyók úgy röpködnek a levegőben, mint itthon a fecskék. Igaz ugyan, hogy se a zsidók, se az arabok nem ellenségei a zarándokoknak, azonban ha az arabok és a zsidók tudják is ezt, kérdés, hogy tudják-e a puska-golyók? Nem kíváncsiabb-e a golyó az arab-

A siránkozó zsidók.

nál és zsidónál? Nem szeretné-e tudni hogy esetleg milyen tanyája lenne a mi tomporunkban?

Tehát siratófal ide, Jaffa oda — a fő az, hogy ki nem lyukasztott bőrrel minél előbb hazajussunk!

Visszatekintés.

Mikor az ember egy ilyen nagy utazás végén, a világtörténelem egyik legmozgal-

masabb multú országának határához ér, a gondolatok özöne örvénylik a lelke előtt.

Nem Európa, hanem Ázsia az emberiség bölcsője. Az Úristen itt alkotta az embert s az ember innen indult először a boldogság kertjében, azután tövises és bojtorján közt meghódítani a világot kelet és nyugat, dél és észak felé.

Nem a századok, hanem az évezredek, a világtörténelem, születő, vándorló, küzködő, verekedő, emelkedő és elvesző fajok, népek, nemzetek, országok hullámverése csapkod a gondolkozó ember lelkén keresztül.

Mi volt a mindenkori ember vezérlő gondolata? A vallás.

A teste éhezve a kenyérért, a búzáért dolgozott, lelke szomjuhozva az Istent kereste.

Egy az Isten és az emberek a maguk módja szerint különbözőféleképen imádták az Istent. Ne vegye rossznéven az olvasó, ha tapasztalataimra visszagondolva összehasonlításokat teszek.

A zsidók.

Velük kezdem, mert hiszen ők voltak az Isten választott népe.

Két nagy kincset bízott rájuk az Isten. Egyik az egy Istenben való hit. A másik, hogy az Isten az ő lelkükbe ültette el a nagy várakozást, a minden szenvedések közt való reményt a Messiás eljövételében. Hogy eljő Az, Aki a bukott, tévelygő ember lelkét a tökéletesség legmagasabb fokára emeli.

A zsidóság 4000 esztendőn keresztül várta a nagy reménység beteljesülését s

amikor megvalósult, a zsidó népnek csak egy része értette meg az Isten gondolatát. Krisztust csak egy töredék fogadta el Megváltójának.

Ezek megismerték Krisztusban a mindenkiket magához ölelni akaró szeretet Istenét, aki nem hatalmi erővel, hanem az irgalom és jóság fegyverével akarja meghódítani a népek ezermillióit.

A másik, amely megölte a prófétákat és megkövezte azokat, akik hozzá küldettek, *elindult egy másik útra*. Olyan útra, amelyet szűk látókörű, erőszakos, önző emberek mutattak neki. Ezeknek nem le'ki, nem az egész világot szeretet által meghódító Messiás kellett, hanem egy olyan hadvezér, aki fegyverrel uralkodik s a népeket a zsidóság lábainak zsámolyává teszi.

A jövődőlés azonban teljes szigorával bekövetkezett. Eljöttek a szomorú napok, amikor az ellenség szétrombolta a szent várost, hogy kő kövön nem maradt. megszűnt Moriah hegyén a szent áldozat, a zsidó népet pedig szétszórták a világ minden részébe.

A zsidók megmaradtak mind mai napiglan a közülük támadt rövidlátó, önző és erőszakos emberek elgondolása szerint a régi úton. A 17 millió ember elszórtságában is sziget akar lenni a népek óceánjában. Meg akarnak maradni külön népnek, külön fajnak. Nem akarnak beolvadni az emberiség tengerébe. 2000 esztendő óta különböző eszközökkel dacolni akarnak a világtörténelem áradatával szemben.

És folyik a harc változatlan erővel.

A világháború szörnyű vérzivatar a

zsidóság egyes vezetőinek arra volt jó, hogy a népek csatáját csengő, guruló aranyak millióival ellenünk fordítsák. Jutalmul pedig a krisztusi ítélet megcáfolását, az 1900 esztendővel ezelőtt összeomlott Zsidóország viszszaállítását kérték.

A kalmár angol nép odaadta magát eszközül a shylocki kívánság teljesítésére. Tombol a harc a szent föld átokverte sziklái közt. Ömlik a vér, legtöbbször az ártatlannok vére.

És tombol a harc az öt világrész egyéb területein is. A népek ösztönszerűleg érzik, hogy a zsidóságban valami titokzatos, a népek jóléte ellen irányuló hatalmi erő lapang. Védekeznek ellene. Csúnya, brutális, sok helyen embertelen eszközökkel védekeznek ellene.

Az én lelkemtől azonban távol állnak ezek az eszközök és módszerek. Azt érzem, amit ott a Szentföldön, a zsidók most már 6000 esztendőös földjén éreztem és szeretném odakiáltani a zsidóságnak Krisztus szavait:

— Jeruzsálem! Jeruzsálem! hányszor akartam összegyűjteni fiaidat, mint ahogyan a tyúk összegyűjti az ő csirkéit szárnyai alá, de te nem akartad.

Értsd meg, zsidó nép, hogy Krisztus hívó szózata ma is feléd kiált. Krisztus ma is hí téged a szeretet, jóság, irgalom és megbocsátás ígéretével. Nem lehet a te sorsod, hogy a népek és nemzetek különce légy, amelytől szabadulni akarnak. Jöjj Krisztus szárnyai alá. Értsd meg, hogy ma is vár téged. A te sok, értékes, annyi szenvedés közt megacélozódott előnyös tulajdonságaid kell, hogy a nemzetek közkinccse legyenek.

Add oda szeretettel, ne keresd csak magadat, hanem a népek közösségét, hogy előre haladjunk a népek nemesebbre hivatottságának útján. Hiszen láthatod, hogy itt nem egyes emberek, nem angolok, nem arabok, hanem az évezredek, a világlörténelem legnagyobb tanítója, Krisztus beszél hozzád.

A mohamedánok.

Kétezer kilométernyi uton oda s ugyanekkora uton vissza törökök, arabok, mohamedánok közt jártam.

Nyitott szemmel néztem, láttam mindent.

1300 esztendővel ezelőtt szinte rázuhant a keresztény nemzetekre Mohamed vallása. Rázuhant a maga kérlelhetetlen erőszakosságával, amely a fegyvert a maga vallási elgondolása kiharcolásáért köszörülte élesre. Nem tagadta, hogy tanításának fundamentumát a zsidó és keresztény vallás könyveiből építette. Mindent átszőtt azonban a maga keleti fanatizmusával.

Hogy mint tanítás, mint nemzetnevelő tényező milyen érték a török népre, mutatja Kemal pasa eljárása, aki sietett népét a Korán, a mohamed vallás bibliájának hatása alól felszabadítani. Nem lehet ott haladás, amikor a fatalizmust állítják útmutatónak a népek országútján. Végignézttem száz meg száz falut, várost s láttam oly nyomorúságot, amely mindenkit megdöbbsent. Minek építeni, mikor Allah gondoskodik mindenről. Minek haladni, mikor minden jó úgy, ahogyan van. A történelem tanuskodik, hogy Krisztus idejében s az azt követő századokban Kisázsia, Palesztina, Egyiptom, Abessinia, Karthago a kultúra vi-

rágos kertje voltak. Egyptom pálmafás ligeteiben egy millió remete vonult félre a rómaiak keresztényüldözése elől. Kolostorok, könyvtárak, iskolák épültek s az emberek százezrei és százezrei nagyszerű, ma nekünk szinte érthetetlen irodalmi és társadalmi műveltségben és csodálatos békességben éltek a szép lelkek életét

Jött a mohamedánizmus és földült, fölperzselt mindent, kardélre hányta a százezrek életét. Az alexandriai, több százezer kéziratot magában foglaló könyvtárat azzal a jelszóval égették föl, hogy vagy benne van a Koránban mindaz, amit az alexandriai könyvtár és levéltár tartalmaz, vagy nincs benne. Ha benne van, nem szükséges, ha más van benne ártalmas, s elégették. Spanyolország gyönyörű, évszázadok alatt kialakult szépségei füstölő romhalmazzá változtak. Igaz, építettek a maguk gyönyörűségére ma is látható kéjlakokat, az is igaz, hogy a mérnöki tudományban jelentős haladást tettek, de ezerszer több, amit szétromboltak.

Magyarország Mátyás király alatt 4—5 millió lakossal birt, gazdag, hatalmas, köztiszteletnek örvendő ország volt. Európa tudósai, művészei csodájára jártak a gyönyörű városoknak, váraknak és könyvtáraknak. Jöttek a törökök és szét dúltak minden szépséget. Az egykor gyönyörű Buda várában az elföldeletlen döglött lovak hullái, a rom és pusztulás utálatossá tettek mindent. A magyar gyerekek, leányok százezreit vitték rabságra Konstantinápoly, Kisázsia környékeire. A rab magyarok siralma, bús, kétségbeejtően szomorú énekei visszhangzottak a rabláncok csörgése közt. Magyarország 4—5 millió lakosa 150 év

alatt másfél millióra olvadt le s akkora volt a nyomorúság, amelyről ma csak álmunkban lehet foglalkozni.

Ennek a rettentő, egész Európát végveszéllyel fenyegető pusztulásnak csak egyetlenegy intézmény, a pápaság tudott megfelelő hatalommal utjába állani. Európa és elsősorban Magyarország sohse tudja eléggé meghálálni azt a messzelátó, a népek sorsát atyai szívvel megérteni tudó gondosságot, amit a római pápák a török veszedelem elhárítására cselekedtek. Óriási tekintélyükkel, rengeteg pénzzel és minden tőlük telő befolyással mindent elkövettek a török veszedelem elhárítására, aztán a törökök Magyarországból való kiszorítására,

Mi pedig, akik a törökök közt jártunk s a mohamedán vallás annyi mindent megbénító hatását láttuk, elgondolkoztunk, hogy mindezt egyetlenegy ember kezdte s az általa fölidézett fanatizmus folytatta. Az elkövetkezett századok pedig igazolták, hogy a vallás lehet nagyszerű emeltyűje a nemzetek sorsának, de lehet megbénítója, tönkretévője is az emberi haladásnak és kultúrának.

A keleti vallás.

Keleti vallásnak nevezem a görög keleti, orosz keleti, bulgár keleti, román keleti, szerb, kopt, mechtarista, jakobita, stb. keleti vallást, amely Krisztust vallja alapítójának és fejének, azonban megtörte a Krisztus által követett egységet és elszakadt a katolikus Egyháztól.

A szakadás 1050 körül keletkezett.

Dogmatikai különbségek is voltak, azonban azonban meglátszott a minden áron való

erőltetés. A fő ok a hiúság és kevélység volt. A konstantinápolyi patriarka nem akarta elismerni a római pápa elsőségét és főségét, noha tudnia kellett, hogy Krisztus maga helyett csak egy főt rendelt az anyaszentegyháznak.

A pátriarka nem akarta elismerni a római pápát, akit elődei 1000 esztendőn keresztül elsőnek ismertek el, mivel azonban egyedül nem tudott érvényesülni, igénybe vette a császárok, a cárok politikai és anyagi támogatását. A világi hatóságok pedig erősebbek lévén nála, csakhamar teljesen fölé kerekedtek. Így lett a konstantinápolyi patriarka a bizanci császár, a moszkvai patriarka az orosz cár, a bulgár, a szerb, a román patriarka a maga uralkodójának alattasa, aki kötelességszerűleg teljesíti azt, amit az uralkodó az államrezon szempontjából szükségesnek tartott. Viszont az uralkodó gondoskodott a maga szolgáltnak rangjáról és javadalmazásáról.

Aki elolvassa Paléologue Mór moszkvai francia nagykövetnek „A cár országa” című kitűnő könyvét, láthatja az orosz egyház lealázott szerepét az állam életében s azt is, hogy miféle képtelen szektákra szakadozott szét.

Világért sem akarom a keleti papság Krisztus-hitét és a lelkük belső buzgósgát kétségbevonni, de a politikai hatalomtól való függés szomorú kísérője a keleti papságnak.

A helyzetük jelenleg szinte szánalmas és kétségbeejtő. Leri róluk a kopottság és rongyosság, az anyagiak lealázó hiánya. Meghalt a cár, az atyuska, megölték és most nincs, aki gondoskodjék róluk. Tőle függték és most ég és föld közt lebegnek. Ennél

azonban sokkal szomorúbbnak tartom azt a lelki beállítottságot, hogy az elszakadás után mindenkép igazolni akarván magukat, az igazságot gyűlölettel akarták palástolni és pótolni. A keleti papság egy része a római pápa fősege alatt álló latin papságot tévelygőnek, hamis, téves alapokon álló papságnak tartja, ezért gyűlöli. Ezt a gyűlöletet úgy ojtották bele és fázadokon át mindent elkövettek, hogy a szakadás minél mélyebb és áthidalhatatlanabb legyen.

Mi pedig csodálkozva látjuk, hogy a keleti vallás mennyire eltávolodott a krisztusi eszménytől, a szeretet és a százszázalékig való igazságosság vallásától.

Az elárvultság mostani szomorú helyzete sokakat kiábrándított már közülük. Látják, hogy mily nagy tévedés volt a vallást a politika szolgájává, egy ember önkényének eszközévé tenni. Krisztus vallása csak Krisztus igazságától függhet. Krisztus földi helytartója, az egyetlen fej — ha kell — a félvilággal szemben a martyromságig azt cselekszi, amire Krisztus őt rendelte: a kresztény vallás hamisítatlan megőrzésére és tanítására.

A keletiek a kényszerű helyzetben kezdik belátni, hogy 900 esztendőn át téves utakon jártak, sokat, nagyon sokat elrontottak és most igyekeznek jóvátenni azt, amit még jóvátenni lehet. Így az Úristen a rosszból, a kommunizmus szörnyűségéből is ki tudja sarjasztani a jót.

A protestánsok.

A száz és száz részre szétszakadozott protestantizmusról utoljára szólok. A szent helyekkel szemben ők vannak legkinosabb állásponton.

Mit tegyenek?

Kétfélekép cselekedhetnek: vagy tisztelik a szent helyeket, szent ereklyéket és szent személyeket — vagy nem.

Ha tisztelik, akkor ott vannak, ahol mi katolikusok vagyunk, amit mi 2000 év óta cselekszünk: hódolattal viseltetnek Krisztus élete, szenvedése, halála iránt, úgy, ahogyan mi viseltetünk. A mód, a forma lehet különböző, a lényeg azonban egy. Akár megcsókolom a szent helyet, akár csak a fejemet hajtom meg előtte, a lényeg egy, mert mindkettő csak tiszteletadás. Ők azonban a mi tiszteletadásunkat bálványimádásnak szokták nevezni. Ha tehát él a tisztelet a szent dolgok iránt, akkor az ő tiszteletadásuk is bálványimádás.

Vagy a másik eset: nem tisztelik a szent dolgokat, szent helyeket és szent személyeket. Akkor nincs értelme a szent helyeken való létezésüknek.

A protestánsok megfosztották magukat a szent áldozattól, amely minden vallásnak természetszerű velejárója. A pogányok embereket, állatokat ölnek meg az istenség kiengesztelésére; a régi magyarok fehér lovat áldoztak, hogy Hadúr győzelemhez segítse őket; a kínaiak aranypapírlemezket dobálnak a tűzbe; az indián a törzs legszebb leányát tette csónakra, hogy a Niagara örvényébe zuhanjon s ezért dús legyen a zsákmány a vadászaton.

Ez mind tökéletlen emberi elgondolás. A legtökéletesebb és egyetlen igazi áldozat: Krisztus véres keresztdozata volt, aki az egész emberiségért föláldozta magát. Ennek az áldozatnak folytatása a szentmiseáldozat, amely csak abban különbözik a Golgota áldozatától, hogy vérontás nélkül való.

A protestánsoknak nincs áldozatuk. Az istentisztelet náluk abban áll, hogy egy ember föllép a szószékre és beszél. Magyarázza a bibliát a maga fölfogása szerint, a hallgatók pedig elfogadják vagy nem fogadják el a magyarázatot, mert hiszen a bibliát a protestáns alapelvek szerint a hívek is szabadon magyarázzák.

Úgy-e, milyen nehéz ezeket az elveket a Krisztus által megszentelt drága kegyhelyek közé beilleszteni?!

A Szent Sír közvetlen közelében van egy szép protestáns templom. Sajnos, belépni nem lehet, mert amint azt Svájcban, Németországban, Norvégiában, Amerikában, Rómában s egyebütt tapasztaltam, csak istentisztelet alatt vannak nyitva. Legérdekesebb volt köztük a római. Egészen közel volt a Szent Péter templomhoz, ahova egész nap özönlött a hívők sokasága. A protestáns templomot egyszer sem láttam nyitva, pedig egy héten át naponta többször elmentem előtte. Az ajtó fölött azonban egy hangzatos felírás van:

LUX IN TENEBRIS.

Világosság a sötétségben.

Frázis! Vagy vigasztalódás? Amilyeneket nagyon sokat talál az ember a protestáns könyvekben. Ha ismernék a mi szép katolikus vallásunkat és olyannak ismernék,

amilyennek mi ismerjük, bizonyára nem volna szükségük az ilyen különösségekre, amelyeken csak mosolyogni lehet.

Mennél tovább nézi az ember a Krisztus bölcsője és sírja körül csoportosuló vallásokat és felekezeteket, annál inkább látja, hogy az emberek szörnyű sokat elrontottak abból, amit az Isten szépnek alkotott. Egy az Isten és csak egy az Isten igazsága. Krisztus is az egységet akarta és hirdette, amelynek változatlanul meg kell maradnia az idők végéig. Aztán jön egy ember, aki rést szakít az egység szikláján. Hogy magát igazolja, a másikat, az elsőt igyekszik befekeztíteni, mert minden elszakadásnál alapvető tényező a gyűlölet. Akik követik, még mélyebbre ássák a szakadékot. Mindennek igyekeznek más magyarázatot adni, úgyhogy egy idő, pláne századok múlva minden megváltozik a kezük, szavaik és magyarázataik folytán. Az igazságot, a szeretetet fölváltja a gyűlölet és a gyűlölet fölkelésének valóságos mestersége vagy művészete a követők lelkében. A cél pedig az, hogy a két fél minél messzebb távolodjék egymástól és hogy minél nehezebb legyen a visszatérés és közeledés. Ez mind az egyes emberek akarata, de nem az Istené.

Sokszor elgondolkodtam én ezen Jeruzsálemben és azt kérdeztem, hogy mit szól mindezekhez a jó Jézus Krisztus? Vajjon ott az Olajfák hegyén, amikor vérrel verejtékezett a próféta, a mindent előre látó Fiúisten, nem azért szenvedett-e, mert tudta és látta, hogy az emberek elhomályosítják az ő igazságait és annak szépségeit.

Ezért érzem, ezért vallom és ezért hir-

detem, hogy áldott mindenki, aki az egység visszaállításáért dolgozik. Krisztus akaratát teljesíti, az ő végrendeléseinek megvalósításán dolgozik, Krisztus véres verejtékét törli le a Veronika kendőjével az, aki az ellentéteket megmagyarázza, aki okos, békés, tárgyilagos érveléssel hidat épít a szakadékok fölé.

Amint hallottam, a jeruzsálemi protestáns templomban gyönyörű Mária-szobor ékeskedik. Sőt gyóntatószékek is vannak a lelki megbékélés után epedők számára.

Ó igen! A protestánsok közt sokan vannak már, akik a katolicizmushoz közelednek. S nagyon érdekes, hogy a közeledést azzal magyarázzák, hogy keletben is úgy volt, ahogyan a katolikusoknál most van. Visszatérnek a régihez, amit csak a katolikusoknál a kereszténység legősibb és egyedül igaz forrásánál találnak meg.

Hazafelé.

Nincs benne semmi tagadni való: boldognak éreztük magunkat, amikor Fuaddal, az arab autóssal megegyezve, csütörtökön reggel útrakészen állottunk.

Junius 25-én, szombaton reggel értünk Palesztina földjére s junius 30-án, csütörtökön indultunk visszafelé. A sietségnek részben az is volt az oka, hogy a Taurus-express, amely Perzsia felől jön, csütörtökön délután ért Damaszkuszba. Azt el kellett érünk, mert különben csak 3 nap múlva csatlakozhattunk volna az újabb expressbe.

Eleinte aggodalommal nézegettük a kilométerjelző köveket: odaérünk-e fél 3-ra Damaszkuszba — hiszen 360 kilométer az út s

ezt 4—5 óra alatt kell megtenni. Nem lesz e autódefekt? nem szakad-e ki a gumi? nem fogy-e ki a benzin idő előtt? nem okoskodnak-e, nem lopják-e el ok nélkül az időnket a vámvizsgálatnál az angolok, a franciák? És mindezek mellet és fölött és alatt és között és egyáltalán: nem keveredünk-e bele valami arab-zsidó háborúba? nem durrantanak-e bele az autónkba? nem dobnak-e bombát az utunkba és nem röpül-e a lelkünk express és ingyen és bérmentve vissza a Jozafát-völgyébe várni a boldog feltámadást? a csontjaink pedig sohasem fogják látni szép Magyarországot.

Mit tagadjam: bizony, aki ma a Szentföldön utazik, ha akarja, akkor se tudja kivenni a lelkéből ezeket a kóválygó, hollósötéten károgó gondolatokat.

Az autó azonban vigán, akadály nélkül siklott tovább. Az első 50 kilométer után már kiszámítottam, hogy dé'után fél 2-re Damaszkuszban lehetünk.

Elsiklottunk Jákob kútja, majd Samaria — most Nablus a neve — mellett. Ránk mosolygott Názáret kedves, édes környéke minden szép emlékével, aztán Kána, Tiberiás pompás narancsligeteivel, pálmafáival, a távolból Kafarnaum. A táj emelkedett, a sivárság állandó maradt s a hosszú kilométereken keresztül tízszeresen álltak a spanyol lovak és drótakadályok.

Aztán hogyan történt, hogyan nem — nem tudom — de közel a határhoz egyszerre valaki elkezdte közlünk énekelni:

Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország
 Gyönyörűbb, mint a nagyvilág
 Ha szól a zeneszó
 Vár a ragyogó szép ország
 Táltos paripánkon tovaszállunk,
 Hazavár fű, fa, lomb virág.
 Ha szól a hegedű
 Vár a gyönyörű szép ország.

Mint mikor a madár kiszabadul a kalitkából, mintha valami váratlan hatalom feloldotta volna a lelkünk kötelékét, egyszerre mind a négyen megbűvölve, boldogan, ujjongva, a karjainkat kitárva énekeltük:

Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország
 Gyönyörűbb, mint a nagyvilág...

Elememben voltam, megjött a hangom, csengett, hullámozott, ujjongott, harsogott, mintha a három hét minden aggodalmából egyszerre szabadultam volna ki.

Közben persze a sorok közt a jó Jézusra is gondoltunk:

— Bocsáss meg drága édes Jézusunk, hogy így, ennyire emberek vagyunk. De hiszen te tudod, hogy mennyire a tied voltunk amikor a te szent emlékeid előtt térdeltünk, amikor sírva csókoltuk a lábaid nyomát, amikor hálát rebegve köszöntük nagy jószágodat, amelyre bennünket, gyarló szolgálókat méltatni kegyelmes voltál. Szerettük édes gyermeked hódolattal a Te drága édesanyádat, aki nek Te fia voltál s aki bennünket is, hazánkat is a magáévá fogadott. De: más vagy Te és más az az ország, amelyet Te egykor hazádnak nevezteél. Te drágaság vagy, mindennél

nagyobb érték vagy, a keret azonban nem volt méltó hozzád akkor, 1900 év előtt sem és nem méltó most sem. Hiszen akkor is hűtlenek, hálátlanok voltak Hozzád minden jótéteményeid ellenében. Te megsirattad őket, mert nem ismerték meg látogatásod idejét és mert tudtad, hogy köszönet helyett keresztre fognak feszíteni.

És hogy szeretjük a mi szép hazánkat, Magyarországot, hiszen a hazaszeretre is Te tanítottál meg bennünket. És Te tetted olyan széppé a mi magyar hazánkat. Te áldottad meg gyönyörű rónákkal, zöldlombú erdőkkel, ezüstösen csillogó folyókkal. Ta adtál nekünk szenteket, aki a Te szeretettedben neveltek bennünket. Neked szolgálunk mi odahaza, a Te tanításodat terjesztjük a mi szép hazánkban, amely — hiszen ha eddig nem tudtuk volna, most színről-színre meggyőződünk róla, — gyönyörűbb mint az egész nagy világ, Ne haragudj tehát, hogy ennyire emberek, ennyire magyarok vagyunk.

Az arab soffőr hallgatott és csodálkozott, de azt hiszem megértett bennünket, hogy akik ilyen boldogvígán énekelnek Magyarországról, azok nagyon szarethetik a hazájukat.

A vámvizsgálat akadálytalan és elég rövid volt. Az angol és francia tiszték mosolyogva köszöntöttek bennünket:

— Ugy-e jó volt ránk hallgatni! Jó volt éjjel nem utazni.

Mi meg azt mondtuk:

— Bizony jó volt és még jobb az, hogy az emlékek édes mézével megrakodva, most már a veszélyek és bajok öregén túl, megyünk haza szép Magyarországba.

Délután fél 2-kor Damaszkuszban voltunk. Tehát a 360 kilométeres utat 4–5 óra alatt tettük meg. Ha beleszámítjuk a vámvizsgálat kényszerű pihenését, óránként 90–100 kilométer sebességgel rohantunk.

Ujra Isztanbulban.

július 2.

Június 30-án, csütörtökön délután indultunk a Taurus expresszen hazafelé és szombaton érkeztünk Európába. Amit jövekkor éjjel láttunk, az most nappal tárult elénk és viszont sok vigasztalanságot eltakart előlünk az éj sötétsége.

Most láttuk, hogy a Taurus hegység valóban szép. Akár Tirolban vagy Svájcban járna az ember. Rengeteg alagút, fantasztikus szakadékok, őserdők, amelyeket talán csak a madarak látnak a levegő óceánjából s rengeteget csak a vadak választják tanyának.

Vonatunk nappal kapaszkodott föl a Kis-ázsiai fensíkra s Ankarán túl szintén nappali világítás mellett ereszkedtünk le pompás vadregényes szakadékokon keresztül a tenger felé. Onnan aztán csupa gyönyörűség volt az út. Órák hosszúat bámultuk egyfelől a tengert, másfelől a nagyszerű termékenységet, a szebbnél szebb telepeket, villákat. Aki csak ezt látja Ázsiából, az azt mondja, hogy: jó volna itt leélni az életet.

Lehanyaglott már a nap, Isztanbulban meggyújtották már az elég szegényes esti világítást, mire célhoz értünk.

A mi kedves jóbarátunk, Derecskei dr. jezsuita atya várt már bennünket. Vigan kö-

szöntöttük egymást, mégpedig most már törökül :

— Marhaba! (magyarul: jónapot! Üdv és gyöngyharmat!) Mi pedig visszaköszöntünk még szívélyesebben :

— Marhabúúú!

Amilyen kedves volt a viszontlátás a jó Páterrel, épp olyan kellemetlenek voltak a különböző szállodák kiküldöttei. Majd szét-szedtek bennünket. S hiába alkudtunk meg már a Bristol szálló portásával, a másik, a harmadik mindenáron erőlködött, hogy bontsuk fel a másikkal az eljegyzést és vele jegyezzük el magunkat. Végül arra a gondolatra jöttünk, hogy a hotelok portásai barackot kapnak a fejük bubjára, ha nem visznek pasast a szállásra.

Mialatt Lényi barátunk a jó Derecskei páterrel az autó után járt, mi elhelyezkedtünk a Bristolban. Hogy három napi vonatrázás, éktelen zakatolás, álmatlan éjszakák s a legelemibb európai kényelem hiányai után milyen élvezet volt a mosdás, aztán a kényelmes végignyújtózás a puha ágyon — és pedig most már vízszintesen — ezt csak az tudja megérteni, aki tudja, hogy mi az: *Ázsia!*

Vasárnap, július 3 án siettünk a jó jezsuitákhoz szentmisére. Mise után volt mit mesélni, főleg a mi török-francia orgonistánknak, aki mindenkép azon csodálkozott, hogy se a zsidók, se az arabok nem húztak nyársra és elevenen nem sütöttek meg bennünket.

Az ebédidőt sem vártuk meg, hanem dupla reggeli után nekivágtunk 3 hét előtti tervünk megvalósításának : megnézni

Rodostót.

Biz az 150 kilométernyire van Konstantinápolytól. Az autó útja elsőrendű aszfalt út, amíg a tengerparttal párhuzamosan futotunk. Aztán gyengébb lett, olyan, mint a mi falusi országútjaink. Eszünkbe se jutott haragudni az út zötyögése miatt, mert egészen más kötötte le a figyelmünket. Az, hogy teljesen magyar vidékre kerültünk. Nemcsak a föld olyan, mint itt nálunk, hepe-hupás, dimbes-dombos, hanem a házak, falvak is. Sőt ami legcsudálatosabb — az emberek is. Úgy látszik az okos török kormány háborus telepet létesített a tenger mellett. 30–40 kilométert mentünk befelé a tenger felé. Csupa fiatal 40–50 éves embereket láttunk, rengeteg gyereket, mert az új telepések természetesen mind családot alapítottak. A házaik szép egystylusu, ujonnan épített magyar parasztházak, a lakóik pedig tisztára magyar typus. Középtermetű, keménycsontú, izmos, kidolgozott, napbarnított arcok, de olyan törülmetszett magyar vonásokkal, hogy parolázni kellett velük s azt mondani nekik, hogy: Adj Isten atyámfia! földi! Ázsiában találkoztunk-e ezer évvel ezelőtt vagy a háborúban kaszáltunk egy réten — nem tudom — de az Úristen valahogyan egyformára esztergályozott bennünket. A különbség csak az, hogy ti mohamedánok, mi pedig keresztények vagyunk, ti törökök, mi pedig becsületes jó magyar nyelven beszélünk. De hát a két nyelv rokonsága az első szavaknál kitetszik.

Rákóczi háza

érdekelt bennünket elsősorban. Egy jóképű fiatalember, aki tanítónak mondta magát, fölkapaszkodott az autónkra és elvezetett bennünket a bujdosó nagy fejedelem otthonába.

Két részből áll. Az egyik a fejedelem ebédlőháza, vagyis inkább lakóháza, amely a Márványtengerre néz. Ezt pár évvel ezelőtt, a Bethlen kormány idejében szépen, tartóssá restaurálták. Minden olyan, mint 200 esztendővel ezelőtt volt, amikor a nagy szabadsághős lakta. Csupán a bútorok hiányoznak a szobákból. A földszinten a tűzhely teljesen olyan, mint amikor paprikáscsirkét főztek rajta a fejedelemnek nokedlival és zöld salátával, utána pedig friss tejfölben totyogó túróscsuszát. A tűzhely mellett ott a kút is, hogy a szakácsnak esőben ne kelljen kimenni a szabadba. A fejedelem szobái bizony nem árulják el, hogy a lakója egy millió hold földet hagyott itt azért, hogy a magyar igazságból egy tapodtat se engedjen.

A restaurált lakás teljesen megnyugtatót bennünket. Méltó ahhoz a nagy kegyelethez, amellyel a legideálisabb szabadsághősnek tartozunk.

Hiszen innen hallgatta a tenger mormolását, a tenger habja fölött futó szél zúgását. Itt elmélkedett a szerencse forgandóságáról s arról, hogy minden bajt, bánatot el lehet viselni, ha a szívünk megnyugszik benned, földes Uristen!

Rákóczi ebédlőházától vagy 150 lépésnyire, de már nem a tenger partján, hanem arra merőlegesen vezető utcában van a fejedelem kápolnája, ahol naponta szentmisét

hallgatott. A kápolna oltárának minden darabját ő maga, a fejedelem készítette, esztergályozta, fúrta, faragta. Az mind drága, kegyeletes emlék nekünk magyaroknak. S ezért emelek itt szót vagy kiáltást:

S. O. S.

Mentsétek meg, de minél előbb! mert minden pusztulóban van.

Az a becsületes olasz katolikus ember, aki a Rákóczi emlékek megőrzését magára vállalta, majdnem egy kilométerre lakik a kápolnától. Bezár ugyan mindent, de nem őrizi és nem őrizheti a házat éjjel-nappal a rakoncátlan gyermekek gonoszsága e öl. A gyerekek pedig nem tudják, hogy ahhoz a helyhez egy nemzet drága, féltő kegyelete fűződik. Ők csak elhagyott házat, a senki házat látják benne. És mivel a háznak sok az ablaka, az ablak pedig kitűnő céltábla a parittyának meg a gumipuskának és a gyereknek nagy gyönyörűség, amikor az ablaküveg ezer darabra törve a földre csörrenik, tehát bedobálták minden ablakát. Nincs azon egyetlen ép üveg. A nagy halom üvegcserepen kívül csak egy pár elhullott madarat talál az ember, amelyek talán megsebesülve betévedtek és elevenen nem tudtak többé kiszabadulni.

Olvastam, hogy a Hűvösvölgyben templomot akarnak építeni és abban akarják elhelyezni a Rákóczi-kápolna megmentendő értékeit.

Hát csak gyorsan! minél előbb, mert lehet, hogy már most is késő. Mi július 3-án láttuk, kétségbeejtő állapotban, hogy azóta mi történt vele, azt csak a jó Isten tudja. Ha még a tél előtt hazaszállítják, már azért is

jól teszik, mert itt jobban tudnak és jobban fognak rá vigyázni, mint Rodostóban.

Nem lett volna a nap és a kirándulás se egész, se szép, ha a Márvány tengerben meg nem fürödtünk volna. Ázsia után Európában. Annak gondjai, aggodalmai után a közeli hazatérés boldog érzésének üdítő hullámaiban.

Aztán búcsút vettünk a mi kedves jóbarátunktól, Derecskei pátertől, megköszöntük neki a felejthetetlen jóságot és indultunk hazafelé.

Hazafelé az út Konstantinápolytól csak 150 kilométeren át aszfaltozott, azután török vagyis döcögős hol jó, hol rossz. Legtöbb helyen most építik, ezért az országút mellett csapást engednek és 10—20 kilométert a szántóföldeken vágott úton kellett mennünk.

Úgy állapodtunk meg, hogy Bulgáriában nem Sofián át megyünk, hanem Sofiától keletre Stara Zagorán keresztül Romániába, onnan Erdélyen át jutunk haza Magyarországra, a mi édes hazánkba.

Miért ezen az úton? Azért, mert Sofia környékén, főleg a Szerbia felé eső utak oly kriminálisan rosszak, hogy ott a legelsősorndübb autó is felmondja a szolgálatot.

Autót tolni mégegyszer — azt már nem! Elég volt egyszer.

Bizony éjfél felé járt már az idő, a Göncöl szekere megfordította már a rúdját, amikor egy mezőn megálltunk.

Stop! Itt fogunk aludni.

Én bevonultam a Hotel Lényibe és próbáltam ülni aludni, egyenes derékkal, mint a gyertyaszál, aztán előre görbülve, oldalt jobbra billenve, balra kanyarodva, hátranyek-

kent nyakkal és így tovább s ha így a kimerültségtől rámkényszerült 5—10 perces álomrészleteket összeadnám, kijönne talán másfélóra. Így nekem. Voltak azonban köztünk, akik leterítettek egy felöltő-félét a gyöpre s úgy aludtak, hogy a csecsemők megirigyelhették volna. Aztán jött a rózsaujjú hajnal, sorra csókolt bennünket s mikor a legutolsó is fölébredt, indultunk

Bulgária felé.

A vámnál udvarias emberek fogadtak bennünket, egy-kettőre végeztünk is. En ez alatt a környéket mustráltam. Az első, amit észrevettem, egy kövér disznó volt, amint lassan megfontolva a reggelijét csámcsogta és az élet mulandóságáról elmélkedett.

— No lám! — mondok — jó hogy látlak, földi, mert szinte elfelejtettelek már. Több mint két hét óta egyetlenegyet sem láttam a fajtádból. Mert birka, kecske, ló, tehén, bivaly, teve és sok-sok számár és még annál is sokszorta több gólya állandóan akadt, mert — amint látszik — Kemál pasának szüksége van az apró törökökre. De gyesznő és annak ivadéka, a malacka, kimaradt a török tudományból. Lám! azok szegények sohasem esznek malacpörköltet és sohasem jut nekik eszükbe, amiről én néha ábrándozni szoktam, hogy egyedül egymagam eszem meg egy sült malackának a rózsásra, pirosra, zsírtól csöpögős, de mégis ropogós és mindenekfölött gyöngye bőröcskéjét, de csak a bőröcskéjét és megiszom rá 3 deci öreghegyit egy hajtókára.

Még nem próbáltam meg és félek, hogy ha így sietek, mint eddig, végleg lemaradok róla.

Két jótanács a rendőröknek.

Közbevetőleg legyen szabad még megjegyezni két dolgot, amiket a magyar rendőrség figyelmébe szeretnék ajánlani.

Először azt, hogy 7000 kilométeres úton Magyarországot kivéve a szembejövő autók mindenütt jobbra kerülnek és nem balra, mint nálunk Magyarországon. És nem jobbra előznek, hanem balról. Mi a fészkes fülemilének akarunk mi mások lenni, mint a világ többi nemzetei, amikor annyi idegen autó jár nálunk és annyi baj származhatik a mi speciális és suta magyar irányításunkból.

Másodszor: Törökországban, Bulgáriában és Szerbiában azt láttam, hogy az utca rendjét dirigáló rendőrök az utca talajába erősített napernyő alatt állnak. Miért ne lehetne ezt nálunk is követni? A mi rendőreink épp oly közel állnak a napszűráshoz, mint a bolgár, török és szerb rendőrök. Ha ott humánus dolog a rendőrt a napszűrás ellen védeni, nekünk se kellene szégyenletünkben a föld alá bujnunk, ha a mi órák hosszat a tűző napban álldogáló derék rendőreinket hasonlóképen védelmeznénk.

Tapasztalatok a zsidókról.

Reggelit Edirnében ettünk Kiszálltunk az autóból, hogy kirugdadjuk a lábainkból a zsibbadtságot, aztán kerestem valakit, akivel beszélgetni lehet — németül. Persze akadt s aki németül tudott, persze zsidó volt. Mikor már kibolháztuk egymásból a tudnivalókat, három hét alatt most már a harmadik zsidó volt, aki ezt kérdezte tőlem:

— Sind sie a jüd?

— Zsidó az öregapád — mondok. Hát aztán mért volnék én zsidó? — kíváncsiskodtam tovább, mert eddig külföldön jártamban legfeljebb árnyak néztek.

— Hát azért — csevegte ő tovább — mert Jeruzsálemből tetszenek jönni.

— Hát iszen vannak ott keresztények is,

— Persze, de azt gondoltam a külsejükről, hogy kereskedők.

Ebben megnyugodtunk, mert az árja mi voltunkat mégsem engedhettük.

Amit nem vártunk.

Teleitattuk a tömlőinket benzinnel és rohantunk tovább. Az utak nem voltak ugyan olyan kriminálisak mint idefelé, azonban Stara Zagora határában, ahol az utat csinálták, a rejtett gödrök miatt akkorákat zökkent és dobott rajtunk az autó, hogy az ülés fölött elhelyezett könyvek, üvegek, csomagok legalább egy tucatszor a nyakunkba zuhantak.

A terv az volt, hogy Stara Zagorában megebédelünk, benzint veszünk, aztán megyünk tovább, keresztül a Dunán és Bukarest legtisztább szállójában megalszunk. Másnap megyünk tovább Magyarországba.

Aztán minden másként történt. Társaságunk egyik tagja, Varga János, a finomlelkű, kedves, jóságos jóbarát egyszerre olyan gyenge lett, hogy képtelen volt egy lépést tenni. Szállodába mentünk, lefektettük és vártuk, hogy jobban lesz. Az állapota azonban mind súlyosabbá vált. Az orvos erős bélu-
rutot állapított meg, Beláttuk, hogy lehetetlen kitenni őt az autózás hullámvászásának s a társaságnak szét kell válni. Én vállalkoztam a betegszállítás kötelességére.

Lényi és Aradi barátunk este elindultak a Duna felé. Amint mondták odáig sokszor nagy nehézségeken kellett keresztülvergődniök az útépitések miatt.

Mi éjfélt után egy túlsúfolt vonatra ültünk, ahol csak a folyosón kaptunk helyet.

Reggelre érkezünk Sofiába. A beteget a váróteremben hagytam s elindultam Sofiába az Orient express irodájába hálókocsijegyet váltani. 230 pengő volt a vagyonunk. Ahogyan kiszámítottuk, bőven elegendő lett volna — hiszen tartaléknak szántuk s ha ez a váratlan baj nem ér bennünket, haza is hoztuk volna.

Beváltottam és számításon alul kaptam, mert ha az ember pénzt vesz, mindig drágán veszi, ha elad, mindig olcsón adja el. Mikor a két jegy árát kérdeztem, majdnem hanyattvágódtam:

— 5000 leva.

— Szent Isten a magasságos égben. Mi lesz most, amikor nekem csak 4000 levám van? Itt állok az én szegény kis betegemmel egy idegen ország idegen fővárosában, ahol egy lelket nem ismerek. Az esti gyorsvonatot nem várhatom meg, olcsóbb volna ugyan, de a betegnek 5—6 óra egy örökkévalóság. Aztán hálókocsi kell, mert hiszen a betegség így kívánja.

A jó Isten adta a jó gondolatot: Eredj a magyar követséghez. Autóra kaptam és elváltattam a város végén levő követséghez. Nagyon kedvesen fogadtak, az írói nevemet ismerték, főleg egy bájos magyar asszony: Várkonyiné, akinek a fia nemrégiben szintén Varga-betegségében szenvedett, örökre lekötelezett. Nemcsak kölcsönpénzt kaptam, ha-

nem jótanácsot is, hogy a kórházba melyik doktorhoz vigyem a beteget.

Mindent megtettünk és itt a bajban tapasztaltam, hogy a bolgár nép milyen kedves, jóságos, melegszívű nép. A szállodában a szolga másképp nem tudta az együttérzését kimutatni csak úgy, hogy a beteg lábát simogatta és lóhalálában rohant orvosságokért. Itt az orvos órákhosszat kezelte, orvossággal ellátta a beteget és mikor fizetni akartunk, eltűnt, mint a kámfor. És leszögezem itt, hogy az egész 24 napi úton nem találtunk egyetlen embert, aki a legkevesebb rosszindulatot mutatna volna irántunk. Az ágyuk dörögtek ugyan, az összeütközések napirenden voltak, azonban mindez tőlünk messze, a mi személyeinket nem érintve történt. Bennünket a jó Isten keze megkímélt minden nagyobb veszedelemtől. Hiszen zarándokúton voltunk.

Délután 3-kor, július 5-én elhelyezkedtünk az Orient express kényelmes hálókocsijában és 6-án, szerdán Kelebiában a magyar határon voltunk. Hogy mit éreztem, nehéz volna elmondani. Imádság, köszönet, hála, minden benne volt a csordultig telt szívemben.

Kínéztem az ablakon: magyar tájék. Alföldi tanyák. Gyönyörű, tiszta, mosolygó, napfényben fürdő szép házak. Ó Istenem! hol van mindehhez a török vidékek nyomorúsága! Palesztina kétségbeejtő sivár pusztasága. Mit mondhattam egyebet:

Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország Gyönyörűbb, mint a nagyvilág.

Kiléptem a kabinból s rámköszönt az egyik pénzügyőr, aki az utleveleinket vizsgálta:

— Dicsértessék a Jézus Krisztus!

— Mindörökké — feleltem.

— Régóta ismerem én a főtisztelendő urat.

— Ennek meg én örülök mégjobban.

Elgondolkoztam. Hiába! Szűk a világ! Nekem legalább szűk. Zentán régi ismerősre akadtam. Elmentem Konstantinápolyba s a nevem említésekor már ismertek, Jeruzsálemben. Ijjas dr. régi olvasója volt a könyveimnek. Sofiában a követségen találtam ismerősre. S belépek a magyar határra, ismét régi ismerős köszönt. Hála Istennek! nem hiába vagyok író 45 esztendő óta. Magyarországon s azon kívül mégiscsak vannak, akik szívesen gondolnak rám

A társaság másik része.

Az olvasót bizonyára érdekli, hogy mi történt Lényi és Aradi barátainkkal, akik autón folytatták útjukat Románián keresztül hazafelé.

Ruszcsuban a késés miatt elszalasztották a kompot és sokáig kellett várni a következőre. A büszke román nép közt azonban nagyszabású kalandok várták őket.

Bukarestben egy vendéglőben megállapodtak egy kis kosztolásra. A vendéglős, egy sötét ábrázatú oláh, ahelyett hogy örült volna, hogy becsületesen szerzett pénzhez juthat, tágra meresztette a szemeit s aztán valami titokzatos káröröm villogott a tekintetében. Aztán eltűnt, majd a vendéglő homályos hátterében lehetett látni, hogy valakivel erősen tárgyal. A mieink nem akartak rájuk ügyet vetni, ők azonban egyszerre csak előléptek és rettentő fontoskodással vallatni kezdték a mi barátainkat.

— Honnan szerezték ezt a szép autót?

— Hát az enyém — mondotta Lényi barátunk.

— Azt mindenki mondhatja. De hát akkor hol vannak az urak, akik hátul ültek?

— Az egyik megbetegedett.

— Azt is mondhatja akárki.

— A kutyafáját — mondotta Lényi barátunk mérgesen — hát itt vannak az irások.

És előmutatta az Amerikától Olaszországon meg még 13 országon keresztül szerzett bizonyítékokat

Bíz abba beletellett vagy két óra, míg az a begyöpösödött oláh koponya az arcképeket és bizonyítványokat vizsgálva megértette nagynehezen, hogy itt nem autótolvajokkal, hanem becsületes magyar emberekkel van dolga. Végül bocsánatot kértek és azzal mentették magukat, hogy náluk annyi a lopás, hogy minden szép autó mögött tolvajt sejtene.

A mi barátaink meg azt gondolták, hogy ez a két sötét alak szeretett volna valahogyan hozzájutni egy szép amerikai autóhoz. Mert ha Oláhországban majdnem mindenki lop, akkor mért ne lopnának ők? Ha Lényi barátunktól el tudnák sinkófálni a szép autóját, azt aligha a kincstár kapná, hanem elosztónának rajta ők maguk.

A másik veszedelem a vámnál szakadt a mi barátaink nyakába. Kirámoltatták velük a kofferokat, Nem találtak egyebet, mint a legszükségesebb ruhadarabokat és azokat az olvasókat és szentképeket, amelyekkel az ismerősöket akarták megajándékozni. Fantasztikus vámot szabtak ki rájuk. Ők meg azt mondták, hogy pénzük nincs, mert mindent a

beteg utitársnak adtak, ha tehát mindenáron vámolni akarnak, hát otthagyják náluk az egészset, vegyék a lelkiismeretükre. Ez azután hatott s az órák hosszat tartó disputa után szabadon engedték őket. A mi barátaink pedig megjegyezték, hogy 13 vámnál mindenütt udvarias, előzékeny tisztviselőkkel találkoztak, Romániában azonban bebizonyosodott, hogy Európa nem mindenütt Európa, hanem van olyan hely is, amely sötétebb a legsötétebb Ázsiánál is.

Végül Lényi barátunk autójának kitűnőségéről még annyit akarok megjegyezni, hogy szerdán hajnalban elindultak Brassóból és egy futamban megtették 800 kilométert és éjjel 11 órakor Polgárdiban álltak meg.

Varga dr. úr hetekig nyomta az ágyat, most azonban már nekiindult a rohamos hízásnak. Hír szerint már a 40 kilót is túlhaladta. Lényi barátunk pedig augusztus 29-én elindult az autóján Genuába, onnan az Óceánon keresztül Amerikába. Az ő lelke az új világból, a miénk az óhazából száll vissza a harmadik világrészbe, Ázsiába, Krisztus földre, amelynek százszor szent emlékei napnap után eszünkbe juttatják, hogy megérte a fáradságot.

Nihil obstat.

2070/1938.

Stephanus Dornis
censor dioecesanus.

Imprimatur.

Albae-Regiae, die 1. m. septembris, a, 1938.

Antonius Scheirich
vic. generalis.

Bilkei Ferenc eddig megjelent könyvei:

Hét országon keresztül (1903) Elfogyott	1000 pld.-ban
Az éjféli nap országában (1905) Elfogyott	1000 „
Vidám órák (1907) Elfogyott	1000 „
Túl az Óceánon (1909) Elfogyott	2000 „
Magyar ember Amerikában (1910) Elfogyott	300 „
Kalauz a visszatérőknek (1917) IV. kiadás	8400 „
Családkönyv (1917) XVII. kiadás	35000 „
Az Oltáriszentség élő csodája (1919)	4000 „
Örök dolgok, örök utak, örök források (1922) II. kiadás Elfogyott	13000 „
Ward Mária élete (1925) V. kiadás Elfogyott	10000 „
Gárdonyi és a buddhizmus (1926) Elfogyott	300 „
Róma (1926)	1000 „
Vasárnapi könyv (1927) II. kiadás	5000 „
Debrecenről Pannonhalmáig (1927)	2970 „
A rózsák szentje (1928) Elfogyott	1000 „
Miért tiltja az Egyház a vegyes házassá- gokat (1928)	3400 „
Árva Juliska karácsonya (1928) II. kiadás	1300 „
Betegek vigasztalása (1929) III. kiadás	5000 „
A kat. Egyház története (1932)	2000 „
Miért nem ünnepelhetünk (1936) VIII. kiadás	40000 „
Élmények a szentföldi úton (1938)	3000 „
	<hr/>
	140670 „

